

2016•2017
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

Bemiddeling i.g.v. jeugddelinquentie: burgerrechtelijke vraagstukken

Promotor :
Prof. dr. Johan PUT

Sarina Thijs
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2016•2017
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

Bemiddeling i.g.v. jeugddelinquentie:
burgerrechtelijke vraagstukken

Promotor :
Prof. dr. Johan PUT

Sarina Thijs

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

Samenvatting

In een wereld in verandering moet het recht volgen. Binnen het jeugdbeschermingsrecht is dit niet anders. In 2006 heeft de wetgever grote veranderingen aangebracht aan de Jeugdbeschermingswet van 8 april 1965. Deze masterthesis behandelt de wettelijke verankering van herstelbemiddeling en enkele burgerrechtelijke vraagstukken die zich nog stellen hieromtrent. In het eerste hoofdstuk wordt de basis gelegd. Herstelbemiddeling is ontstaan vanuit verschillende praktijken die besproken worden. Na de wetwijziging van 2006 is er heel wat kritiek gekomen vanuit verschillende hoeken. Dit heeft ertoe geleid dat er omwille van een arrest van het Grondwettelijk Hof nogmaals enkele wijzigingen zijn aangebracht. Wanneer ook de basisprincipes en gevolgen van herstelbemiddeling besproken zijn gaat deze masterthesis specifiek in op een belangrijk punt van de herstelbemiddeling, namelijk de bemiddelingsovereenkomst. Hoofdstuk twee bespreekt de bekwaamheid van de minderjarige om een dergelijke bemiddelingsovereenkomst te sluiten. Een belangrijk onderdeel hiervan is de juridische kwalificatie van de bemiddelingsovereenkomst en de gevolgen hiervan op de bekwaamheid van de minderjarige. Als laatste wordt in dit hoofdstuk ook nagegaan wat de gevolgen zijn indien een minderjarige een bemiddelingsovereenkomst sluit. En wat als hij deze bemiddelingsovereenkomst ongeldig sluit? De conclusie die uit dit hoofdstuk getrokken kan worden is dat de handelingsbekwaamheid van de minderjarige sterk afhankelijk is van de juridische kwalificatie van de bemiddelingsovereenkomst. In de meeste gevallen kan een bemiddelingsovereenkomst gekwalificeerd worden als een dading. Wanneer er echter geen wederzijdse toegevingen gedaan worden zal deze gekwalificeerd kunnen worden als een gewone overeenkomst. De gevolgen hiervan wanneer de minderjarige de bemiddelingsovereenkomst alsnog zelf sluit zijn niet erg verschillend. Dit wordt immers in beide gevallen gesanctioneerd met een relatieve nietigheid. Dit wil zeggen dat enkel de ouders en de intussen meerderjarig geworden jongere de nietigheid kunnen aanvragen. Aangezien zij echter zelf de overeenkomst mee gesloten hebben en de bemiddelingsdienst toezicht houdt op het rechtvaardig en correct verloop van de bemiddeling lijkt dit weinig waarschijnlijk. Een laatste hoofdstuk focust meer op de ouders van de minderjarige. Zij spelen immers ook een belangrijke rol tijdens het bemiddelingsproces aangezien zij kwalitatief aansprakelijk zijn voor schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen. Voor de vergoeding van de schade kunnen vele gezinnen reeds beroep doen op een gezins aansprakelijkheidsverzekering indien zij deze hebben afgesloten. Er zijn echter nog enkele onduidelijkheden hier rond. Binnen de gezins aansprakelijkheidsverzekering zijn er enkele grenzen waarbij rekening moet gehouden worden. De belangrijkste is dat de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar zijn dekking kan weigeren indien het feit opzettelijk is gepleegd. Hieraan worden wel leeftijdsvoorwaarden verbonden afhankelijk van de algemene voorwaarden van de verzekeringsmaatschappij. Opzet is echter persoonlijk waardoor de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar toch zal gaan uitbetalen indien de ouders kwalitatief aansprakelijk gesteld kunnen worden. Daarnaast is er ook de onduidelijkheid rond de leiding van het geschil van de aansprakelijkheidsverzekeraar. Dit principe is niet ingeschreven in de Jeugdwet. De vraag is echter of dit nodig was of niet?

Dankwoord

Een masterthesis schrijven is het hoogtepunt van een lange schoolcarrière. Een jaar lang opzoekingen doen en vooral veel lezen en schrijven. Dingen die men in het dagelijkse leven perfect alleen kan doen. Toch kan een masterthesis niet geschreven worden zonder de hulp en steun van enkele belangrijke personen. Die personen zou ik graag willen bedanken.

Allereerst wil ik professor Johan Put bedanken. Dit onderwerp was zijn idee en zijn enthousiasme hierover tijdens onze eerste bijeenkomst heeft mij onmiddellijk enthousiast gemaakt om eraan te beginnen. Tot op vandaag heb ik geen enkel moment spijt gehad van mijn keuze voor dit onderwerp.

Mijn enthousiasme was misschien niet altijd even hoog, maar als ik het even niet meer zag zitten kon ik altijd rekenen op de steun en de positieve feedback van mijn begeleidster Helene Asselman. Zij stond steeds onmiddellijk klaar met een uitgebreid antwoord op al mijn vragen en gaf mij iedere keer weer een nieuwe kijk op het onderwerp waardoor het altijd boeiend bleef.

Een masterthesis schrijf je ook niet op één dag. Hier moet je tijd voor maken. Vanaf het begin van het jaar heb ik samen met twee vriendinnen, Madita en Isabelle afgesproken om op vaste dagen te werken aan onze thesis. Daarom wil ik ook hen bedanken voor de motivatie.

Als laatste wil ik ook nog mijn familie bedanken voor mij de kans te geven deze studie te volgen en mij te steunen gedurende mijn hele schoolcarrière.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Dankwoord	2
Lijst van bijlagen	6
Inleiding	7
HOOFDSTUK 1: De rol van herstelbemiddeling binnen het jeugddelinquentierecht	9
1.1 Algemeen.....	9
1.2 Evolutie van herstelbemiddeling binnen het Belgische jeugdbeschermingsrecht	9
1.2.1 Praktijk.....	9
1.2.2 Wetshervorming.....	10
1.2.3 Verdere evolutie: Arrest Grondwettelijk Hof	12
1.5 Huidige regelgeving.....	13
1.5.1 Huidige artikels.....	13
1.5.2 Vormen	14
1.3 Hoofdprincipes van herstelbemiddeling	16
1.4 Voor- en nadelen van herstelbemiddeling.....	17
1.5 Rol van de herstelbemiddelaar	18
1.6 Gevolgen.....	19
1.6.1 Bemiddelingsovereenkomst – geen bemiddelingsovereenkomst	19
1.6.2 Jeugdrechter – parket	20
1.6.3 Bemiddeling – Hergo	21
1.7 Besluit.....	21
HOOFDSTUK 2: Bekwaamheid van de minderjarige in het kader van herstelbemiddeling	23
2.1 Inleiding	23
2.2 Minderjarigen en rechtshandelingen in het algemeen.....	23
2.2.1 Principe: Algemene volledige handelingsonbekwaamheid.....	23
2.2.2 Uitzonderingen op de handelingsbekwaamheid van de minderjarige	24
2.2.3 Nuancering van de handelingsonbekwaamheid van de minderjarige	25
2.3 Vertegenwoordiging.....	26
2.4 Toepassing herstelbemiddeling.....	27
2.4.1 De bemiddelingsovereenkomst.....	27
2.4.2 Kwalificatie	31
2.4.3 Gevolg kwalificatie voor de bekwaamheid	35
2.5 Tussenbesluit.....	36

2.6 Wat indien er een onenigheid/belangentegenstelling is tussen de ouders en de minderjarige?	37
2.6.1 Algemeen.....	37
2.6.2 Herstelbemiddeling	37
2.6.3 Andere opties	39
2.7 Wat indien de minderjarige de overeenkomst toch zelf sluit?	39
2.7.1 Algemeen.....	39
2.7.2 Toepassing op herstelbemiddeling	41
2.8 Besluit	42
HOOFDSTUK 3. De rol van de aansprakelijkheidsverzekeraar in het kader van herstelbemiddeling in geval van jeugddelinquentie.....	45
3.1 Probleemstelling.....	45
3.2 Aansprakelijkheid	45
3.3 Aansprakelijkheid voor een als misdrijf omschreven feit	46
3.3.1 Algemeen.....	46
3.3.2 Aansprakelijkheid van de minderjarige	46
3.3.3 Aansprakelijkheid van de ouders	49
3.4 Vergoeding van de schade	50
3.4.1 Minderjarige	50
3.4.2 Provinciaal Vereffeningfonds.....	51
3.4.3 Ouders	51
3.4.4 Verzekeringsmaatschappij	52
3.5 Problematiek herstelbemiddeling	57
3.5.1 Praktijk herstelbemiddeling	57
3.5.2 Leiding van het geschil	58
3.6 Besluit	60
Eindconclusie	61
Bibliografie	63
Wetgeving	63
Rechtsleer.....	64
Boeken.....	64
Bijdragen in tijdschriften	67
Rechtspraak.....	68
Internetbronnen.....	68
Bijlage 1: Schema proces herstelbemiddeling van een als misdrijf omschreven feit	70

Bijlage 2: Bemiddelingsovereenkomst: Excusesbrief	71
Bijlage 3: Bemiddelingsovereenkomst: financiële vergoeding	73
Bijlage 4: Bemiddelingsovereenkomst: Vrijwilligerswerk	78
Bijlage 5: Deontologische code herstelbemiddelaars	83
Bijlage 6: Schema 2.7: Wat indien de minderjarige de overeenkomst toch zelf sluit?	95

Lijst van bijlagen

Bijlage 1: Schema proces herstelbemiddeling van een als misdrijf omschreven feit

Bijlage 2: Bemiddelingsovereenkomst: Excusesbrief

Bijlage 3: Bemiddelingsovereenkomst: Financiële vergoeding

Bijlage 4: Bemiddelingsovereenkomst: Vrijwilligerswerk

Bijlage 5: Deontologische code herstelbemiddelaars

Bijlage 6: Schema 2.7: Wat indien de minderjarige de overeenkomst toch zelf sluit?

Inleiding

1. *Begin november 2016 verscheen een bericht in het nieuws dat er vandalen grafzerken van kinderen vernield hadden.¹ Een paar dagen later werd duidelijk dat het om enkele minderjarige jongeren ging die de vandalenstreken hadden uitgehaald. De nabestaanden waren in shock en vroegen om een gepaste straf voor de minderjarigen. Maar wat is deze gepaste straf? Dienen minderjarigen aansprakelijk gesteld te worden voor hun daden en wie moet dan de schade vergoeden?*

2. Een antwoord op deze vragen moet om te beginnen worden gezocht binnen het jeugdbeschermingsrecht. Het jeugdbeschermingsrecht is er onder meer op gericht een herstelgerichte oplossing te bieden voor minderjarigen die strafrechtelijke feiten hebben gepleegd. Een van de mogelijke oplossingen is herstelbemiddeling. Zoals zal worden besproken biedt herstelbemiddeling een ruim kader van mogelijkheden om tegemoet te komen aan deze vragen. Binnen herstelbemiddeling zelf zijn echter nog vele vragen die onbeantwoord blijven.

3. Deze masterthesis handelt over de burgerrechtelijke vraagstukken van herstelbemiddeling in geval van jeugddelinquentie. Om dit onderwerp voldoende te kunnen kaderen is het nodig de basisbeginselen van herstelbemiddeling voor te stellen binnen het jeugddelinquentierecht. Het opzet hiervan is onder andere na te gaan hoe een herstelbemiddeling verloopt en wat de gevolgen ervan zijn voor zowel het slachtoffer, de dader en zijn ouders. De ouders zijn immers aansprakelijk voor hun minderjarige kinderen. Dit kan voor spanningen zorgen tussen beiden. Ook de verzekeraar speelt in dit kader een grote rol. Wanneer een minderjarige immers schade veroorzaakt zal het vaak een door de ouders afgesloten verzekering zijn die deze zal vergoeden omwille van het vaak insolvente karakter van de minderjarige.

4. Herstelbemiddeling in geval van jeugddelinquentie situeert zich binnen het jeugdbeschermingsrecht. De Jeugdwet van 8 april 1965 is hier het belangrijkste wetgevend instrument. Sinds de wetwijziging van 2006 zijn er enkele aanpassingen geweest die een grote rol hebben gespeeld op het vlak van herstelbemiddeling. Herstelbemiddeling werd toen immers expliciet ingeschreven in de wet van 8 april 1965. Dit heeft ervoor gezorgd dat er een wetgevend kader is gekomen voor de bemiddelingspraktijken bij jeugddelinquenten. Sommige vragen zijn echter onbeantwoord gebleven.

5. Ondanks het wettelijk kader dat er sinds de wetwijziging van 2006 is, blijven er nog enkele burgerrechtelijke vraagstukken rond herstelbemiddeling bij jeugddelinquentie bestaan. Zo is er als eerste de vraag "Hoe ver reikt de bekwaamheid van minderjarigen bij het afsluiten van een bemiddelingsovereenkomst?". Minderjarigen zijn in principe handelingsonbekwaam, wat als gevolg heeft dat zij geen rechtshandelingen kunnen stellen. Zoals zal blijken uit hoofdstuk 1, waar de rol van herstelbemiddeling binnen het jeugddelinquentierecht wordt besproken, wordt een dergelijke bemiddelingsprocedure afgesloten met een bemiddelingsovereenkomst tussen de dader en het slachtoffer. Hierin verbinden de dader en het slachtoffer zich om zich te houden aan de afspraken die tijdens de procedure worden gemaakt. De vraag bij dit onderdeel is in hoeverre de minderjarige

¹ M. MARIEN, "Politie weet wie grafzerkjes vernielde op Brugs kerkhof", 2016, www.hln.be/hln/nl/957/Binnenland/article/detail/2967650/2016/11/08/Politie-weet-wie-grafzerkjes-vernielde-op-Brugs-kerkhof.dhtml.

dergelijke overeenkomst geldig kan afsluiten en wat de rol van de ouders is als wettelijke vertegenwoordigers van de minderjarige. Een antwoord op deze vraag zal gegeven worden in hoofdstuk 2.

Een tweede vraagstelling situeert zich op het gebied van de verzekeraar. Om deze problematiek te kaderen wordt er eerst gekeken naar wie er aansprakelijk gesteld kan worden voor een als misdrijf omschreven feit gepleegd door een minderjarige. Daarna wordt nagegaan wie er zal moeten instaan voor de vergoeding van de veroorzaakte schade. Indien een minderjarige een als misdrijf omschreven feit pleegt zal het slachtoffer vaak botsen op het insolvente karakter van deze minderjarige. Een grote meerderheid van de gezinnen heeft tegenwoordig een gezins aansprakelijkheidsverzekering afgesloten. De gezins aansprakelijkheidsverzekeraar van de ouders kan dus voor dit probleem een mogelijke oplossing bieden. Er zijn echter ook op dit gebied nog enkele onduidelijkheden als het gaat over herstelbemiddeling. Heeft de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar een rol binnen het bemiddelingsproces indien hij voor de vergoeding zal instaan? En kan hij zich hiertegen verzetten?

HOOFDSTUK 1: De rol van herstelbemiddeling binnen het jeugddelinquentierecht

1.1 Algemeen

6. Dit eerste hoofdstuk geeft een algemeen beeld van herstelbemiddeling binnen het jeugddelinquentierecht. Allereerst wordt er besproken wat herstelbemiddeling is en wat de betekenis ervan is binnen het jeugddelinquentierecht. De evolutie wordt geschetst om te komen tot de huidige stand van zaken. Hierin worden de voorwaarden om te kunnen deelnemen aan een herstelbemiddeling besproken evenals de verschillende soorten van herstelbemiddeling en de rol van de herstelbemiddelaar. Daarna wordt uiteraard ook nog ingegaan op de gevolgen ervan.

*"Herstelbemiddeling streeft ernaar de veroorzaakte benadelingen bij alle betrokkenen van het als misdrijf omschreven feit zo goed mogelijk te doen herstellen, en dit betreft zowel de materiële schade, het psychische lijden van zowel dader als slachtoffer, als de openbare onveiligheidsgevoelens."*²

7. Herstelbemiddeling kan twee vormen aannemen, namelijk bemiddeling en herstelgericht groepsoverleg. Bij beide vormen van herstelbemiddeling dient er telkens sprake te zijn van enkele essentiële elementen aan bod te komen.³ Als eerste moet er schade zijn. Deze schade kan verschillende vormen aannemen. Het kan gaan om financiële, materiële, morele schade,... Daarnaast moet er herstel worden gegeven aan deze schade. Ook dit herstel kan verschillende vormen aannemen. Het kan gaan om een financiële tegemoetkoming, maar evenzeer om een loutere verontschuldiging. Als laatste dient telkens rekening te worden gehouden met de rechten van alle betrokkenen. De herstelbemiddeling moet immers uiteindelijk leiden tot een oplossing waar iedereen zich in kan vinden.

1.2 Evolutie van herstelbemiddeling binnen het Belgische jeugdbeschermingsrecht

1.2.1 Praktijk

8. Herstelbemiddeling is in België ontstaan vanuit enkele praktijken die zich doorheen de jaren hebben ontwikkeld. In 1982 richtte de organisatie Oikoten uit Leuven een eerste project op.⁴ De filosofie achter dit project was dat jongeren niet geholpen werden door ze te beschermen, maar wel door ze als volwassenen te behandelen en hen verantwoordelijkheid te geven.⁵ Het ging hier dan over projecten waarbij jongeren die lichte feiten hadden gepleegd gemeenschapswerk diende te verrichten.⁶ Vanaf 1987 heeft Oikoten ook preventieve projecten opgestart. Bij deze projecten werden ook de slachtoffers betrokken. Dit evolueerde verder tot een bemiddelingspraktijk.

² S. VAN RUMST, "Herstelbemiddeling in de nieuwe Wet op de Jeugdbescherming: De wettelijke verankering van een pretoriaanse praktijk", *TJK* 2006, afl. 4, 291-292.

³ S. VAN RUMST, "Herstelbemiddeling in de nieuwe Wet op de Jeugdbescherming: De wettelijke verankering van een pretoriaanse praktijk", *TJK* 2006, afl. 4, 292., L. WALGRAVE, *Met het oog op herstel*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2000, 34.

⁴ H. FERWERDA en I. VAN LEIDEN, *De schade hersteld? Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen*, Arnhem, Bureau Beke, 2012, 20.

⁵ I. AERTSEN, "Victim-offender mediation in Belgium" in THE EUROPEAN FORUM FOR VICTIM-OFFENDER MEDIATION AND RESTORATIVE JUSTICE (ED.), *Victim-offender mediation in Europe: Making restorative justice work*, Leuven, University Press, 2000, 153.

⁶ L. WALGRAVE, *Repositioning Restorative Justice*, Cornwall, Willan Publishing, 2003, 262.

Jongeren werden aangemoedigd om hun verantwoordelijkheid op te nemen in het herstel van de door hen veroorzaakte schade.

In 1998 kreeg Oikoten van de Vlaamse Gemeenschap de opdracht om herstelbemiddeling te implementeren in Vlaanderen en in 1999 pleitte het Vlaams Parlement ervoor om het aanbod van herstelbemiddeling en andere alternatieve maatregelen voor minderjarigen te veralgemenen.⁷

Later is het concept "Family Group conferences" vanuit Nieuw-Zeeland naar België overgewaaid voor zwaardere delicten.⁸ Van 2001 tot 2003 is er in Vlaanderen, dankzij de steun van de Vlaamse Gemeenschap een pilootproject opgestart in vijf gerechtelijke arrondissementen om het herstelgericht groepsoverleg (hierna: hergo) te introduceren.⁹

9. Al deze praktijken hebben geleid tot een wetshervorming in 2006.

1.2.2 Wetshervorming

10. De belangrijkste hervorming in het jeugdbeschermingsrecht op het vlak van herstelbemiddeling is de wet van 2006.¹⁰ Hierbij werd aldus een wettelijk kader ingevoerd wat betreft het herstelrechtelijk aanbod.

11. De herstelgedachte heeft een prominente rol gekregen in het wetsontwerp.¹¹ Dit wordt onder meer duidelijk door de aanpassing van de titel van de wet. Deze klinkt nu 'Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade'.¹² De wetswijziging beoogde twee belangrijke doelstellingen. Als eerste wou het een wettelijke basis creëren voor een aantal praktijken die doorheen de jaren zijn ontwikkeld op het vlak van herstelgerichte maatregelen. In het bijzonder wordt aandacht besteed aan de bemiddeling en het herstelgericht groepsoverleg. Daarnaast beoogde het wetsontwerp een actievere rol voor de jongere door de mogelijkheid te voorzien dat hij een project kan voorleggen aan de jeugdrechter. In het kader van dit hoofdstuk zal vooral worden ingegaan op de eerste doelstelling.

Het wetsontwerp is er gekomen naar aanleiding van het regeerakkoord van 9 juli 2003.¹³ Hierin werd uitdrukkelijk verwezen naar de aanpassing van de Jeugdwet met het oog op een betere bescherming van en het geven van meer kansen en hulp aan jongeren om zich aan te passen aan de veeleisende samenleving.

⁷ H. FERWERDA en I. VAN LEIDEN, *De schade hersteld? Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen*, Arnhem, Bureau Beke, 2012, 20; D. DE FRAENE, "La priorité à l'offre restauratrice... Les convoyeurs attendent-ils?" in T. MOREAU, I. RAVIER en B. VAN KEIRSBILCK, *La réforme de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse – premier bilan et perspectives d'avenir*, Luik, Editions Jeunesse et droit, 2008, 122; L. WALGRAVE, *Repositioning Restorative Justice*, Cornwall, Willan Publishing, 2003, 263.

⁸ D. DE FRAENE, "La priorité à l'offre restauratrice... Les convoyeurs attendent-ils?" in T. MOREAU, I. RAVIER en B. VAN KEIRSBILCK, *La réforme de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse – premier bilan et perspectives d'avenir*, Luik, Editions Jeunesse et droit, 2008, 122; I. VANFRAECHEM, "Een constructief antwoord op (jeugd)delinquentie: recidive verminderen?" *Tijdschrift voor herstelrecht* 2009, 9.

⁹ X, "Hergo", <https://www.kennisplein.be/Pages/Hergo.aspx>.

¹⁰ Wet 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 19 juli 2006.

¹¹ Wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 1467.

¹² Eigen onderlijning

¹³ Wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 1467.

Het wetsontwerp had als filosofie dat de minderjarige die een als misdrijf omschreven feit had gepleegd opvoedend, preventief, snel en efficiënt geholpen moet worden.¹⁴ De wetgever heeft dit willen creëren door de maatregelen die ter beschikking staan van de Procureur des Konings en de jeugdrechter uit te breiden. Het doel van deze uitbreiding was drieledig¹⁵:

- De minderjarige de kans geven om zelf voor het herstel te zorgen
- De voorkeur geven aan het opvoeden
- De plaatsing of opsluiting van de minderjarige verminderen

12. Vóór het wetsontwerp kon de Procureur des Konings enkel beslissen om de zaak te seponeren of om de zaak aanhangig te maken bij de jeugdrechter. Maar in de praktijk waren de actiemogelijkheden van de Procureur des Konings uitgebreid en sommige hiervan dienden wettelijk verankerd te worden en verder te worden geconcretiseerd.¹⁶ De belangrijkste in het kader van dit hoofdstuk is de toevoeging van de mogelijkheid tot herstelbemiddeling. Dit geeft de Procureur des Konings de mogelijkheid de jongere die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd, zijn ouders en het slachtoffer voor te stellen een communicatieproces aan te vatten tussen het slachtoffer en de dader met het oog op een herstel van de eventuele schade die er geleden is.¹⁷

13. Ook de jeugdrechter heeft naar aanleiding van dit wetsontwerp een aantal nieuwe maatregelen ter beschikking gesteld gekregen. De belangrijkste aanpassing is ook hier de wettelijke regeling van het herstelgericht aanbod.¹⁸

14. Over de hervorming van de Jeugdwet is al veel geschreven. Maar niet alles wordt positief onthaald. De rechtsleer was en is nogal afwachtend naar de uitwerking van deze nieuwe maatregelen.¹⁹ Een punt van 'bezorgdheid' was dat uit deze wetshervorming niet eenduidig blijkt welke doelstelling er wordt nageleefd. Er wordt gesproken over bescherming van de minderjarige, over de herstelgedachte, maar ook de penale logica is aanwezig.²⁰

De kritiek vanuit de rechtsleer op verschillende nieuwe bepalingen van de Jeugdwet heeft ervoor gezorgd dat twee verenigingen, namelijk de VZW Défense des Enfants-International-Belgique-Branche francophone en de VZW Ligue des Droits de l'homme hun kritiek hebben aangebracht bij het Grondwettelijk Hof. Daarbij zijn een aantal bepalingen van de Jeugdwet behouden gebleven en enkele andere bepalingen vernietigd.

¹⁴ Wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 1467.

¹⁵ Wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 1467.; C. NAGELS, D. DE FRAENE en J. CHRISTIAENS, *La réforme de la protection de la jeunesse (2004-2006)*, Brussel, Crisp, 2006, 25.

¹⁶ Wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 1467.

¹⁷ C. NAGELS, D. DE FRAENE en J. CHRISTIAENS, *La réforme de la protection de la jeunesse (2004-2006)*, Brussel, Crisp, 2006, 38.

¹⁸ Wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 1467.

¹⁹ E. DUMORTIER, J. CHRISTIAENS, "De nieuwe Wet op de Jeugdbescherming: Krijtlijnen van een ambigue hervorming", *TJK*, 2006, afl. 4, 280.; S. VAN RUMST, "Herstelbemiddeling in de nieuwe Wet op de Jeugdbescherming: De wettelijke verankering van een pretoriaanse praktijk", *TJK*, 2006, afl. 4, 301.

²⁰ E. DUMORTIER, J. CHRISTIAENS, "De nieuwe Wet op de Jeugdbescherming: Krijtlijnen van een ambigue hervorming", *TJK*, 2006, afl. 4, 280.

1.2.3 Verdere evolutie: Arrest Grondwettelijk Hof

15. De voorwaarden die oorspronkelijk dienden te worden vervuld om een herstelgericht aanbod te kunnen doen waren de volgende:

- Als eerste voorwaarde dienden er ernstige aanwijzingen van schuld te bestaan;
- Een tweede voorwaarde was dat de persoon, die ervan werd verdacht een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd, verklaarde zijn betrokkenheid bij het als misdrijf omschreven feit niet te ontkennen
- Als laatste voorwaarde diende er een slachtoffer geïdentificeerd zijn geweest.

Een vierde voorwaarde was dat alle partijen hun uitdrukkelijke toestemming dienden te geven en zij moesten dit blijven doen zolang de bemiddeling, of het herstelgericht groepsoverleg duurt.²¹

16. De eerste drie voorwaarden zijn door het Grondwettelijk Hof in 2008 onder de loep genomen.²² De vraag in deze procedure was of de voorwaarden die vervuld dienden te worden om een herstelgericht aanbod te kunnen doen verenigbaar waren met het recht op een eerlijk proces en met het vermoeden van onschuld.²³ Het Grondwettelijk Hof besloot in het arrest dat de eerste voorwaarde, ernstige aanwijzingen van schuld, een inbreuk was op het vermoeden van onschuld.²⁴ Door reeds in een voorbereidende fase vast te stellen dat er ernstige aanwijzingen van schuld bestaan, geeft men reeds een antwoord op een vraag die pas ten gronde zou moeten worden onderzocht en uitgesproken. Dit zou eveneens een inbreuk zijn op de onpartijdigheid van de jeugdrechter. Het Grondwettelijk Hof oordeelde dat er een systeem van erkenning van schuld zou mogen bestaan, maar enkel indien deze puur buitengerechtelijk is. Aangezien het herstelrechtelijk aanbod gedaan wordt terwijl er achteraf nog een gerechtelijke fase volgt kon dit niet worden vereenzelvigd met het vermoeden van onschuld. De eerste voorwaarde werd aldus door het Grondwettelijk Hof vernietigd.

Ook de tweede voorwaarde werd om dezelfde redenen door het Grondwettelijk Hof vernietigd.²⁵ Het feit dat de minderjarige, die wil ingaan op het herstelgericht aanbod, de feiten niet mag ontkennen is een inbreuk op het vermoeden van onschuld en het recht op een eerlijk proces.

Omwille van het arrest van het Grondwettelijk Hof van 13 maart 2008 blijft enkel de derde voorwaarde overeind, namelijk dat er een slachtoffer dient geïdentificeerd te worden. Daarnaast is het ook nog steeds nodig dat alle partijen uitdrukkelijk en zonder voorbehoud instemmen met het herstelrechtelijk aanbod en dit blijven doen zolang de bemiddeling of het herstelgericht groepsoverleg duurt.²⁶

²¹ Art. 37bis, tweede lid wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, BS 15 april 1965. (hierna: Jeugdwet)

²² GwH 13 maart 2008, nr. 50/2008.

²³ GwH 13 maart 2008, *TJK* 2008/3, 243, noot R. DEFRANCQ, S. VAN RUMST en G. DECOCK.

²⁴ GwH 13 maart 2008, nr. 50/2008.

²⁵ GwH 13 maart 2008, nr. 50/2008.

²⁶ ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2013, 508.

1.5 Huidige regelgeving

1.5.1 Huidige artikels²⁷

17. In de Jeugdwet wordt een onderscheid gemaakt door het herstelrechtelijk aanbod op niveau van het parket en op het niveau van de jeugdrechtbank. Indien er sprake is van een als misdrijf omschreven feit en er is een slachtoffer geïdentificeerd kan er een vorm van herstelrecht worden aangeboden. Er zijn geen criteria op basis waarvan het parket of jeugdrechtbank een herstelrechtelijk aanbod moet doen of wanneer zij dit niet kunnen doen. De Procureur des Konings en de jeugdrechter zijn hierin volledig vrij, wat kan leiden tot rechtsonzekerheid.

18. In artikel 37 §2 Jeugdwet wordt een opsomming gegeven van de mogelijke maatregelen die de jeugdrechter kan nemen ten aanzien van een minderjarige die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd. Uit lid 3 van datzelfde artikel blijkt dat er een rangorderegeling is en dat het herstelrechtelijk aanbod de voorkeur moet krijgen boven de andere maatregelen die kunnen worden opgelegd.²⁸ Dit wil zeggen dat de jeugdrechter eerst moet overwegen om herstelbemiddeling voor te stellen alvorens over te gaan tot het opleggen van een andere maatregel.

Wanneer er een slachtoffer is geïdentificeerd kan de jeugdrechter of jeugdrechtbank een herstelrechtelijk aanbod doen van bemiddeling of hergo. Artikel 37bis Jeugdwet bepaalt dat dit voorstel schriftelijk moet gebeuren. De jeugdrechter of jeugdrechtbank moet een afschrift van haar beslissing overmaken aan de door de bevoegde overheden erkende bemiddelingsdienst of dienst voor herstelgericht groepsoverleg.²⁹

19. Ook op parketniveau is het voorstellen van bemiddeling mogelijk. Het parket komt immers als eerste in aanmerking met de minderjarige wanneer deze een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd. In artikel 45quater §1 Jeugdwet is een feitelijke informatieverplichting in hoofde van de Procureur des Konings ingeschreven. Dit wil zeggen dat de Procureur des Konings de persoon die ervan verdacht wordt een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd, de personen die het ouderlijk gezag over hem uitoefenen en het slachtoffer schriftelijk informeert dat zij kunnen deelnemen aan een bemiddeling. De enige voorwaarde die nog verbonden is aan een dergelijk voorstel door de Procureur des Konings is dat er een slachtoffer geïdentificeerd moet zijn. En ook hier geldt dat de bemiddeling enkel kan plaatsvinden indien alle partijen uitdrukkelijk en zonder voorbehoud hiermee instemmen, en dit ook blijven doen zolang de bemiddeling duurt. Een rangorderegeling zoals er bestaat op het niveau van de jeugdrechtbank is er niet op parketniveau. De Procureur des Konings moet zijn beslissing om al dan niet naar een bemiddelingsprocedure te oriënteren wel schriftelijk motiveren, behalve indien hij beslist om de zaak te seponeren, een daadwerkelijk aanbod is hier niet verplicht.³⁰ Als de beslissing om geen bemiddeling voor te stellen niet gemotiveerd is, wordt aangenomen dat de aanhangigmaking bij de jeugdrechtbank niet

²⁷ In bijlage 1 bevindt zich een schematisch overzicht van het proces van herstelbemiddeling van een als misdrijf omschreven feit.

²⁸ L. BIHAIN, *Protection de la jeunesse: Les défis d'une réforme*, Brussel, Larcier, 2007, 20; S. BERBUTO en D. VAN DOOSSELAERE, "Les offres restauratrices: approche pratique et questions juridiques" in T. MOREAU en S. BERBUTO, *Réforme du droit de la jeunesse questions spéciales*, Luik, Anthémis, 2007, 59.

²⁹ Art. 37ter Jeugdwet.

³⁰ S. HESPEL en J. PUT, *Jeugdsanctierecht voorgesteld: Naar een constructief Jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 65.

regelmatig gebeurd is.³¹ De jeugdrechter zal dan tijdens de zitting moeten vaststellen dat een uitspraak niet mogelijk is. Hij verzendt de zaak dan terug naar het parket die dan opnieuw de mogelijkheid heeft om herstelbemiddeling voor te stellen of om te motiveren waarom er geen herstelbemiddeling wordt voorgesteld.³²

Wanneer de Procureur des Konings een voorstel tot bemiddeling doet, stelt hij de partijen ervan in kennis dat zij raad kunnen inwinnen bij een advocaat alvorens deel te nemen aan de bemiddeling en dat ze zich kunnen laten bijstaan door een advocaat op het ogenblik dat het akkoord dat de partijen bereiken wordt vastgelegd. Binnen twee maanden te rekenen van de beslissing van de Procureur des Konings, stelt de bemiddelingsdienst een bondig verslag betreffende de voortgang van de bemiddeling op.³³

1.5.2 Vormen

20. De twee vormen van herstelbemiddeling die door de wet van 2006 wettelijk zijn verankerd, zijn de bemiddeling en het herstelgericht groepsoverleg (hergo).

1.5.2.1 Bemiddeling

Bemiddeling heeft tot doel de persoon die ervan wordt verdacht een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd, de personen die ten aanzien van hem het ouderlijk gezag uitoefenen, de personen die hem in rechte of in feite onder hun bewaring hebben alsook het slachtoffer, de mogelijkheid te bieden om samen en met hulp van een onpartijdige bemiddelaar, onder meer aan de relationele en materiële gevolgen van een als misdrijf omschreven feit tegemoet te komen.³⁴

21. Zowel het parket als de jeugdrechter of jeugdrechtbank kunnen een aanbod tot bemiddeling doen.³⁵ De minderjarige kan ook zelf via een geschreven project een aanvraag doen tot bemiddeling.³⁶ Bij de bemiddeling kunnen enkel personen worden betrokken met een direct belang en dit met akkoord van de partijen.³⁷

Het parket of de jeugdrechtbank stuurt naar alle betrokken partijen een brief waarin zij hen vragen om contact op te nemen met een bemiddelingsdienst. Nemen zij geen contact op binnen de acht werkdagen, dan neemt de bemiddelingsdienst zelf contact met hen uit te nodigen om de bemiddeling op te starten.³⁸

22. Allereerst gaat de bemiddelaar met de dader en het slachtoffer afzonderlijk praten. Indien de partijen er nadien mee akkoord gaan kan een gesprek worden opgestart waarbij iedereen samen aan tafel zit.³⁹

23. Op het einde van de bemiddeling worden de punten waarover een akkoord is gevonden in een overeenkomst vastgelegd.⁴⁰ De bemiddelingsdienst stelt een bondig verslag op over de uitvoering

³¹ Art. 45 §1, lid 4 Jeugdwet.

³² X., "Herstelbemiddeling in de praktijk", 2008, www.kennisplein.be/sites/Jeugdrecht/Pages/2008-06-Herstelbemiddeling-in-de-praktijk.aspx.

³³ S. VAN RUMST, "Herstelbemiddeling in de nieuwe Wet op de Jeugdbescherming: De wettelijke verankering van een pretoriaanse praktijk", *TJK* 2006, afl. 4, 298.

³⁴ Art. 37bis §2 Jeugdwet.

³⁵ Art. 37bis §1 Jeugdwet, Art. 45quater §1 Jeugdwet.

³⁶ Art. 37 §2ter Jeugdwet.

³⁷ Art. 37ter §3 lid 2 Jeugdwet.

³⁸ Art. 37ter §2 Jeugdwet, Art. 45quater §1 lid 6 Jeugdwet.

³⁹ ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2013, 587.

van het akkoord en richt het aan de jeugdrechter, jeugdrechtbank of de Procureur des Konings evenals aan de bevoegde sociale dienst.⁴¹ Wat er in deze overeenkomst wordt besproken en wat de gevolgen hiervan zijn wordt later nog besproken.

1.5.2.2 Hergo

Het herstelgericht groepsoverleg strekt ertoe aan de persoon die ervan wordt verdacht een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd, aan het slachtoffer, aan hun sociale omgeving, alsook aan alle dienstige personen, de mogelijkheid te bieden om in groep en met de hulp van een onpartijdige bemiddelaar, in overleg uitgewerkte oplossingen te overwegen over de wijze waarop het conflict kan worden opgelost dat voortvloeit uit het als misdrijf omschreven feit, onder meer rekening houdend met de relationele en materiële gevolgen van het als misdrijf omschreven feit.⁴²

24. Hergo kan enkel worden voorgesteld door de jeugdrechter of de jeugdrechtbank en dus niet op het niveau van het parket.⁴³ Een ander verschilpunt met bemiddeling is dat er bij hergo meer partijen worden betrokken.⁴⁴ De dienst voor herstelgericht groepsoverleg kan contact opnemen met personen uit de sociale omgeving van de minderjarig of andere personen.⁴⁵ Zo is bij hergo steeds de politie aanwezig. Hergo is immers mogelijk voor zwaardere delicten.⁴⁶ Daarnaast kunnen zowel de dader als het slachtoffer een beroep doen op een advocaat om hen bij te staan.⁴⁷ De Jeugdwet zou de bijstand van een advocaat beperken. In artikel 37bis §4 Jeugdwet bepaalt dat jeugdrechtbank of jeugdrechter de dader en het slachtoffer op de hoogte moet brengen dat zij raad kunnen inwinnen bij een advocaat alvorens in te gaan op het herstelrechtelijk aanbod. Hij brengt hen ook ervan op de hoogte dat ze zich kunnen laten bijstaan door een advocaat vanaf het ogenblik dat de bemiddelingsovereenkomst wordt vastgelegd. Deze artikelen heeft men ingevoerd uit de vrees dat de advocaten de bemiddeling te ver naar zich zouden toetrekken. In de praktijk blijkt deze bezorgdheid echter grotendeels ongegrond en is de advocaat ook aanwezig tijdens de gesprekken.⁴⁸

25. Bij het begin van een hergo overloopt de politie het proces-verbaal waarin de feiten staan die gebeurd zijn.⁴⁹ Daarna is het aan het slachtoffer en eventueel nog andere partijen die voor het slachtoffer aanwezig zijn, om te vertellen wat er is gebeurd en wat ze verwachten van het hergo. Ook de dader en zijn achterban krijgen de kans om hun verhaal te doen. In de periode daarna

⁴⁰ ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2013, 588.

⁴¹ Art. 37quater Jeugdwet, Art. 45quater §2 Jeugdwet.

⁴² Art. 37bis §3 Jeugdwet.

⁴³ M. VANDEBROEK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM, *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 176.

⁴⁴ ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2013, 596; M. VANDEBROEK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM, *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 175.

⁴⁵ Art. 37ter §3 Jeugdwet.

⁴⁶ I. VANFRAECHEM en L. WALGRAVE, "Op zoek naar herstel na een "als misdrijf omschreven feit"" in L. WALGRAVE, N. VETTENBURG (Red.), *Herstelgericht groepsoverleg: Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, Leuven, Lanno, 2006, 48; M. VANDEBROEK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM, *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 176.

⁴⁷ I. VANFRAECHEM en L. WALGRAVE, "Op zoek naar herstel na een "als misdrijf omschreven feit"" in L. WALGRAVE, N. VETTENBURG (Red.), *Herstelgericht groepsoverleg: Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, Leuven, Lanno, 2006, 48; M. VANDEBROEK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM, *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 175.

⁴⁸ I. VANFRAECHEM, *Herstelgericht groepsoverleg*, Brugge, Die Keure, 2007, 69-70.

⁴⁹ I. DE JONGHE, *Jeugd- en strafrecht, kritische zoektocht doorheen federale en decretale wetgeving, getoetst aan de praktijk*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 94; I. VANFRAECHEM en L. WALGRAVE, "Op zoek naar herstel na een "als misdrijf omschreven feit"" in L. WALGRAVE, N. VETTENBURG (Red.), *Herstelgericht groepsoverleg: Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, Leuven, Lanno, 2006, 50.

kunnen slachtoffer en dader een privéoverleg hebben met de personen uit hun sociale omgeving. Tijdens deze periode wordt er nagedacht over een voorstel tot herstel. Hierna komt iedereen weer samen en worden de voorstellen overlopen. Iedereen dient akkoord te gaan. Het voorstel tot overeenkomst wordt de intentieverklaring genoemd. Hierin wordt afgesproken welke afspraken gemaakt zijn tussen alle partijen. Deze intentieverklaring wordt naar het parket, de jeugdrechter, de consulent van de sociale dienst en de advocaten gestuurd. De jeugdrechter dient deze intentieverklaring goed te keuren. De jeugdrechter spreekt daarna een vonnis uit als bekrachtiging van de afspraken die er in de intentieverklaring zijn gemaakt.⁵⁰ Na de bekrachtiging spreekt men pas van een overeenkomst.⁵¹

1.3 Hoofdprincipes van herstelbemiddeling

26. Tijdens de herstelbemiddeling moet telkens rekening worden gehouden met de drie hoofdprincipes, namelijk vrijwilligheid, neutraliteit en vertrouwelijkheid.⁵²

27. Met vrijwilligheid wordt bedoeld dat een herstelbemiddeling niet kan worden opgelegd, enkel aangeboden. Alle personen die deelnemen aan de herstelbemiddeling moeten hun akkoord geven en akkoord blijven gedurende de ganse procedure.⁵³ Partijen kunnen dus op elk moment van de procedure de bemiddeling of hergo stopzetten.

Neutraliteit, ook wel meerzijdige partijdigheid genoemd, wil zeggen dat de bemiddelaar geen standpunt inneemt in het conflict. Hij is enkel aanwezig om alles in goede banen te leiden en zal geen van de partijen van enig voordeel voorzien. De bemiddelingsdiensten werken onafhankelijk van justitie.⁵⁴

Het principe van vertrouwelijkheid is in de wet ingeschreven zowel op niveau van de jeugdrechtbank als op niveau van het parket.⁵⁵ Met vertrouwelijkheid wordt bedoeld dat wanneer het herstelrechtelijk aanbod niet tot een resultaat leidt, noch het verloop, noch het resultaat, noch de erkenning van de feiten in het nadeel van de minderjarige kan worden gebruikt. Vertrouwelijkheid betekent eveneens dat alle documenten die in het kader van de bemiddeling of hergo worden opgemaakt vertrouwelijk zijn en blijven.⁵⁶ Partijen moeten uitdrukkelijk hun akkoord geven indien deze documenten aan een gerechtelijke instantie worden doorgegeven.

⁵⁰I. VANFRAECHEM en L. WALGRAVE, "Op zoek naar herstel na een "als misdrijf omschreven feit"" in L. WALGRAVE, N. VETTENBURG (Red.), *Herstelgericht groepsoverleg: Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, Leuven, Lanno, 2006, 51.

⁵¹ I. VANFRAECHEM, *Herstegericht groepsoverleg*, Brugge, Die Keure, 2007, 65.

⁵² ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2013, 507; M. VANDEBROEK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM, *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 167; Deontologische code (bijlage)

⁵³ Art. 45quater, §1, achtste lid Jeugdwet en Art. 37bis, §1 Jeugdwet.; Art. 13 deontologische code (bijlage)

⁵⁴ H. FERWERDA en I. VAN LEIDEN, *De schade hersteld? Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen*, Arnhem, Bureau Beke, 2012, 20; M. VANDEBROEK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM, *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 173; Art. 14 Deontologische code (Zie bijlage 5)

⁵⁵ Art. 45quater, §4, Jeugdwet en Art. 37quater, §2, eerste lid en §3 Jeugdwet.

⁵⁶ M. VANDEBROEK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM, *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 170.

1.4 Voor- en nadelen van herstelbemiddeling

28. Een eerste belangrijk voordeel van herstelbemiddeling is dat het slachtoffer een belangrijkere rol krijgt in het hele proces dan tijdens een gerechtelijke procedure.⁵⁷ Het slachtoffer krijgt de kans om te vertellen hoe hij/zij de gebeurtenissen heeft ervaren en krijgt de kans om het verhaal van de dader te horen en vragen hierover te stellen. Dit kan een positieve invloed hebben op het verwerkingsproces.

Daarnaast is het ook een voordeel dat er iemand aanwezig is die ervaring heeft in het omgaan met deze situaties. Deze bemiddelaar kan het gesprek in goede banen leiden en ervoor zorgen dat iedereen de kans krijgt om in een vertrouwde omgeving zijn verhaal te doen. Dit zorgt er ook voor dat het ganse proces een menselijkere aanpak heeft dan een gerechtelijke procedure. De gesprekken gaan bijvoorbeeld niet door in een rechtbank, maar bij de bemiddelingsdienst of bij de partijen thuis. Die menselijkere aanpak komt ook terug in de setting van de herstelbemiddeling. Tijdens de gesprekken is er niet de druk of stress van een juridische procedure waarbij advocaten het woord doen en waarbij een rechter oordeelt.

Het belangrijkste doel van herstelbemiddeling is de schade die geleden is herstellen. Men mag echter ook niet uit het oog verliezen dat dit eveneens een (her)opvoedend effect kan hebben op de jongere.⁵⁸ Een rechtstreeks gesprek met het slachtoffer zou op de dader een groter effect kunnen hebben dan het luisteren naar een advocaat tijdens een gerechtelijke procedure.

29. Bij hergo kan er ook nog sprake zijn van andere voordelen aangezien de organisatie van deze vorm anders gebeurt dan bij bemiddeling. Zo wordt bij hergo ook de politie betrokken aangezien het hier vaak gaat over zwaardere misdrijven. De aanwezigheid van de politie kan leiden tot een groter veiligheidsgevoel tijdens de gesprekken.⁵⁹ Daarnaast is er bij hergo eveneens een advocaat aanwezig die zorgt voor de rechtswaarborgen van de minderjarige. De aanwezigheid van de achterban kan daarnaast ook een voordeel zijn.⁶⁰ Zowel slachtoffer als dader zullen hier steun uit kunnen putten en op die manier zich eventueel meer openstellen tijdens de gesprekken.

30. Een nadeel van herstelbemiddeling zou kunnen zijn dat er veel tijd/aandacht in kruipt.⁶¹ Een bemiddeling of hergo is niet met één gesprek afgerond. Er worden immers eerst afzonderlijke gesprekken gevoerd met zowel slachtoffer als dader en later nog een gezamenlijk gesprek. Als er een akkoord wordt bereikt moet dit worden opgevolgd.⁶² Wanneer de procedure misloopt en er dus geen akkoord bereikt wordt moet opnieuw een procedure worden opgestart voor de rechtbank. De bemiddelingsprocedure heeft dan de gerechtelijke procedure uitgesteld/vertraagd.

Terwijl bij een gerechtelijke procedure de advocaten een groot deel van het werk verrichten en het woord voeren is het bij herstelbemiddeling volledig aan het slachtoffer en de dader om de gesprekken te voeren. Zij dienen zich hiervoor in te zetten en zich open te stellen om vrijuit te kunnen spreken. De partijen bepalen zelf waarover er gesproken wordt tijdens de

⁵⁷ L. WALGRAVE, *Jeugddelinquentie in perspectief: Met een koel hoofd naar een geïntegreerde aanpak*, Mechelen, Kluwer, 2012, 111.

⁵⁸ L. WALGRAVE, *Jeugddelinquentie in perspectief: Met een koel hoofd naar een geïntegreerde aanpak*, Mechelen, Kluwer, 2012, 108.

⁵⁹ X. "Hergo", <https://www.kennisplein.be/Pages/Hergo.aspx>.

⁶⁰ X, "Hergo", <https://www.kennisplein.be/Pages/Hergo.aspx>.

⁶¹ I. VANFRAECHEM, *Herstelgericht groepsoverleg*, Brugge, Die Keure, 2007, 69.

⁶² I. VANFRAECHEM, *Herstelgericht groepsoverleg*, Brugge, Die Keure, 2007, 68.

herstelbemiddeling.⁶³ Dit kan een voordeel zijn, maar is dat niet voor iedereen. Herstelbemiddeling is daarom niet voor iedereen de gepaste oplossing. Sommige minderjarigen zijn minder goed in het uitspreken van hun gevoelens of ervaringen. Zonder deze medewerking en openstelling zal de herstelbemiddeling minder vlot verlopen. Daarbij komt dat er ook situaties kunnen zijn die pijnlijk zijn om over te spreken. Dit kan voor het slachtoffer negatieve of emotionele gevoelens meebrengen en niet ieder slachtoffer is ertoe bereid om zich kwetsbaar op te stellen.

1.5 Rol van de herstelbemiddelaar

31. De bemiddelaar⁶⁴ speelt een grote rol tijdens het ganse proces van bemiddeling en hergo. Dit is de persoon die aan daders en slachtoffers de kans geeft om met elkaar in gesprek te gaan.⁶⁵ Hij moet hen informeren over het opzet, de werkingsprincipes, het verloop van de herstelbemiddeling en de rol van de bemiddelaar.⁶⁶ Hij moet hen een antwoord kunnen bieden op alle vragen die er zijn over het bemiddelingsproces. De herstelbemiddelaar dient zich te houden aan een deontologische code.⁶⁷ Deze is van toepassing op alle slachtoffer-dader bemiddelaars/herstelbemiddelaars die een formeel bemiddelingsproces organiseren tussen de dader en het slachtoffer van een strafrechtelijk misdrijf of een als misdrijf omschreven feit, dit zowel voor als na vonnis.⁶⁸ Hieronder worden enkele belangrijke principes besproken.

De houding van de bemiddelaar dient respectvol te zijn en zonder enige vorm van discriminatie.⁶⁹ Hij dient eveneens volledig transparant te zijn over de opzet van de herstelbemiddeling, de mogelijkheden en beperkingen ervan en zijn opdracht daarbinnen.⁷⁰

De bemiddelaar streeft ernaar dat de bemiddelingsovereenkomst evenwichtig en redelijk wordt opgesteld en ziet er op toe dat iedere partij een ondertekende overeenkomst ontvangt.⁷¹ Er zijn echter ook enkele onverenigbaarheden in hoofde van de bemiddelaar.⁷² Zo mag hij niet optreden wanneer het gaat om een bloedverwant of aanverwant. Hij mag eveneens niet optreden als het gaat over een persoon waarmee hij gemeenschappelijke belangen of een persoonlijke band heeft. Daarnaast mag de bemiddelaar geen vergoeding aanrekenen en geen geschenken aanvaarden van welke partij dan ook, in het kader van de neutraliteit.

32. Herstelbemiddelaars hebben geen erkenning nodig. Zij werken niet als zelfstandige, maar in opdracht van een HCA-dienst. Deze diensten zorgen zelf voor de opleiding van de herstelbemiddelaars.⁷³

⁶³ E. RENDERS en I. VANFRAECHEM, "Minderjarige slachtoffers in herstelbemiddeling: positie en ervaringen" *Tijdschrift voor herstelrecht* 2015, 42; I. VANFRAECHEM, *Herstelgericht groepsoverleg*, Brugge, Die Keure, 2007, 110.

⁶⁴ Onder bemiddelaar wordt eveneens de hergo-moderator bedoeld

⁶⁵ S. SOMERS, "De herstelbemiddelaar", 2009, <http://moderator.be/wp-content/uploads/2016/04/De-Morgen-2009.pdf>.

⁶⁶ Art. 24 Deontologische code

⁶⁷ Zie bijlage 5

⁶⁸ Art. 1 Deontologische code

⁶⁹ Art. 6 + 7 Deontologische code

⁷⁰ Art. 9 Deontologische code

⁷¹ Art. 33 + 34 Deontologische code

⁷² Art. 36 – 38 Deontologische code

⁷³ H. FERWERDA en I. VAN LEIDEN, *De schade hersteld? Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen*, Arnhem, Bureau Beke, 2012, 20.

1.6 Gevolgen

33. Op het einde van het bemiddelingsproces wordt er een overeenkomst opgesteld. De bemiddelingsovereenkomst kan op drie verschillende soorten doelstellingen betrekking hebben.⁷⁴ Ten eerste kunnen er in de overeenkomst verontschuldiging of uitleg staan van de minderjarige dader. Ten tweede kan de overeenkomst betrekking hebben op een schadevergoeding. Deze kan financieel van aard zijn of herstel in natura. Als laatste kan de overeenkomst ook betrekking hebben op de afspraken betreffende de toekomstige relatie tussen de minderjarige dader en het slachtoffer. De inhoud van de bemiddelingsovereenkomst en de juridische kwalificatie ervan komt aan bod in hoofdstuk 2.

1.6.1 Bemiddelingsovereenkomst – geen bemiddelingsovereenkomst

34. Wat de gevolgen betreft dient een onderscheid te worden gemaakt indien de herstelbemiddeling slaagt of niet. Indien de minderjarige of het slachtoffer weigert deel te nemen aan de herstelbemiddeling, kan aan hen niets worden tegengeworpen. De bemiddelingsdienst die kennis neemt van de weigering stelt een verslag op en maakt dit over aan de Procureur des Konings of aan de jeugdrechtbank. In dit verslag wordt enkel vermeld dat de herstelbemiddeling niet werd aangevat omdat één van de betrokken personen niet werd bereikt of dat minstens één van de partijen niet wou deelnemen aan de herstelbemiddeling, zonder daarbij de identiteit van degene die weigert deel te nemen te vermelden.⁷⁵ Daarna kan de Procureur des Konings beslissen de zaak te seponeren of door te verwijzen naar de jeugdrechtbank.⁷⁶

35. Indien de partijen deelnemen aan de herstelbemiddeling en een akkoord bereiken over alle of enkele punten wordt dit akkoord in een bemiddelingsovereenkomst gezet, door alle partijen ondertekend en bij het gerechtelijk dossier gevoegd.⁷⁷ Deze bemiddelingsovereenkomst wordt dan voorgelegd aan de jeugdrechtbank/jeugdrechter of Procureur des Konings.

Als de herstelbemiddeling is opgestart op het niveau van de jeugdrechtbank en alle afspraken zijn nagekomen, wordt er opnieuw een zitting vastgelegd bij de jeugdrechtbank.⁷⁸ Hierin evalueert de jeugdrechter de afspraken die zijn gemaakt. Hierna wordt het dossier afgesloten. Indien de jeugdrechter van oordeel is dat de afspraken niet zijn nagekomen kan hij een nieuwe oproep doen tot bemiddeling/hergo of een andere maatregel opleggen.⁷⁹ Indien er tot een akkoord is gekomen, maar de dader dit akkoord niet nakomt, heeft het slachtoffer nog steeds de mogelijkheid om de dader voor de burgerlijke rechter te brengen teneinde een schadevergoeding te bekomen.⁸⁰ Ook op het niveau van het parket gebeurt er rapportage van de uitvoering van de overeenkomst naar de Procureur des Konings.

⁷⁴ Wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 1467; ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2013, 588.

⁷⁵ Art. 4, §1, 3° en Art. 5, §1, 3° Samenwerkingsakkoord van 13 december 2006.

⁷⁶ Art. 45 Jeugdwet

⁷⁷ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 232.

⁷⁸ I. VANFRAECHEM en L. WALGRAVE, "Op zoek naar herstel na een "als misdrijf omschreven feit"" in L. WALGRAVE, N. VETTENBURG (Red.), *Herstelgericht groepsoverleg: Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, Leuven, Lanno, 2006, 53.

⁷⁹ I. VANFRAECHEM en L. WALGRAVE, "Op zoek naar herstel na een "als misdrijf omschreven feit"" in L. WALGRAVE, N. VETTENBURG (Red.), *Herstelgericht groepsoverleg: Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, Leuven, Lanno, 2006, 53.

⁸⁰ X, "Herstelovereenkomst", 2006, www.kennisplein.be/sites/Jeugdrecht/Pages/2002-02-Herstelovereenkomst.aspx.

36. Indien de partijen niet tot een akkoord zijn gekomen tijdens het bemiddelingsproces en er dus geen bemiddelingsovereenkomst werd opgesteld, wordt er door de bemiddelingsdienst of de dienst voor hergo eveneens een verslag opgesteld. Hierin wordt enkel vermeld dat de herstelbemiddeling geen resultaat heeft opgeleverd.⁸¹ Dit verslag kan echter nooit op een nadelige manier gebruikt worden tegen de minderjarige.⁸² Ook het principe van vertrouwelijkheid dient in dit geval gewaarborgd te blijven. Alle documenten en mededelingen die tijdens het bemiddelingsproces werden gemaakt mogen slechts worden overgemaakt aan de gerechtelijke instanties, indien de partijen hiermee instemmen.

37. Indien er niet tot een bemiddelingsovereenkomst wordt gekomen, wil dit niet meteen zeggen dat de herstelbemiddeling is mislukt. Het kan zijn dat het slachtoffer een antwoord heeft gekregen op zijn vragen of dat de minderjarige de gevolgen van zijn daden inziet.⁸³ Dit kan eveneens worden aanzien als een geslaagde herstelbemiddeling.

1.6.2 Jeugdrechter – parket

38. Wat de gevolgen betreft is er ook een verschil of het herstelrechtelijk aanbod gedaan werd door de jeugdrechter, dan wel door het parket. Indien het aanbod is gebeurd door de jeugdrechter dient deze de bemiddelingsovereenkomst die al dan niet volgt uit de herstelbemiddeling te homologeren. Hij kan dit enkel weigeren indien het in strijd is met de openbare orde.⁸⁴ Indien de uitvoering van de bemiddelingsovereenkomst plaatsvindt voor het vonnis van de jeugdrechtbank moet de jeugdrechter hier rekening mee houden bij zijn uitspraak. Wanneer de uitvoering van de overeenkomst na het vonnis plaatsvindt heeft de minderjarige of zijn ouders het recht om de zaak opnieuw aanhangig te maken bij de jeugdrechtbank. Deze kan dan de reeds opgelegde maatregel verlichten.⁸⁵

39. Indien de herstelbemiddeling is opgestart op initiatief van het parket is het de Procureur des Konings die deze bemiddelingsovereenkomst dient goed te keuren.⁸⁶ Ook hier geldt dat hij dit enkel kan weigeren indien het in strijd is met de openbare orde. De Procureur des Konings houdt rekening met de uitvoering van de bemiddelingsovereenkomst. Het verslag hiervan wordt aan de Procureur des Konings bezorgd en bij het gerechtelijk dossier gevoegd. Hij heeft de mogelijkheid om de zaak te seponeren wanneer de jongere het akkoord heeft uitgevoerd. Dit is echter geen verplichting. Indien het parket toch beslist om de zaak te seponeren dan heeft dit als gevolg dat de strafvordering verval.

Dit automatisch verval van strafvordering was oorspronkelijk wel de bedoeling van de wetgever. Uit artikel 12 van het wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd staat vermeld dat ingeval de dader van het als misdrijf omschreven de

⁸¹ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 195.

⁸² Art. 37quater, §2 Jeugdwet.

⁸³ S. BERBUTO en D. VAN DOOSSELARE, "Les offres restauratives: approche pratique et questions juridiques" in T. MOREAU en S. BERBUTO, *Réforme du droit de la jeunesse: Questions spéciales*, Luik, Anthemis, 2007, 66.

⁸⁴ Art. 37quater, §1 Jeugdwet.

⁸⁵ Art. 37 Quinquies, §3 Jeugdwet

⁸⁶ E. DUMORTIER en J. CHRISTIAENS, "De nieuwe wet op de jeugdbescherming: Krijtlijnen van een ambigue hervorming", *TJK* 2006, afl. 4, 279; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 194; S. VAN RUMST, "Herstelbemiddeling in de nieuwe Wet op de Jeugdbescherming: De wettelijke verankering van een pretoriaanse praktijk", *TJK* 2006, afl. 4, 295.

bemiddelingsovereenkomst ten uitvoer heeft gebracht, de Procureur des Konings daarvan proces-verbaal opmaakt en hij een einde maakt aan de strafvordering.⁸⁷ Maar dit zou een inbreuk zijn op het principe van vrijwilligheid van de herstelbemiddeling. Aan de ene kant zou het een stimulans kunnen zijn voor de minderjarige om in te stemmen met de herstelbemiddeling. Aan de andere kant zou het voor het slachtoffer een reden kunnen zijn om een hogere schadevergoeding te vragen omdat ze denken dat de minderjarige omwille van dit verval de minderjarige sneller gaat instemmen met de herstelbemiddeling.⁸⁸ Daarnaast was er ook de vrees dat de Procureur des Konings enkel bij minder zware delicten herstelbemiddeling ging voorstellen.⁸⁹

1.6.3 Bemiddeling – Hergo

40. Als laatste is er een verschil tussen de gevolgen bij bemiddeling en hergo.

41. Bij een hergo wordt naast het akkoord ook een intentieverklaring opgesteld.⁹⁰ Dit is een voorstel tot overeenkomst aangezien deze nog moet worden goedgekeurd en gehomologeerd door de jeugdrechter.⁹¹ Eens dit voorstel is goedgekeurd door de jeugdrechter is er sprake van een overeenkomst. Hierin verklaart de minderjarige wat hij gaat ondernemen om de schade van het slachtoffer en/of de schade aan de gemeenschap te herstellen. Hierin kan hij ook verklaren stappen te ondernemen zodat dergelijke feiten in de toekomst niet meer zullen gebeuren.

42. De intentieverklaring bestaat uit drie onderdelen. Het eerste onderdeel is het herstel naar het slachtoffer toe. Het tweede onderdeel is het herstel naar de gemeenschap toe en een laatste onderdeel gaat over afspraken die ervoor zorgen dat de overeenkomst kan worden uitgevoerd. Bij bemiddeling wordt een dergelijke intentieverklaring niet opgesteld.

1.7 Besluit

43. Uit dit eerste hoofdstuk kunnen er al een paar belangrijke conclusies worden getrokken. Een eerste is dat herstelbemiddeling in geval van jeugddelinquentie de laatste jaren aan belang heeft ingewonnen. Dit kunnen we afleiden uit het feit dat de wetgever in 2006 een wetswijziging heeft doorgevoerd. Reeds voor deze wet had het herstelrecht een plaats binnen de jeugddelinquentie. Om meer eenvormigheid te krijgen werden enkele praktijken wettelijk verankerd. Een van de belangrijke punten bij de wetswijziging was de herstelgedachte.⁹² Het doel van de wetgever was de minderjarige de kans te geven om zelf voor het herstel van de schade in te staan. Dit blijkt onder meer uit de aanpassing van de titel van de wet. Het recht is constant in beweging en (nieuwe) wetten worden altijd grondig bestudeerd door de rechtsleer. Uit enkele kritiekpunten is een arrest

⁸⁷ Wetsontwerp, *Parl. St. Kamer* 2004-05, 1467/1, 121; S. VAN RUMST, "Herstelbemiddeling in de nieuwe wet op de jeugdbescherming: De wettelijke verankering van een pretoriaanse praktijk", *TJK*, 2006, afl. 4, 295.

⁸⁸ S. VAN RUMST, "Herstelbemiddeling in de nieuwe wet op de jeugdbescherming: De wettelijke verankering van een pretoriaanse praktijk", *TJK*, 2006, afl. 4, 295.

⁸⁹ Verslag Commissie voor justitie uitgebracht door mevrouw Hilde Claes van 11 juli 2005, *Parl. St. Kamer* 2004-05, nr. 1467/012, 126.

⁹⁰ ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2013, 597; L. WALGRAVE, N. VETTENBURG (Red.), *Herstelgericht groepsoverleg: Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, Leuven, Lanno, 2006, 52.

⁹¹ M. VANDEBROEK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en hergo" in J. PUT en M. ROM, *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 176.

⁹² Art. M2 Ministeriële omzendbrief 28 september 2006 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 29 september 2006.; Wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *Parl. St. Kamer* 2004-05, nr. 1467.

van het Grondwettelijk Hof ontstaan die de Jeugdwet verder heeft aangepast om te komen tot een meer werkbaar en rechtvaardig document.

44. Uit deze wijzigingen van de Jeugdwet kan er besloten worden dat er verschillende pistes bewandeld kunnen worden als het gaat over herstelbemiddeling. Op het niveau van de jeugdrechtbank zijn er twee belangrijke vormen van herstelbemiddeling, namelijk bemiddeling en hergo. Op het niveau van het parket is dit aanbod beperkt gebleven tot bemiddeling. De gevolgen van beide vormen zijn verschillend, maar toch gelijklopend. Een gemeenschappelijk gevolg van zowel bemiddeling als hergo, zowel op parketniveau als op het niveau van de jeugdrechtbank is dat er, als de herstelbemiddeling slaagt, een overeenkomst uit de bus komt. Wat deze overeenkomst betreft zijn er echter ook nog vele vragen. In het volgende hoofdstuk wordt hier de aandacht op gevestigd met in het bijzonder de vraag naar de bekwaamheid van de minderjarige om een dergelijke overeenkomst af te sluiten.

HOOFDSTUK 2: Bekwaamheid van de minderjarige in het kader van herstelbemiddeling

2.1 Inleiding

45. In hoofdstuk 1 werden de basisbeginselen van herstelbemiddeling in het geval van jeugddelinquentie besproken. Daaruit is gebleken dat er op het einde van de herstelbemiddeling een bemiddelingsovereenkomst wordt afgesloten tussen de minderjarige die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd en het slachtoffer. In dit hoofdstuk wordt nagegaan hoe ver de bekwaamheid van de minderjarige reikt om een dergelijke bemiddelingsovereenkomst af te sluiten. Om een antwoord op deze vraag te krijgen moet worden onderzocht welk soort contract een bemiddelingsovereenkomst is en of de minderjarige deze zelf kan sluiten of hiervoor toestemming van zijn ouders en/of nog andere personen nodig heeft. Daarna wordt nagegaan wat er gebeurt indien er geen overeenstemming is tussen de ouders en de minderjarige om de bemiddelingsovereenkomst te sluiten of indien er tegenstrijdige belangen zijn tussen de ouders en de minderjarige. Hieruit volgt dan de vraag of en onder welke voorwaarden de minderjarige een bemiddelingsovereenkomst kan sluiten en wat de gevolgen zijn indien deze op een ongeldige manier gesloten wordt.

2.2 Minderjarigen en rechtshandelingen in het algemeen

2.2.1 Principe: Algemene volledige handelingsonbekwaamheid

46. Om na te gaan hoe ver de bekwaamheid van de minderjarige reikt dient er in eerste instantie een onderscheid te worden gemaakt tussen rechtsbekwaamheid en de handelingsbekwaamheid. Iedereen is in principe rechtsbekwaam. Dit wil zeggen dat men vanaf dat men levensvatbaar is, de mogelijkheid heeft om drager te zijn van bepaalde rechten en plichten.⁹³ De handelingsbekwaamheid daarentegen is de juridische mogelijkheid om deze rechten en plichten waarvan men drager is, zelf en zelfstandig uit te oefenen.⁹⁴ In tegenstelling tot de rechtsbekwaamheid is niet iedereen handelingsbekwaam. Er zijn enkele categorieën van personen die handelingsonbekwaam zijn. De belangrijkste categorie voor het oplossen van de onderzoeksvraag is de categorie van niet-ontvoogde minderjarigen.⁹⁵

47. Ons recht kent een limitatieve lijst van handelingsonbekwamen. Niet-ontvoogde minderjarigen zijn algemeen, volledige handelingsonbekwaam.⁹⁶ De minderjarige is algemeen onbekwaam aangezien hij handelingsonbekwaam is voor alle rechten en plichten, tenzij in voorkomend geval de wet (of de rechtspraktijk) ervan afwijkt.⁹⁷ Dit in tegenstelling tot de gedeeltelijk

⁹³ T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 39; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 42.

⁹⁴ T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 40; LS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 84; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 43.

⁹⁵ K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 86; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht: Identiteit en verwantschap vanuit juridisch perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 176.

⁹⁶ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 44; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 176.

⁹⁷ I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 31-78; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170.

handelingsonbekwamen die uitsluitend voor de rechtshandelingen waarvoor de wet zijn handelingsbekwaamheid uitdrukkelijk heeft ingeperkt of uitgeschakeld onbekwaam is.⁹⁸ Voor alle andere rechtshandelingen blijft hij wel nog bekwaam.

De minderjarige is eveneens volledig handelingsonbekwaam. Dit wil zeggen dat het verboden is voor de minderjarige om zelf juridisch te communiceren.⁹⁹ Hij heeft hiervoor een vertegenwoordiger nodig. Dit staat tegenover de beperkte handelingsonbekwaamheid waarbij een persoon zelf in het rechtsverkeer mag optreden, maar niet zelfstandig.¹⁰⁰

48. Het principe is dus dat de minderjarige in beginsel handelingsonbekwaam is. Deze handelingsonbekwaamheid moet worden gerelativeerd. Ten eerste wordt het onvertegenwoordigd optreden van de minderjarige slechts gesanctioneerd met een relatieve nietigheid.¹⁰¹ Dit wil zeggen dat enkel de wettelijke vertegenwoordiger en de meerderjarig geworden jongere zelf de nietigheid kunnen invoeren.¹⁰² Indien dit niet gedaan wordt door een van deze personen is de handeling gewoon geldig. Ten tweede zijn er op de handelingsonbekwaamheid van de minderjarige eveneens vele uitzonderingen. In deze uitzonderingsgevallen kan de minderjarige wel zelfstandig handelingen stellen. Ten derde is er ook nog een nuancering nodig op het principe van de handelingsonbekwaamheid. Er zijn immers ook handelingen die de minderjarige zelf maar niet zelfstandig, maar mits machtiging of bijstand kan stellen. Daarnaast zijn er handelingen waarvoor de minderjarige wel volledig handelingsonbekwaam is en waarvoor hij dus dient vertegenwoordigd te worden.

2.2.2 Uitzonderingen op de handelingsbekwaamheid van de minderjarige

49. In het recht zijn er uitzonderingen op de handelingsonbekwaamheid van minderjarigen. Een eerste uitzondering zijn de dagelijkse handelingen.¹⁰³ Voor dagelijkse handelingen zoals het kopen van eten of kledij dient de minderjarige niet vertegenwoordigd te worden. Dit zijn immers geen belangrijke handelingen met zware rechtsgevolgen. Omwille van de vlotheid en noodwendigheid van het rechtsverkeer wordt aangenomen dat de minderjarige hiervoor een stilzwijgend mandaat heeft van zijn wettelijke vertegenwoordiger en hij deze dus zonder problemen kan stellen.¹⁰⁴

50. De minderjarige kan ook handelingen uitvoeren die een sterk persoonlijk karakter hebben.¹⁰⁵ Voor sommige van deze handelingen wordt er echter wel een leeftijdsgrens gesteld. Voorbeelden hiervan zijn het erkennen van een kind met als voorwaarde dat de minderjarige een voldoende onderscheidingsvermogen heeft.¹⁰⁶ Een minderjarige kan vanaf de leeftijd van 16 jaar bij

⁹⁸ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170.

⁹⁹ I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 31-78; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170.

¹⁰⁰ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170.

¹⁰¹ I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 31-78.

¹⁰² I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 31-78.

¹⁰³ J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 294; K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 88; P. SENAEEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 420.

¹⁰⁴ J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 294; K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 88; G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 771.

¹⁰⁵ J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 294; P. SENAEEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 420.

¹⁰⁶ Art. 328 Burgerlijk Wetboek 21 maart 1804, BS 3 september 1807 (hierna BW); K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE K. COEN, L. DRESER en R.

testament beschikken over de helft van de goederen waarover hij als meerderjarige zou kunnen beschikken.¹⁰⁷ Daarnaast dient de minderjarige vanaf de leeftijd van 12 jaar betrokken te worden bij alles wat zijn afstamming of adoptie betreft.¹⁰⁸ Ook bij de procedure voor de jeugdrechtbank in het kader van een jeugdbeschermingsmaatregel is de minderjarige vanaf de leeftijd van 12 jaar zelf een procespartij.¹⁰⁹

51. Naast de dagelijkse handelingen en de handelingen met een sterk persoonlijk karakter kan de minderjarige bewarende patrimoniale handelingen stellen.¹¹⁰ Het bekendste voorbeeld hierbij is het openen van een spaarrekening.¹¹¹

2.2.3 Nuancering van de handelingsonbekwaamheid van de minderjarige

52. Hierboven is besproken wanneer een minderjarige zelf en zelfstandig handelingen kan uitvoeren. Dit is een uitzondering op het principe dat de minderjarige handelingsonbekwaam is. Daarnaast zijn er echter ook handelingen die de minderjarige zelf, doch niet zelfstandig kan uitvoeren. De handelingsonbekwaamheid dient dus genuanceerd te worden. De verschillende nuancerings worden gestaafd met enkele voorbeelden.

53. Als eerste zijn er de handelingen die de minderjarige zelf kan stellen indien er geen verzet is.¹¹² Artikel 44 van de Wet Arbeidsovereenkomsten stelt dat de werkgever of een derde die het loon is verschuldigd, de minderjarige op geldige wijze zijn loon ter hand stelt, tenzij verzet is betekend door de vader, de moeder of de voogd van de minderjarige.¹¹³

54. Als tweede zijn er de handelingen waarvoor de minderjarige machtiging/instemming nodig heeft.¹¹⁴ Volgens artikel 148 BW kan een minderjarige, mits ontheffing van de leeftijdsvereiste huwen indien hij de instemming heeft van zijn ouders of machtiging van de jeugdrechtbank.¹¹⁵ Daarnaast kan de minderjarige mits uitdrukkelijke of stilzwijgende machtiging van zijn ouders of

VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 96; J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 294; P. SENA EVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 420.

¹⁰⁷ Art. 904 BW; K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 96; J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 294; P. SENA EVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 421.

¹⁰⁸ Art. 329bis BW; Art. 332quinquies BW; Art. 348-1 BW; K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 96.

¹⁰⁹ Art. 46 Jeugdwet; J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 295.

¹¹⁰ J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 294.

¹¹¹ Art. 2, tweede lid wet 30 april 1958 betreffende de handelingsbekwaamheid van de minderjarige voor sommige spaarverrichtingen, BS 10 mei 1958; P. SENA EVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 420.

¹¹² P. SENA EVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 419.

¹¹³ Art. 43 Wet 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, BS 22 augustus 1978; J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 295; K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 99.

¹¹⁴ P. SENA EVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 418; J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 296; K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 98.

¹¹⁵ K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 98; J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 296; P. SENA EVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 418.

voogd een arbeidsovereenkomst sluiten of beëindigen.¹¹⁶ Vanaf de leeftijd van 12 jaar dient de minderjarige zelf, samen met zijn ouders, in te stemmen bij zijn adoptie.¹¹⁷

55. Als derde categorie zijn er ook handelingen die de minderjarige kan stellen mits hij bijstand heeft. Dit wil zeggen dat degene die de minderjarige bijstaan samen met hem moeten optreden bij het stellen van de rechtshandeling.¹¹⁸ Wanneer de minderjarige van verblijfplaats verandert dient er een verklaring van wijziging van inschrijving in de bevolkingsregisters te worden gedaan.¹¹⁹ Hierbij moet de minderjarige worden bijgestaan door één persoon (één van zijn ouders of zijn voogd). Deze bijstand is enkel nodig bij de eerste verblijfsverandering.

56. Indien de minderjarige een rechtshandeling niet zelf kan stellen, moet hij vertegenwoordigd worden.

2.3 Vertegenwoordiging

57. Minderjarigen staan tot aan de leeftijd van achttien jaar onder het ouderlijk gezag. Indien de minderjarige twee ouders heeft, oefenen zij het ouderlijk gezag in principe gezamenlijk uit. Indien de minderjarige slecht één ouder heeft of de afstamming is slechts ten aanzien van één ouder vastgesteld, dan is het ouderlijk gezag exclusief aan deze ouder toegewezen. Het kan echter ook zijn dat de minderjarige geen ouders meer heeft of dat de zij in de onmogelijkheid verkeren om het ouderlijk gezag uit te voeren. In dit geval staat het kind niet onder het ouderlijk gezag, maar onder voogdij.¹²⁰ Het ouderlijk gezag omvat vier onderdelen. Als eerste hebben degene die het ouderlijk gezag uitoefenen een beslissingsrecht over de staat van de persoon. Daarnaast omvat het ouderlijk gezag eveneens een opvoedingsrecht. De ouders hebben eveneens recht op contact met en informatie over het kind. Als laatste betekent het ouderlijk gezag eveneens dat de ouders het bewind en genotrecht hebben over het vermogen van de minderjarige. Dit laatste onderdeel van het ouderlijk gezag wil zeggen dat de ouders het recht hebben om de goederen van het kind te beheren en het kind te vertegenwoordigen.¹²¹

58. Voor alle handelingen die niet onder de uitzonderingen of nuanceringen vallen die hierboven zijn besproken dient de minderjarige vertegenwoordigd te worden. De vertegenwoordigingsbevoegdheid van de ouders is in beginsel algemeen. De ouders beheren de goederen van de minderjarige en treden voor hem op als vertegenwoordiger bij het stellen van materiële rechtshandelingen en proceshandelingen.¹²² Hier zijn echter twee uitzonderingen op. Ten eerste zijn er handelingen die de vertegenwoordigers nooit kunnen stellen.¹²³ Het gaat hier dan onder meer over de hoogstpersoonlijke handelingen. Ten tweede zijn er handelingen die door de

¹¹⁶P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 418; K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 98.

¹¹⁷ Art. 348 BW; J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 296; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 418.

¹¹⁸ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 418.

¹¹⁹ J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 297; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 418; K. COEN, L. DRESER en R. VANWALLEGHEM, "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 99.

¹²⁰ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 324-325.

¹²¹ Art. 376 BW; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017.

¹²² Art. 376, eerste lid BW; T. WUYTS, *Vermogensbeheer door ouder(s), voogd en voorlopig bewindvoerder*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 45.

¹²³ T. WUYTS, *Vermogensbeheer door ouder(s), voogd en voorlopig bewindvoerder*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 47.

wet zijn onderworpen aan bijzondere voorwaarden, zoals het vragen van een machtiging aan de vrederechter.¹²⁴

59. Volgens artikel 376 BW treden de ouders gezamenlijk op als vertegenwoordiger van hun minderjarig kind. Zij verrichten *qualitate qua* alle rechtshandelingen en proceshandelingen voor de minderjarige.¹²⁵ Indien de ouders geen overeenstemming bereiken kan de jeugdrechtbank één ouder machtigen om alleen op te treden voor bepaalde handelingen.¹²⁶ Indien het ouderlijk gezag echter exclusief aan één ouder is toegekend, kan deze ouder het minderjarig kind alleen vertegenwoordigen behoudens wettelijke uitzonderingen.¹²⁷ De andere ouder behoudt dan wel een recht van toezicht en kan zich tot de jeugdrechtbank wenden wanneer zich een handeling voordoet die zijns inziens niet in het belang van het kind is.¹²⁸

De vertegenwoordigingsbevoegdheid van de ouders houdt in dat er in naam en voor rekening van de minderjarige wordt opgetreden aangezien hij daar zelf niet toe in staat is omwille van zijn handelingsonbekwaamheid.¹²⁹ Een minderjarige kan immers niet zelf in het rechtsverkeer optreden.

2.4 Toepassing herstelbemiddeling

2.4.1 De bemiddelingsovereenkomst

60. Alvorens na te gaan wat de juridische kwalificatie is van een bemiddelingsovereenkomst is het belangrijk een beeld te krijgen hoe een bemiddelingsovereenkomst er uit ziet en aan wat de bemiddelingsdiensten belang hechten. En vooral wat in een dergelijke overeenkomst kan worden afgesproken. Hiervoor wordt een beroep gedaan op verschillende bemiddelingsovereenkomsten van enkele bemiddelingsdiensten.¹³⁰ Deze worden hier verder uitgediept.

61. Allereerste wordt er in alle overeenkomsten informatie gevraagd over de betrokken partijen en hun standpunten. Deze informatie volgt uit de gesprekken die gevoerd zijn tijdens het bemiddelingsproces.

¹²⁴ Art. 378 BW en Art. 410 BW; T. WUYTS, *Vermogensbeheer door ouder(s), voogd en voorlopig bewindvoerder*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 47.

¹²⁵ T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 44.

¹²⁶ Art. 378, vijfde lid BW; T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 45; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 409.

¹²⁷ Art. 376, derde lid BW; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 410.

¹²⁸ Art. 376, vierde lid BW; T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 45.

¹²⁹ T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 43.

¹³⁰ Zie bijlage

De overeenkomst geeft **de standpunten en de verbintenissen** van de partijen weer over de feiten van.....te....., beschreven in PV-nr.....

Partijen werden na verwijzing door het parket (of de jeugdrechter) betrokken in een bemiddeling met tussenkomst van een bemiddelaar. In gesprekken met de bemiddelaar trachten de partijen te komen tot een herstel van de materiële en/of morele schade.

De betrokken partijen zijn:

1a. (Voornaam + naam dader), (geboortedatum), tegen wie klacht werd neergelegd

1b. (Naam van de ouders), de ouders van (1a), die tussenkomen als burgerlijk verantwoordelijken

2a. (Voornaam + naam), (geboortedatum), als benadeelde

(2b. (Naam van de ouders), de ouders van (2a), die tussenkomen als burgerlijk verantwoordelijken)

Gebeurtenissen:

Volgens het proces-verbaal is (voornaam + naam dader) op (datum) te (plaats) betrokken bij

Standpunten van de partijen:

1. (Voornaam + naam) en zijn ouders:

- Over de feiten:.....

- Over de schade van (Voornaam + naam benadeelde):.....

2. (Voornaam + naam) (en zijn ouders)

- Over de feiten:.....

- Over de eigen schade:.....

62. Na de algemene informatie over de betrokken partijen, de gebeurtenissen en de standpunten wordt er over gegaan tot de verbintenissen. Deze verschillen van overeenkomst tot overeenkomst. Er zijn eindeloze mogelijkheden om tot een overeenstemming te komen tussen de minderjarige en het slachtoffer. Alles is mogelijk in een bemiddelingsovereenkomst, zolang alle partijen er maar mee instemmen. De enige beperking hierop is dat de bemiddelingsovereenkomst niet in strijd mag zijn met de openbare orde. Dit begrip wordt als volgt gedefinieerd: "*Het geheel van essentiële belangen van de Staat of van de gemeenschap en de juridische grondslagen waarop de economische of morele orde van de maatschappij geacht wordt te rusten.*"¹³¹ Indien de overeenkomst in strijd is met de openbare orde mag de Procureur des Konings of de jeugdrechter deze niet goedkeuren of homologeren. Dit wil zeggen dat de bemiddelingsovereenkomst geen uitvoerbare kracht heeft. In de bijgevoegde overeenkomsten worden enkele belangrijke verbintenissen besproken, nl. het aanbieden van excuses, de verbintenis om een financiële vergoeding te betalen en de verbintenis om vrijwilligerswerk te doen.

¹³¹ E. DIRIX, B. TILLEMEN en P. VAN ORSHOVEN, *De Valks Juridisch woordenboek*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 295.

EXCUSES BRIEF

Het aanbieden van excuses is zeer persoonlijk en verschilt dus van overeenkomst tot overeenkomst. Het kan voorkomen dat tijdens een bemiddelingsproces duidelijk wordt dat de schade hersteld kan worden door met elkaar te praten en alle standpunten in een overeenkomst te zetten waarbij de minderjarige enkel zijn excuses aanbiedt. Daarnaast kan een excusesbrief ook een onderdeel zijn van het herstel van de schade. Naast de brief kunnen er dan nog andere afspraken gemaakt worden om de eventuele financiële schade te herstellen. In bijlage X bevindt zich een voorbeeld van een bemiddelingsovereenkomst waarbij de minderjarige zijn excuses heeft neergeschreven.

FINANCIËLE VERGOEDING

Verbintenissen:

De bovenvermelde partijen gaan akkoord om aan de bemiddeling mee te werken en zijn overeengekomen dat het schadebedrag vastgesteld wordt op ...euro.

(Naam + voornaam dader) schrijft ten laatste op (datum) het bedrag van euro over op de rekening van (bemiddelingsdienst), rekeningnummer met vermelding van het dossiernummer. De bemiddelingsdienst schrijft dan zo snel mogelijk het totale bedrag van ... euro over op de rekening van de benadeelde.

OF

(Naam + voornaam dader) betaalt via maandelijkse afbetalingen van ... euro. De eerste betaling gebeurt in (maand + jaartal) op de rekening van (bemiddelingsdienst), rekeningnummer... met vermelding van het dossiernummer. De maandelijkse betalingen gebeuren steeds voor de 15de van de maand. De laatste betaling is gepland voor 15 (maand + jaartal). De bemiddelingsdienst schrijft de maandelijkse afbetalingen over op de rekening van de benadeelde.

VRIJWILLIGERSWERK

1. De organisatie heeft als taak

- *De nodige zorg en aandacht te wijden aan het onthaal van de jongere;*
- *Bij problemen i.v.m. de uitvoering van het vrijwilligerswerk onmiddellijk contact op te nemen met de bemiddelaar van HCA. De jongere moet ook de mogelijkheid hebben om contact op te nemen met de bemiddelaar van HCA.*
- *De overeenkomst terug te bezorgen aan de bemiddelaar van HCA;*
- *Art. 77 van de wet op de jeugdbescherming en art. 458 van het strafwetboek te respecteren en zich dus te houden aan de geheimhouding en discretie van de feiten, die hem in de uitoefening van zijn opdracht worden toevertrouwd;*
- ...

2. De jongere

- Heeft als taak:
.....
- Zal tewerkgesteld worden volgens een vaststaand uurrooster
- Houdt zich aan de volgende REGELS EN AFSPRAKEN:
 - Is steeds aanwezig en op tijd op de werkplaats;
 - Verricht zijn/haar werk zoals is opgenomen in de overeenkomst
 - Toont voldoende inzet en motivatie bij de uitvoering van zijn uren;
 - Contacteert bij problemen op de werkplaats de bemiddelaar van HCA.
- Indien hij afwezig zou zijn, zal hij dit ten laatste 's morgens melden aan (naam organisatie), op telefoonnummer..... Nadien wordt in overleg met alle partijen bekeken of deze dagen nog kunnen worden ingehaald en wanneer dit kan gebeuren.

3. De ouders hebben als taak

- Hun zoon of dochter te stimuleren en te ondersteunen in het uitvoeren van deze overeenkomst.
- Zijn op de hoogte dat de schade die opzettelijk wordt veroorzaakt door hun zoon of dochter en die niet gedekt is door de verzekering te hunnen laste is. Indien de ouders een familiale polis hebben, kunnen ze hiervan gebruik maken.

4. De bemiddelingsdienst

- Zal de praktische organisatie van het vrijwilligerswerk waarnemen.
- Heeft een verzekering burgerrechtelijke aansprakelijkheid en lichamelijke ongevallen afgesloten voor de jongeren die in het kader van een bemiddeling vrijwillig gaan werken. Deze verzekering komt tussen indien geen beroep kan gedaan worden op een verzekering van de jongere/ouders of tewerkstellingsplaats.
 - De jongere kan niet aansprakelijk gesteld worden voor de schade toegebracht aan materialen en uitrusting die hem zijn toevertrouwd om er een bepaalde handeling mee te doen
- Zal erop toezien dat de overeenkomst wordt nageleefd. Dat houdt in dat de bemiddelaar contact zal opnemen met de verantwoordelijke van de werkplaats om na te gaan of de jongere de taken naar behoren heeft volbracht.
- Brengt de gerechtelijke verwijzer op de hoogte van de naleving van deze overeenkomst.
- Respecteert art. 77 van de wet op de jeugdbescherming en art. 458 van het strafwetboek en houdt zich dus aan de geheimhouding van de feiten, die hem in de uitoefening van zijn opdracht worden toevertrouwd;

63. Na de algemene informatie en de verbintenissen worden er ook enkele belangrijke algemene bepalingen vermeld in de overeenkomst.

Algemene bepalingen:

De overeenkomst houdt geen erkenning van aansprakelijkheid of schuldbekentenis in buiten wat partijen uitdrukkelijk erkennen.

De overeenkomst slaat niet op de vorderingen die de verzekeraars hebben tot terugbetaling van kosten die verzekeraars hebben voorgesloten, wegens de feiten.

De bemiddelingsdienst brengt het parket/de jeugdrechtbank op de hoogte van de uitvoering van de overeenkomst.

De overeenkomst wordt toegevoegd aan het gerechtelijk dossier.

De overeenkomst is slechts geldig indien alle partijen de overeenkomst hebben getekend en indien het parket/de jeugdrechtbank de overeenkomst heeft goedgekeurd/gehomologeerd.

Deze overeenkomst is opgesteld in drie exemplaren:

- 1 voor (voornaam + naam dader) en zijn ouders
- 1 voor (voornaam / naam benadeelde) (en zijn ouders)
- 1 voor het gerechtelijk dossier
- Een kopie voor de bemiddelingsdienst

Handtekeningen:

(Voornaam + naam dader)

(Naam ouders dader)

Datum:.....

Datum:.....

(voornaam + naam benadeelde)

(Naam ouders benadeelde)

Datum:.....

Datum:.....

64. Uit bovenstaande voorbeelden kan afgeleid worden dat veel belang wordt gehecht aan de standpunten van alle partijen. Ook de ouders kunnen aan het woord komen. Zij dienen de overeenkomst eveneens te ondertekenen. Het is dus belangrijk dat ook zij akkoord gaan met alles wat er wordt overeengekomen. Het is ook duidelijk dat iedere bemiddelingsovereenkomst verschillend is. Het is sterk afhankelijk van de partijen en van de gebeurtenissen welke afspraken worden gemaakt. Als laatste is het ook opvallend dat er in de algemene bepalingen wordt benadrukt dat deze overeenkomst geen erkenning van schuld inhoudt en dat de overeenkomst geen betrekking heeft op de verzekeraar. Op dit laatste punt wordt in hoofdstuk 3 nog teruggekomen.

2.4.2 Kwalificatie¹³²

65. Na de bemiddelingsovereenkomsten te onderzoeken en te zien wat er kan afgesproken worden, wordt nagegaan of de minderjarige deze afspraken zelf kan maken. Om te weten of de minderjarige zelf een bemiddelingsovereenkomst kan afsluiten moet er worden gezocht naar een juridische kwalificatie voor de bemiddelingsovereenkomst. Hiervoor worden enkele figuren/overeenkomsten uit het verbintenissenrecht vergeleken met de modaliteiten van de bemiddelingsovereenkomst.

2.4.2.1 Afstand

66. Afstand is een eenzijdige rechtshandeling waarbij een persoon een recht opgeeft dat hem toekomt.¹³³ De afstand kan uitdrukkelijk of stilzwijgend gedaan worden. De vereiste voor een uitdrukkelijke afstand is dat deze betekend wordt aan de tegenpartij. Dit kan door een gewone

¹³² Katrien LENS heeft in 2014 een onderzoek gedaan naar de juridisch-empirische analyse van de herstelbemiddeling. Zij heeft zich eveneens uitgesproken over de vergelijking tussen de bemiddelingsovereenkomst en de afstand, bekentenis, eenzijdige belofte en dading.

¹³³ K. BROECKX, *Het recht op hoger beroep en het beginsel van de dubbele aanleg in het civiele geding*, Antwerpen, Maklu, 1995, 329.

akte die wordt ondertekend door een partij of een door hem gemachtigde die, tenzij de wet het anders heeft bepaald, een bijzondere volmacht heeft.¹³⁴ Deze vormvereiste is niet op straffe van nietigheid. Ook zonder betekening kan de afstand worden aangenomen.¹³⁵ In artikel 820 tot en met artikel 822 Ger.W. wordt een onderscheid gemaakt tussen drie soorten van afstand.

67. Artikel 820 Ger.W. bepaalt dat de partij bij *afstand van geding* afziet van de rechtspleging die zij is begonnen met een hoofdvordering of met een tussenvordering.¹³⁶ Dit heeft echter niet tot gevolg dat het recht zelf wordt prijsgegeven, waarmee men wil zeggen dat degene die afstand doet later toch nog een nieuw geding kan opstarten.¹³⁷ De afstand van geding moet worden aangenomen door de partij aan wie de afstand werd betekend.¹³⁸ Dit kan uitdrukkelijk of stilzwijgend gebeuren.¹³⁹ Wanneer er echter afstand wordt gedaan voor de tegenpartij een standpunt heeft ingenomen over het voorwerp van de vordering waarvan wordt afgezien moet de afstand niet worden aangenomen.¹⁴⁰ De tegenpartij kan dan na de afstand van het geding geen tegenvordering meer instellen.¹⁴¹ Indien de tegenpartij reeds conclusies heeft neergelegd of een tegenvordering heeft ingesteld kan hij de afstand weigeren.¹⁴² Een aangenomen afstand van geding impliceert van rechtswege dat de partijen ermee instemmen dat de zaken over en weder in dezelfde staat worden teruggebracht alsof er geen geding is geweest.¹⁴³

Een bemiddelingsovereenkomst kan echter niet gekwalificeerd worden als een afstand van geding. Deze vorm van afstand veronderstelt immers dat men afziet van de rechtspleging die men is begonnen, maar dat men nadien nog een nieuw geding kan aanvatten. Het recht zelf gaat dus met andere woorden niet verloren. Dit zou betekenen dat het slachtoffer na het uitvoeren van de bemiddelingsovereenkomst nog steeds de mogelijkheid zou hebben om een vordering in te stellen bij de jeugdrechtbank of de burgerlijke rechtbank. Wanneer bij herstelbemiddeling de overeenkomst correct wordt uitgevoerd zijn er twee mogelijkheden. Wanneer de herstelbemiddeling door het parket is voorgesteld heeft deze de mogelijkheid om de zaak te seponeren. Indien de herstelbemiddeling is voorgesteld op niveau van de jeugdrechtbank hangt het ervan af of de bemiddelingsovereenkomst is uitgevoerd voor de jeugdrechter een vonnis velt of nadat hij reeds een vonnis heeft gevelde. Indien de uitvoering van de bemiddelingsovereenkomst plaatsvindt voor het vonnis van de jeugdrechtbank moet de jeugdrechter hier rekening mee houden bij zijn uitspraak. Wanneer de uitvoering van de overeenkomst na het vonnis plaatsvindt heeft de minderjarige of zijn ouders het recht om de zaak opnieuw aanhangig te maken bij de jeugdrechtbank. Deze kan dan de reeds opgelegde maatregel verlichten.¹⁴⁴ Het slachtoffer heeft dus niet de mogelijkheid om de zaak opnieuw aanhangig te maken.

¹³⁴ M. CASTERMANS, *Gerechtigd Privaatrecht*, Gent, Story Publishers, 2009, 450.

¹³⁵ M. CASTERMANS, *Gerechtigd Privaatrecht*, Gent, Story Publishers, 2009, 451.

¹³⁶ P. DAUW, *Burgerlijk procesrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 144; K. BROECKX, *Het recht op hoger beroep en het beginsel van de dubbele aanleg in het civiele geding*, Antwerpen, Maklu, 1995, 329.

¹³⁷ Art. 820 Ger. W.; M. CASTERMANS, *Gerechtigd Privaatrecht*, Gent, Story Publishers, 2009, 450; P. DAUW, *Burgerlijk procesrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 144.

¹³⁸ M. CASTERMANS, *Gerechtigd Privaatrecht*, Gent, Story Publishers, 2009, 452.

¹³⁹ Art. 824 Ger. W.; P. DAUW, *Burgerlijk procesrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 144.

¹⁴⁰ M. CASTERMANS, *Gerechtigd Privaatrecht*, Gent, Story Publishers, 2009, 452; P. DAUW, *Burgerlijk procesrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 145.

¹⁴¹ M. CASTERMANS, *Gerechtigd Privaatrecht*, Gent, Story Publishers, 2009, 453.

¹⁴² G. VAN MELLAERT, *Praktijkboek Gerechtigd recht*, Brugge, Vanden Broele, 2006, V-4.

¹⁴³ Art. 826, eerste lid Ger. W.; P. DAUW, *Burgerlijk procesrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 145.; G. VAN MELLAERT, *Praktijkboek Gerechtigd recht*, Brugge, Vanden Broele, 2006, V-5.

¹⁴⁴ Art. 37 Quinquies, §3 Jeugdwet

68. Als volgende vorm van afstand is er de *afstand van proceshandeling*, omschreven in artikel 822 Ger.W. waarbij de partij afziet van de gevolgen die er voor haar uit voortvloeien.¹⁴⁵ Deze vorm van afstand moet niet worden aangenomen door de tegenpartij.¹⁴⁶ Afstand van proceshandeling maakt geen einde aan de procedure.¹⁴⁷ Een burgerlijke partijstelling voor de jeugdrechtbank of een vordering ingesteld bij de burgerlijke rechtbank zijn proceshandelingen.

Een bemiddelingsovereenkomst kan echter ook niet onder deze vorm van afstand gekwalificeerd worden om dezelfde reden dan de afstand van geding, namelijk dat het recht op herstel niet verloren gaat.

69. Bij de laatste vorm van afstand, *afstand van rechtsvordering*, omschreven in artikel 821 Ger.W., ziet de hoofdeiser, eiser tot vrijwaring of de wedereiser af van zowel de rechtspleging als van het recht zelf. Afstand van rechtsvordering heeft tot gevolg dat men onherroepelijk verzaakt aan het recht om te handelen met betrekking tot de aanspraak die voor de rechter is gebracht.¹⁴⁸ Afstand van rechtsvordering is een eenzijdige handeling die niet moet worden aangenomen door de andere partij.¹⁴⁹

70. Wanneer het over herstelbemiddeling gaat leunt de afstand van rechtsvordering het dichtst aan bij een bemiddelingsovereenkomst. Er zijn echter nog veel verschillen tussen beide. Niet iedere bemiddelingsovereenkomst kan gekwalificeerd worden als een afstand van rechtsvordering. De afstand van rechtsvordering dient bijvoorbeeld niet te worden aangenomen door de andere partij, zij is eenzijdig bindend, onafhankelijk van de aanvaarding door de wederpartij. Bij een bemiddelingsovereenkomst is het zo dat iedere partij de overeenkomst dient te ondertekenen en dient akkoord te gaan met alle onderdelen. De afstand van rechtsvordering kan echter wel een onderdeel zijn van de bemiddelingsovereenkomst. Dit kan het geval zijn in de situatie waarbij het slachtoffer afstand doet van haar burgerlijke vordering.

2.4.2.2 Eenzijdige belofte

71. Zoals reeds gezien kan een bemiddelingsovereenkomst verschillende vormen aannemen. Er kan zich dus ook de situatie voordoen waarbij er geen toegevingen worden gedaan langs de kant van het slachtoffer. Het is dan enkel de minderjarige die zich verbindt tot iets. Dit zou kunnen aanleunen naar een eenzijdige belofte. Een eenzijdige belofte wordt gedefinieerd als “*een eenzijdige rechtshandeling die één of meer verbintenissen doet ontstaan bij degene die een verklaring geuit heeft en als keerzijde heeft dat degene aan wie de verklaring was gericht, tegen degene die de verklaring deed over een schuldvordering beschikt zonder dat hij op een of andere wijze bij deze verklaring betrokken is.*”¹⁵⁰ Het verschil met de bemiddelingsovereenkomst is echter dat deze laatste dient ondertekend te worden door de minderjarige, zijn ouders en het slachtoffer waardoor het eenzijdige karakter van de eenzijdige belofte verloren gaat en er dus niet voldaan is

¹⁴⁵ Art. 822 Ger. W.; K. BROECKX, *Het recht op hoger beroep en het beginsel van de dubbele aanleg in het civiele geding*, Antwerpen, Maklu, 1995, 329.

¹⁴⁶ M. CASTERMANS, *Gerechtelijk privaatrecht*, Gent, Story Publishers, 2009, 454.

¹⁴⁷ G. VAN MELLAERT, *Praktijkboek Gerechtelijk recht*, Brugge, Vanden Broele, 2006, V-13.

¹⁴⁸ Art. 821 Ger. W.; K. BROECKX, *Het recht op hoger beroep en het beginsel van de dubbele aanleg in het civiele geding*, Antwerpen, Maklu, 1995, 329; G. VAN MELLAERT, *Praktijkboek Gerechtelijk recht*, Brugge, Vanden Broele, 2006, V-11.

¹⁴⁹ M. CASTERMANS, *Gerechtelijk Privaatrecht*, Gent, Story Publishers, 2009, 453.

¹⁵⁰ S. STIJNS en P. WERY (ed.), *De bronnen van niet-contractuele verbintenissen*, Brugge, Die Keure, 2007, 25.

aan een essentieel bestanddeel. De bemiddelingsovereenkomst kan dus eveneens niet als een eenzijdige belofte worden gekwalificeerd.

2.4.2.3 Bekentenis

72. De bekentenis is de beaming van een feit door een persoon terwijl dat feit hem nadelig is.¹⁵¹ De bekentenis ontslaat de tegenpartij van de bewijslast: wat niet wordt betwist, moet niet bewezen worden.¹⁵² Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen de gerechtelijke bekentenis en de buitengerechtelijke bekentenis.¹⁵³ De gerechtelijke bekentenis gebeurt voor de rechter en wordt afgelegd in het geding dat betrekking heeft op het punt waarover de bekentenis gaat.¹⁵⁴ Is de bekentenis geen gerechtelijke, dan wordt ze gekwalificeerd als een buitengerechtelijke bekentenis.¹⁵⁵

Artikel 37quater §3 en artikel 45quater §4, tweede lid Jeugdwet bepalen echter dat documenten en mededelingen die in het kader van de herstelbemiddeling worden gedaan niet aangewend kunnen worden in een procedure voor het oplossen van conflicten, zelfs niet als buitengerechtelijke bekentenis. Hieruit blijkt dat een bemiddelingsovereenkomst eveneens niet als een bekentenis kan worden gekwalificeerd.

2.4.2.4 Dading

73. Een dading is een contract waarbij partijen een gerezen geschil beëindigen, of een toekomstig geschil voorkomen.¹⁵⁶ Dit zijn dan ook de toepassingsvoorwaarden opdat er sprake kan zijn van een dading.¹⁵⁷ a) Er moet sprake zijn van een gerezen of een toekomstig geschil tussen partijen en b) De partijen moeten de wil hebben om een einde te stellen aan het geschil. De rechtsleer en rechtspraak voegen hieraan toe dat het belangrijkste kenmerk van een dading is dat er wederzijdse toegevingen moeten gedaan worden.¹⁵⁸

74. Een bemiddelingsgesprek op zich aangaan wordt niet gekwalificeerd als een rechtshandeling. Dit gebeurt immers allemaal vrijwillig. Op het einde van de herstelbemiddeling wordt vaak een bemiddelingsovereenkomst opgesteld.¹⁵⁹ Dit is echter wel een rechtshandeling. In zo'n overeenkomst worden tussen de dader en het slachtoffer enkele afspraken gemaakt. Zo zal de dader zich er vaak toe verbinden zijn excuses aan te bieden en/of de schade te vergoeden. Aan de andere kant verbindt het slachtoffer zich ertoe geen verdere juridische stappen te ondernemen. Deze voorwaarden sluiten sterk aan bij de bestanddelen van een dading.

75. Volgens artikel 2052, eerste lid BW heeft een dading tussen partijen kracht van gewijsde in hoogste aanleg. Dit heeft als gevolg dat het geschil niet meer kan worden voorgelegd aan een

¹⁵¹ R. VANDEPUTTE, *De overeenkomst: Haar ontstaan, haar uitvoering en verdwijning, haar bewijs*, Brussel, Larcier, 1977, 431; W. VAN GERVEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 698.

¹⁵² W. VAN GERVEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 698.

¹⁵³ Art. 1354 BW.

¹⁵⁴ R. VANDEPUTTE, *De overeenkomst: Haar ontstaan, haar uitvoering en verdwijning, haar bewijs*, Brussel, Larcier, 1977, 433; W. VAN GERVEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 698.

¹⁵⁵ R. VANPUTTE, *De overeenkomst: Haar ontstaan, haar uitvoering en verdwijning, haar bewijs*, Brussel, Larcier, 1977, 433.

¹⁵⁶ Art. 2044, eerste lid BW; C. ENGELS, "Lastgeving en dading" in *Rechtskroniek voor het Notariaat*, Brugge, Die Keure, 2008, 148.

¹⁵⁷ N. PORTUGAELS en J. WAELEKENS, *Knelpunten bij de redactie van een dading*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 6; M. DAMBRE, *Bijzondere overeenkomsten*, Brugge, Die Keure, 2014, 412; Y. MERCHIEERS, *Bijzondere overeenkomsten*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 359.

¹⁵⁸ Y. MERCHIEERS, *Bijzondere overeenkomsten*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 359; B. TILLEMANN, *Dading*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 4; Cass. 16 april 1953, *Pas.*, 1953, I, 614.

¹⁵⁹ ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2013, 588.

rechter.¹⁶⁰ Indien een van de contractspartijen bij de dading dit toch doet, kan de andere partij de exceptie van dading inroepen.¹⁶¹

76. Artikel 2046, eerste lid BW bepaalt dat er een dading kan worden aangegaan over de burgerlijke belangen die uit een misdrijf zijn ontstaan. Een bemiddelingsovereenkomst komt tot stand nadat de minderjarige schade heeft aangebracht aan een slachtoffer bij het plegen van een als misdrijf omschreven feit. De voorwaarden a) en b) namelijk het beëindigen van een gerezen of toekomstig geschil duidt op het geschil over burgerlijke belangen. Het tweede lid van dat artikel bepaalt dat een dading de vervolging van het openbaar ministerie niet verhindert. Ook hieraan is voldaan aangezien een bemiddelingsovereenkomst geen sepotgarantie veronderstelt. (*supra* 20, nr. 39)

De voorwaarde die de rechtsleer en rechtspraak hebben toegevoegd is minder eenvoudig te kwalificeren. Er moet sprake zijn van wederzijdse toegevingen.¹⁶² Een toegeving aan de kant van de minderjarige kan zijn dat hij zich verbindt de schade die hij heeft veroorzaakt te herstellen. Een toegeving aan de kant van het slachtoffer kan zijn dat zij afstand doet van een burgerlijke vordering. Niet in elke bemiddelingsovereenkomst doen beide partijen echter toegevingen. In dat geval kan er dus geen sprake zijn van een dading. Wanneer er geen wederzijdse toegevingen gedaan worden kan een bemiddelingsovereenkomst gekwalificeerd worden als een gewone overeenkomst. Bij niet-naleving van de overeenkomst kunnen de partijen zich dan tot de rechter wenden.

2.4.3 Gevolg kwalificatie voor de bekwaamheid

77. Volgens artikel 1124 BW zijn minderjarigen onbekwaam om een contract aan te gaan. Een minderjarige moet zich dus laten vertegenwoordigen bij het aangaan van een dading. De vertegenwoordiging van de ouders is echter niet voldoende. Artikelen 378 juncto artikel 410, 11° BW bepalen dat er ook nog een machtiging van de vrederechter nodig is. De territoriale bevoegdheid van de vrederechter wordt bepaald door de woonplaats van de minderjarige of bij gebreke hiervan de gewone verblijfplaats van de minderjarige.¹⁶³

78. Voor het aangaan van een dading dient zoals hoger vermeld eerst een machtiging van de vrederechter te worden gevraagd door de wettelijke vertegenwoordigers van de minderjarige. Indien er een overeenkomst dient gesloten te worden over de goederen van een minderjarige dienen hiervoor de ouders op te treden als wettelijke vertegenwoordigers.¹⁶⁴ Wanneer de ouders het gezag over hun minderjarig kind gezamenlijk uitoefenen, treden zij ook gezamenlijk op als zijn wettelijke vertegenwoordigers.¹⁶⁵

Wanneer deze machtiging niet is gevraagd is de sanctie de relatieve nietigheid.¹⁶⁶ Het gaat hier om een nietigheid rechtens wat wil zeggen dat de rechter niet moet nagaan of er sprake is van

¹⁶⁰ M. DAMBRE, *Bijzondere overeenkomsten*, Brugge, Die Keure, 2014, 434.

¹⁶¹ B. TILLEMANS, *Dading*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 421; M. DAMBRE, *Bijzondere overeenkomsten*, Brugge, Die Keure, 2014, 435.

¹⁶² B. TILLEMANS, *Dading*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 33.

¹⁶³ Art. 629quater Ger.W.

¹⁶⁴ Art. 376, eerste lid BW.

¹⁶⁵ Art. 376, eerste lid BW.

¹⁶⁶ C. COUDRON, "Enkele problemen betreffende de burgerrechtelijke bekwaamheid om een dading te sluiten" in X, *Recht in beweging Verslagboek 6^e VRG-alumnidag 12 maart 1999*, Leuven boekhandel & uitgeverij Peeters, 1999, 183;

benadeling, maar verplicht is de nietigheid uit te spreken.¹⁶⁷ Als de dading reeds bekrachtigd was in een akkoordvonnis of arrest (conform artikel 1043 Ger. W.) is deze niet geldig tot stand gekomen. Dit heeft als gevolg dat er een rechtsmiddel kan tegen worden aangewend door de meerderjarige geworden jongere of zijn vertegenwoordigers.¹⁶⁸

In de procedure van herstelbemiddeling omschreven in de Jeugdwet staat deze formaliteit echter niet vermeld. Wat wel nodig is, is de goedkeuring of homologatie achteraf door de Procureur des Konings of de Jeugdrechter. Wanneer er machtiging wordt gevraagd aan de vrederechter gaat deze na of er voldaan is aan het legaliteitsbeginsel en aan het opportuniteitsbeginsel. Hij mag de overeenkomst enkel weigeren als deze in strijd is met de openbare orde. Deze bepaling is ingeschreven om het belang van de minderjarige te waarborgen. Katrien LENS heeft zich eveneens uitgesproken over deze formaliteit van de dading in vergelijking met de bemiddelingsovereenkomst. Volgens haar, en deze mening kan worden gevolgd, wordt het belang van de minderjarige voldoende gewaarborgd door de medeondertekening van de bemiddelingsovereenkomst door de ouders en door de goedkeuring of homologatie ervan door de Procureur des Konings, dan wel de jeugdrechter. Daarboven komt nog het feit dat de bemiddelaars, die deze bemiddelingsovereenkomsten mee opstellen, erop toezien dat ze evenwichtig en redelijk wordt opgesteld. Dit is een verplichting van de bemiddelaars die voortvloeit uit de deontologische code.

2.5 Tussenbesluit

79. Om te beginnen kan reeds besloten worden dat de handelingsbekwaamheid van de minderjarige sterk afhangt van het soort handeling dat verricht wordt. Daarom is het belangrijk om te weten hoe een bemiddelingsovereenkomst gekwalificeerd kan worden. Uit de analyse van enkele bemiddelingsovereenkomsten is gebleken dat de inhoud sterk kan variëren afhankelijk van over welke als misdrijf omschreven feiten het gaat. Wat de juridische kwalificatie betreft werd allereerst gekeken naar de afstand. Van de drie vormen van afstand die besproken werden sloot de afstand van rechtsvordering het dichtst aan bij de bemiddelingsovereenkomst. Niet alle bemiddelingsovereenkomsten kunnen echter gekwalificeerd worden als een afstand van rechtsvordering, maar de overeenkomst kan wel een afstand van rechtsvordering bevatten. Wat betreft de eenzijdige belofte en de bekentenis kan er besloten worden dat deze niet overeenkomen met de modaliteiten van een bemiddelingsovereenkomst. Als laatste werd de dading besproken waaruit kan worden afgeleid dat deze vorm van overeenkomst het dichtst aansluit bij een bemiddelingsovereenkomst. Een belangrijke opmerking ook hier is dat niet alle bemiddelingsovereenkomsten kunnen gekwalificeerd worden als dading. Een dading veronderstelt immers dat er wederzijdse toegevingen worden gedaan en dat is niet altijd het geval. Indien de bemiddelingsovereenkomst geen specifieke juridische kwalificatie heeft, dient er vanuit gegaan te worden dat het gaat om een gewone verbinteniserightelijke overeenkomst die bij niet-naleving kan

T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 50.

¹⁶⁷ C. COUDRON, "Enkele problemen betreffende de burgerrechtelijke bekwaamheid om een dading te sluiten" in X, *Recht in beweging Verslagboek 6^e VRG-alumnidag 12 maart 1999*, Leuven boekhandel & uitgerij Peeters, 1999, 184.

¹⁶⁸ T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 50.

worden afgedwongen via de rechter. In de volgende onderdelen wordt de problematiek van de handelingsbekwaamheid van de minderjarige verder besproken. Met in het bijzonder aandacht wat er moet gebeuren met de bemiddeling(sovereenkomst) indien er een onenigheid/belangentegenstelling is tussen de minderjarige en zijn ouders en wat er gebeurt indien de minderjarige een bemiddelingsovereenkomst (op een ongeldige manier) zelf sluit.

2.6 Wat indien er een onenigheid/belangentegenstelling is tussen de ouders en de minderjarige?

2.6.1 Algemeen

80. Hierboven werd uiteen gezet welke handelingen een minderjarige zelf kan stellen. Hierbij werd een onderscheid gemaakt tussen verschillende uitzonderingen en nuanceringen:

- Handelingen die de minderjarige zelf en zelfstandig kan stellen
- Handelingen die de minderjarige kan stellen mits er geen verzet is
- Handelingen die de minderjarige enkel kan stellen mits machtiging/toestemming
- Handelingen die de minderjarige enkel kan stellen mits bijstand
- Voor de overige handelingen is vertegenwoordiging door de ouders nodig

81. In dit onderdeel wordt nagegaan wat er gebeurt indien er een onenigheid of een belangentegenstelling is tussen de ouders en de minderjarige over het stellen van een rechtshandeling.

82. De artikelen 372 en 373 van het BW bepalen dat een kind tot aan zijn meerderjarigheid of ontvoogding onder het ouderlijk gezag staat. De ouders oefenen dit ouderlijk gezag in beginsel gezamenlijk uit. Artikel 378 §1, zesde lid BW bepaalt dat in geval van belangentegenstelling tussen de ouders en de minderjarige, de vrederechter, hetzij op verzoek van elke belanghebbende, hetzij ambtshalve een voogd *ad hoc* kan aanduiden.¹⁶⁹ Er dient dus een daadwerkelijke belangentegenstelling te zijn. In de rechtsleer wordt vermeld dat er sprake is van een belangentegenstelling tussen de ouders en hun kind wanneer beiden tegenover elkaar staan als contracterende partijen of als gedingvoerende partijen.¹⁷⁰

Zou dit dan ook een oplossing kunnen bieden indien de ouders en de minderjarige niet overeenkomen over het al dan niet sluiten van een bemiddelingsovereenkomst?

2.6.2 Herstelbemiddeling

83. Er kan zich de situatie voordoen waarbij de minderjarige een bemiddelingsovereenkomst wil aangaan, maar de ouders hier niet mee akkoord gaan. De omgekeerde situatie is ook mogelijk, namelijk dat de ouders willen dat de minderjarige de bemiddelingsovereenkomst sluit, maar dat hun minderjarig kind hier niet mee akkoord gaat. Voor deze situaties is er in de wetgeving geen duidelijke oplossing voorzien.

Het kan zijn dat de minderjarige er belang bij heeft dat de bemiddelingsovereenkomst wordt afgesloten. Op die manier ziet het slachtoffer namelijk af van een verdere procedure, krijgt hij de

¹⁶⁹ T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 50.

¹⁷⁰ S. MOSSELMANS, *Voogdij*, Mechelen, Kluwer, 2004, 407.

kans om zijn verontschuldigen aan te bieden en kan hij de schade die hij heeft aangebracht aan het slachtoffer vergoeden. De ouders kunnen zich hier echter tegen willen verzetten. Een bemiddelingsovereenkomst bevat namelijk afspraken om de geleden schade te herstellen. De schade die de minderjarige heeft aangericht zal dus vergoed moeten worden. De ouders zijn kwalitatief aansprakelijk zijn voor hun minderjarig kind op basis van artikel 1384, lid 2 BW en de minderjarige is vaak insolvabel om de schade te vergoeden. (*infra* 49, nr. 113) Om die redenen zijn het dus vaak/meestal de ouders die zullen instaan voor de schade. *Het aspect van de verzekeraar hier buiten beschouwing gelaten (zie hoofdstuk 3)*. De ouders kunnen er dus belang bij hebben dat de bemiddelingsovereenkomst niet gesloten wordt. Het feit dat de ouders niet willen dat de minderjarige een bemiddelingsovereenkomst sluit en zij dus als vertegenwoordigers voor de minderjarige dienen op te treden kan gezien worden als een belangentegenstelling tussen beiden.

84. Een loutere onenigheid lijkt niet voldoende om te kunnen spreken van een belangentegenstelling. De uitoefening van het ouderlijk gezag veronderstelt immers dat minderjarigen onder het toezicht staan van hun ouders en dat de ouders dus hun wil kunnen opleggen en afdwingen.¹⁷¹

Wanneer er dus een dergelijke belangentegenstelling is tussen de minderjarige en de ouders, zou de figuur van de voogd *ad hoc* dan een oplossing kunnen bieden?

85. Volgens de rechtsleer is het toepassingsgebied van artikel 378 §1, zesde lid BW, die de mogelijkheid geeft voor een aanstelling van een voogd *ad hoc*, niet beperkt tot de gevallen waarvoor machtiging nodig is van de vrederechter.¹⁷² Hieruit kan dus worden afgeleid dat de gevallen waarvoor volgens artikel 410 §1 BW de machtiging van de vrederechter nodig is sowieso onder het toepassingsgebied van artikel 378 §1, zesde lid BW vallen. Het toepassingsgebied kan dus nog ruimer zijn, maar deze gevallen blijken er al zeker onder te vallen. Het aangaan van een dading is volgens artikel 410 §1, 11° BW een van de gevallen waarvoor machtiging nodig is van de vrederechter. Zoals hierboven reeds vermeld kunnen (de meeste) bemiddelingsovereenkomsten juridisch gekwalificeerd worden als een dading. Het is dus mogelijk om in geval van een belangentegenstelling tussen de ouders en de minderjarige een voogd *ad hoc* aan te duiden.

86. De voogd *ad hoc* kan worden aangesteld op verzoek van elke belanghebbende en ambtshalve door de vrederechter.¹⁷³ De minderjarige zelf valt echter niet onder deze belanghebbenden.¹⁷⁴ De ouders, het openbaar ministerie en derden kunnen hier wel als belanghebbenden gezien worden. Er is dus voor de minderjarige zelf geen mogelijkheid om een voogd *ad hoc* te vorderen wanneer er een belangentegenstelling is tussen hem en zijn ouders over het al dan niet aangaan van een bemiddelingsovereenkomst. Hij kan echter wel contact opnemen met het openbaar ministerie en

¹⁷¹ P. CRISPIJN en I. MARTENS, "Afstamming" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2007, 64.

¹⁷² T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 51; S. MOSSELMANS, *Voogdij*, Mechelen, Kluwer, 2004, 410.

¹⁷³ Art. 378, §1, zesde lid BW.

¹⁷⁴ T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 51; I. VERVOORT, "De procespositie van de minderjarige: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, afl. 1, 47; SENAËVE, P., *Compendium van het personen- en familierecht*, Acco, Leuven, 2015, 413.

deze kan wel een verzoek richten aan de vrederechter.¹⁷⁵ In Nederland heeft men daarentegen wel aanvaard dat de minderjarige zelf om de aanstelling van een gelijkaardige figuur als de voogd *ad hoc*, nl. de bijzondere curator, kan verzoeken.¹⁷⁶

2.6.3 Andere opties

87. Aangezien een voogd *ad hoc* geen oplossing biedt binnen het Belgische recht en een loutere onenigheid ook niet voldoende blijkt om te kunnen spreken van een belangentegenstelling stelt zich de vraag wat de minderjarige in deze gevallen kan ondernemen. Belangrijk om weten is dat er verschillende mogelijkheden zijn van bemiddelingsovereenkomsten. Deze werden ook reeds besproken. De mogelijkheid of de minderjarige al dan niet een bemiddelingsovereenkomst kan afsluiten zal daarom ook sterk afhangen van wat er in die overeenkomst wordt afgesproken.

88. Indien de minderjarige enkel zijn excuses wil aanbieden of een verklaring wil afleggen, een belofte maken,... en de ouders zijn hier niet mee akkoord, kunnen zij op basis van hun ouderlijk gezag de minderjarige verbieden deze overeenkomst af te sluiten. Zij kunnen echter ook hun kind vrij laten om deze overeenkomst af te sluiten, maar zelf weigeren te ondertekenen. Dan is het de verbintenis van de minderjarige om toch de gemaakte afspraken na te komen. Het is dus mogelijk dat er iets hersteld wordt zonder dat de ouders de overeenkomst mee ondertekenen.

89. Daarnaast is er ook de mogelijkheid dat de ouders willen overgaan tot herstel, maar dat de jongere hier niet mee akkoord is. In dat geval zal de bemiddelaar de herstelbemiddeling moeten stopzetten. Het is namelijk vereist dat de minderjarige vrijwillig meewerkt aan de herstelbemiddeling.

90. De bemiddelingsovereenkomst kan ook een financiële regeling bevatten. Dan is het wel noodzakelijk voor het slachtoffer dat de ouders de bemiddelingsovereenkomst mee ondertekenen. De minderjarige is immers zelf vaak insolvelabel en de ouders zijn de wettelijke vertegenwoordigers en beheerders van het vermogen van de minderjarige. Daarnaast zijn zij ook kwalitatief aansprakelijk voor de daden van hun minderjarig kind en kunnen zij op deze basis aangesproken worden voor de vergoeding van de schade. (Zie hoofdstuk 3)

91. Indien er onenigheid is tussen de ouders en de minderjarige betreffende de overeenkomst zal dit mee worden opgenomen als thema in de herstelbemiddeling.

2.7 Wat indien de minderjarige de overeenkomst toch zelf sluit?

2.7.1 Algemeen

92. Om deze vraag te beantwoorden wordt er gebruik gemaakt van een schema bijgevoegd in bijlage 6. Allereerst moet worden nagegaan of de minderjarige handelingsbekwaam is om een bepaalde handeling te stellen. Dit is dus afhankelijk van het soort handeling het is. (*supra* 24, nr. 48)

93. Wanneer een minderjarige een overeenkomst sluit waarvoor hij niet 'bevoegd' is en dus vertegenwoordigd moest worden of bijstand of machtiging gehad hebben, is deze overeenkomst

¹⁷⁵ SENAËVE, P., *Compendium van het personen- en familierecht*, Acco, Leuven, 2015, 413.

¹⁷⁶ I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.*, 1999-00, afl. 1, 31-78.

nietig. Deze nietigheid is echter slechts 'relatief'.¹⁷⁷ Dit betekent dat de nietigheid enkel kan worden gevorderd door de wettelijke vertegenwoordigers, dus de ouders of door de jongere zelf indien hij reeds meerderjarig is geworden. Vanaf het moment dat de jongere meerderjarig is geworden, heeft hij nog tien jaar de tijd om de vordering in te stellen.¹⁷⁸

94. Indien de minderjarige niet vertegenwoordigd wordt door zijn ouders voor het stellen van handelingen die hij niet zelf kan stellen kan het toch zijn dat de overeenkomst geldig is gesloten. Er moet eerst worden nagegaan of de minderjarige over voldoende onderscheidingsvermogen beschikte om een dergelijke overeenkomst af te sluiten.¹⁷⁹ Er bestaat geen wettelijke regel waarin wordt gezegd op welke leeftijd een kind de jaren des onderscheids heeft bereikt. Dit is aldus een feitelijke kwestie die een rechter moet beoordelen. De leeftijd van zeven jaar wordt vaak gehanteerd als de leeftijd waarop een kind de jaren des onderscheids heeft bereikt.¹⁸⁰

Indien de minderjarige niet over voldoende onderscheidingsvermogen beschikte bij het afsluiten van de overeenkomst is dit contract *relatief* en *rechtens* nietig.¹⁸¹ De nietigheid kan dus enkel worden gevorderd door de wettelijke vertegenwoordigers, dus de ouders of door de jongere zelf indien hij reeds meerderjarig is geworden. De rechter moet hierbij ook niet nagaan of er sprake is van benadeling, maar is verplicht de nietigheid uit te spreken. Bij een minderjarige die de jaren des onderscheids niet heeft bereikt wordt er namelijk van uit gegaan dat er een gebrek is in de toestemming waardoor de overeenkomst niet rechtsgeldig tot stand is gekomen.¹⁸²

Indien de minderjarige wel reeds over de jaren des onderscheids beschikte moet er een onderscheid gemaakt worden naargelang de soort handeling die is verricht.¹⁸³

95. Eerst en vooral zijn er rechtshandelingen die de vertegenwoordigers van de minderjarigen of in voorkomend geval de voogd van de minderjarige niet zelfstandig mochten uitvoeren. Dit wil zeggen dat er ook voor deze personen formaliteiten aan verbonden waren om een dergelijke rechtshandeling te kunnen stellen.¹⁸⁴ Indien de minderjarige een van deze rechtshandelingen stelt is deze eveneens *relatief* nietig.¹⁸⁵

96. Daarnaast zijn er rechtshandelingen die de wettelijke vertegenwoordigers van de minderjarige of zijn voogd zonder enige formaliteiten hadden kunnen aangaan. Indien de minderjarige zo'n rechtshandeling stelt is deze slechts *facultatief* nietig.¹⁸⁶ Dit wil zeggen dat de rechter de nietigheid slechts kan (en moet) uitspreken als er sprake is van benadeling. Het kan hierbij gaan om

¹⁷⁷ T. ROBERT, "De burgerlijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 53.

¹⁷⁸ Art. 1304, derde lid BW; T. ROBERT, "De burgerlijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 53; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 416.

¹⁷⁹ B. TILLEMANS, *Dading*, Kluwer, Antwerpen, 2000, 74.

¹⁸⁰ B. TILLEMANS, *Dading*, Kluwer, Antwerpen, 2000, 74.

¹⁸¹ B. TILLEMANS, *Dading*, Kluwer, Antwerpen, 2000, 75; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 416.

¹⁸² J. GERLO, *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 292.

¹⁸³ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 416; B. TILLEMANS, *Dading*, Kluwer, Antwerpen, 2000, 74.

¹⁸⁴ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 416.

¹⁸⁵ Art. 1304, derde lid BW; T. ROBERT, "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 50; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 416.

¹⁸⁶ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 416; I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, afl. 1, 31-78.

interne/intrinsieke benadeling. Dit wil zeggen dat er een belangrijk onevenwicht is tussen de wederzijdse prestaties van de contractspartijen en dat dit onevenwicht in het nadeel van de minderjarige is. Het kan eveneens gaan om externe/extrinsieke benadeling. Dit wil zeggen wanneer er een belangrijk onevenwicht is tussen de vermogensrechtelijke implicaties van de prestatie van de minderjarige en zijn middelen.¹⁸⁷

97. De restitutieverplichting na de nietigheid verschilt met de gemeenrechtelijke regel. De minderjarige dient niets te restitueren, enkel wanneer de tegenpartij kan bewijzen dat de minderjarige nut of voordeel heeft gehaald uit de rechtshandeling.¹⁸⁸ In dat geval dient hij het reeds betaalde terug te geven.

2.7.2 Toepassing op herstelbemiddeling

98. Zoals hierboven reeds uiteengezet wordt ervan uitgegaan dat de meeste bemiddelingsovereenkomsten gekwalificeerd kunnen worden als een dading wanneer er sprake is van wederzijdse toegevingen. Om een dading af te sluiten dienen enkele formaliteiten te worden vervuld. Zo is het nodig om de machtiging te vragen aan de vrederechter.¹⁸⁹ Indien de minderjarige een dergelijke rechtshandeling alleen aangaat, wordt deze gesanctioneerd met nietigheid. Deze nietigheid is *relatief*. Zoals hierboven reeds uiteengezet wil dit zeggen dat de nietigheid enkel kan worden gevorderd door de wettelijke vertegenwoordigers van de minderjarige en door de jongere zelf vanaf het moment dat hij meerderjarig is geworden.¹⁹⁰ Een dading is een rechtshandeling die de vertegenwoordigers van de minderjarige ook niet zonder meer kunnen aangaan. Voor het aangaan van een dading dient immers ook nog de machtiging van de vrederechter te worden gevraagd. Dit wil dus zeggen dat als de minderjarige toch deze handeling stelt zonder de wettelijke vertegenwoordiging dat de rechter verplicht is de nietigheid uit te spreken (wanneer de wettelijke vertegenwoordigers of de intussen meerderjarig geworden jongere hier om vraagt). In dit geval dient er dus niet te worden nagegaan of er sprake is van benadeling.¹⁹¹ In de Jeugdwet wordt er niet gesproken van een machtiging van de vrederechter. Wat wel een vereiste is voor de uitvoering van de overeenkomst is dat deze wordt goedgekeurd of gehomologeerd door het parket of de jeugdrechtbank. Dit kan men ook zien als een formaliteit. De gevolgen wanneer een minderjarige deze overeenkomst zelf sluit komt dus overeen met die van een dading. Als dit niet gezien zou kunnen worden als een formaliteit moet er nagegaan worden of er sprake is van benadeling. Een bemiddelingsovereenkomst wordt ondertekend door alle partijen onder het toeziend oog van de herstelbemiddelaar en bemiddelingsdienst. Deze zien erop toe dat de overeenkomst niet onrechtvaardig wordt opgesteld. Wanneer er echter geen wederzijdse toegevingen worden gedaan, kan de bemiddelingsovereenkomst niet gekwalificeerd worden als een dading en wordt er dus vanuit gegaan dat er sprake is van een gewone verbintenissenrechtelijke overeenkomst. Voor het aangaan van een overeenkomst dienen geen extra formaliteiten vervuld te worden zoals bij een dading. Maar ook hier is de goedkeuring of homologatie van de Procureur des Konings of jeugdrechtbank vereist. Als men deze goedkeuring of homologatie niet zou zien als een extra formaliteit moet worden nagegaan of er sprake is van benadeling. Zoals hierboven reeds

¹⁸⁷ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 416-417.

¹⁸⁸ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 417; B. TILLEMANS, *Dading*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 77.

¹⁸⁹ Art. 410, §1, 11° BW.

¹⁹⁰ B. TILLEMANS, *Dading*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 76.

¹⁹¹ B. TILLEMANS, *Dading*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 76.

gesteld zal de bemiddelingsovereenkomst niet mogen leiden tot benadeling aangezien iedereen akkoord moet gaan en de bemiddelingsdiensten erop toezien dat de bemiddelingsovereenkomst rechtvaardig wordt opgesteld. De bemiddelingsovereenkomst wordt gesloten onder begeleiding van een HCA-dienst en een onafhankelijke bemiddelaar. Zoals reeds vermeld bij de bespreking van de bemiddelingsovereenkomsten wordt er een grote aandacht geschonken aan de aanwezigheid van de ouder(s) tijdens de procedure. Dit blijkt uit het feit dat de ouders mee de overeenkomst dienen te ondertekenen. De algemene bepalingen stellen ook dat de overeenkomst slechts geldig is indien alle partijen de overeenkomst hebben getekend en indien het parket/de jeugdrechtsbank de overeenkomst heeft goedgekeurd/gehomologeerd.

2.8 Besluit

99. Uit dit tweede hoofdstuk kan al een besluit worden getrokken dat minderjarigen beschermd dienen te worden. Dit heeft men onder meer willen bekomen door minderjarigen handelingsonbekwaam te maken en de ouders een vertegenwoordigingsbevoegdheid te geven. Op deze handelingsonbekwaamheid zijn echter enkele uitzonderingen. Deze uitzonderingen bieden nog geen oplossing wanneer er in het geval van herstelbemiddeling een belangenconflict bestaat tussen de ouders en de minderjarige. De figuur van de voogd ad hoc kan immers voor herstelbemiddeling in het Belgische recht geen oplossing bieden.

Zoals reeds besproken in hoofdstuk 1 wordt op het einde van de herstelbemiddeling een bemiddelingsovereenkomst gesloten. Daarin worden onder andere afspraken gemaakt over de manier waarop de schade aan het slachtoffer vergoed gaat worden. De kwalificatie van deze overeenkomst is belangrijk voor de bekwaamheid van de minderjarige.

100. Uit de vergelijking met verschillende juridische verbintenissen kan er besloten worden dat een bemiddelingsovereenkomst vaak het dichtst aanleunt bij een dading. Dit heeft als gevolg dat de ouder een voorafgaandelijke machtiging moeten vragen aan de vrederechter. Dit is echter niet vermeld in de Jeugdwet. Deze verplichting dient dan ook gerelativeerd te worden. De sanctie die staat op het aangaan van een dading zonder machtiging van de vrederechter is de relatieve nietigheid. Dit wil zeggen dat enkel de ouders zelf of de intussen meerderjarig geworden jongere de nietigheid kunnen vorderen. Aangezien dit net de partijen zijn die akkoord gegaan zijn met de overeenkomst is het weinig waarschijnlijk dat zij dit zullen doen. Indien er geen sprake is van wederzijdse toegevingen, kan er ook geen sprake zijn van een dading. In dat geval zal de bemiddelingsovereenkomst gekwalificeerd worden als een gewone verbintenisrechtelijke overeenkomst. Daarnaast rees ook de vraag wat het gevolg was indien de minderjarige zelf de overeenkomst zou sluiten zonder de toestemming van zijn ouders. Deze vraag bleek minder eenvoudig te beantwoorden. Er dienen verschillende stappen te worden onderzocht om te komen tot een eenduidig antwoord.

101. Het uiteindelijke antwoord voor wat betreft de dading was eveneens de relatieve nietigheid waardoor de bevindingen van de vorige vraag ook hier van toepassing zijn. De vraag is echter ook hier of dit in de praktijk zal gebeuren. Uit de bespreking van de verschillende bemiddelingsovereenkomsten blijkt immers dat er veel belang wordt gehecht aan de aanwezigheid van de ouders en dat de bemiddelingsovereenkomst slechts geldig gesloten kan worden indien deze ondertekend is door alle partijen, waartoe ook de ouders behoren. De bemiddelingsdiensten

gaan aldus geen bemiddelingsovereenkomst ter goedkeuring/homologatie voorleggen aan het parket of de jeugdrechter indien deze niet is mede ondertekend door de ouders. Ook wanneer er geen sprake is van een dading, maar van een gewone overeenkomst zal deze slechts facultatief nietig zijn. Opdat de bemiddelingsovereenkomst uitvoerbaar wordt, moet deze worden goedgekeurd of gehomologeerd door de Procureur des Konings of de jeugdrechtbank. Dit is een noodzakelijke formaliteit. Dit heeft als gevolg dat wanneer de minderjarige de bemiddelingsovereenkomst zelf sluit, zonder mede-ondertekening van zijn ouders deze relatief nietig is. Dit wil zeggen dat de ouders of de jongere zelf indien hij reeds meerderjarig is geworden de nietigheid kan vragen en dat de rechter deze moet uitspreken. In de praktijk zal dit echter zelden gebeuren aangezien de bemiddelingsdiensten er op toezien dat de ouders bij de herstelbemiddeling worden betrokken. Uit dit alles volgt dus dat de ouders akkoord moeten gaan met de financiële afspraken die gemaakt worden. Zoals blijkt uit de bespreking kunnen deze afspraken ook financiële vergoedingen uitmaken. Automatisch rijst dan de vraag wie voor deze vergoedingen zal instaan. Ook deze vraag is niet eenvoudig te beantwoorden. Hoofdstuk 3 gaat hier verder op in.

HOOFDSTUK 3. De rol van de aansprakelijkheidsverzekeraar in het kader van herstelbemiddeling in geval van jeugddelinquentie

3.1 Probleemstelling

102. Sinds de wetwijzigingen van 2006 heeft herstelbemiddeling een prominente plaats gekregen in de wet van 8 april 1965. Deze wetwijziging heeft, zoals reeds vermeld in de vorige hoofdstukken, enkele praktijken rond bemiddeling en hergo in de wet ingeschreven en hierdoor ook enkele problemen opgelost. Ook na deze wetwijziging blijven er echter nog enkele vragen onbeantwoord. Een daarvan zal in dit laatste hoofdstuk besproken worden. Het probleem bevindt zich op het gebied van de verzekering en specifiek welke rol de aansprakelijkheidsverzekeraar, ook wel familiale verzekeraar genoemd, speelt in het kader van herstelbemiddeling in het geval van jeugddelinquentie. De problematiek zal worden verduidelijkt aan de hand van volgend voorbeeld.

Lisa (16 jaar), haar jonger broertje Tom (8 jaar) en een buurjongen Hans (12 jaar) zijn op het dorpspleintje aan het spelen en steken voor het plezier enkele kranten in brand. Door de wind wordt een brandend stuk papier naar een stapel paletten geblazen. Er ontstaat brand en een schuurtje verderop wordt zwaar beschadigd. De kostprijs van de herstellingen bedraagt 12.400 euro.¹⁹² Het parket onderzoekt de zaak en stelt een herstelbemiddeling voor aan alle partijen.

103. Naar aanleiding van deze feiten kunnen er enkele vragen rijzen. Een eerste belangrijke vraag is de vraag naar wie er aansprakelijk gesteld kan worden. Dit antwoord kan van belang zijn voor de volgende vraag, namelijk wie er voor de schade moet instaan, wie de schade gaat vergoeden aan de slachtoffers. Als laatste vraag is er het aspect van de verzekering. Is er een verzekering voorhanden die gaat kunnen tussenkomen? Wanneer er een antwoord is gevonden op deze vragen kan worden gekeken of deze eveneens binnen het proces van herstelbemiddeling passen.

3.2 Aansprakelijkheid

104. Om te kunnen weten wie er aansprakelijk gesteld kan worden is het eerst van belang om te weten over welk soort van aansprakelijkheid het gaat. Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen de contractuele aansprakelijkheid en de buitencontractuele aansprakelijkheid. Contractuele aansprakelijkheid wil zeggen dat er een geldig gesloten overeenkomst is. De niet-nakoming van deze overeenkomst heeft schade toegebracht aan een van de contractspartijen.¹⁹³ Uit deze omschrijving zijn dus een aantal voorwaarden af te leiden. Als eerste moet er sprake zijn van een geldende overeenkomst. Deze overeenkomst moet gesloten zijn tussen de aansprakelijke en de benadeelde. Daarnaast moet er schade voortvloeien uit de niet-nakoming van deze overeenkomst. Dit zijn cumulatieve voorwaarden. Dit betekent dat indien iemand wordt aangesproken en deze een fout beging in causaal verband met de schade en een van deze voorwaarde niet is nagekomen er geen sprake is van contractuele aansprakelijkheid, maar van buitencontractuele aansprakelijkheid.¹⁹⁴

¹⁹² X., "Wie betaalt de schade", 2003, www.kennisplein.be/sites/Jeugdrecht/Pages/2003-08-Wie-betaalt-de-schade.aspx.

¹⁹³ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 84.

¹⁹⁴ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 84.

Voor contractuele aansprakelijkheid is het vrij eenvoudig. Degene die de overeenkomst is aangegaan en een fout heeft begaan in de uitvoering hiervan begaat dus een contractuele wanprestatie. In het contract zal vaak opgenomen worden wat de sanctie hiervan is. Wanneer het gaat over buitencontractuele aansprakelijkheid zal het vaak moeilijker liggen en zal moeten worden nagegaan wie er allemaal aansprakelijk gesteld kan worden voor de fout die is begaan. Dit is zeker van groot belang wanneer er een minderjarige bij betrokken is aangezien het antwoord niet altijd even duidelijk is.

105. Naast het onderscheid tussen de contractuele en de buitencontractuele aansprakelijkheid is er ook een onderscheid te maken tussen persoonlijke en kwalitatieve aansprakelijkheid. De persoonlijke aansprakelijkheid is de aansprakelijkheid voor de eigen foutieve daad. Deze is terug te vinden in de artikelen 1382-1383 BW. De kwalitatieve aansprakelijkheid is de aansprakelijkheid voor daden van personen, zaken en dieren waarvoor men instaat. Deze aansprakelijkheid steunt op de artikel 1384 e.v. BW.¹⁹⁵

Antwoord op de casus: *Tussen de daders, namelijk Lisa, Tom en Hans en het slachtoffer, namelijk de eigenaar van het schuurtje is er geen contract afgesloten. De aansprakelijkheid die is opgelopen naar aanleiding van dit schadegeval dient dus gekwalificeerd te worden als buitencontractuele aansprakelijkheid.*

3.3 Aansprakelijkheid voor een als misdrijf omschreven feit

3.3.1 Algemeen

106. Het feit dat het gaat om buitencontractuele aansprakelijkheid heeft als gevolg dat het niet eenduidig is wie voor het schadegeval aansprakelijk zal zijn. Er zijn namelijk meerdere personen die voor eenzelfde schadegeval aansprakelijk gesteld kunnen worden. Aangezien het gaat om minderjarige daders brengt dit nog een extra aspect met zich mee. Allereerst wordt er gekeken of de minderjarige zelf aansprakelijk gesteld kan worden voor het schadegeval en op welke grond. Daarnaast wordt er ook gekeken naar de ouders van de minderjarige.

3.3.2 Aansprakelijkheid van de minderjarige

107. De minderjarige kan op basis van artikelen 1382-1383 BW persoonlijk aansprakelijk gesteld worden voor zijn eigen daden. Deze artikelen bevatten drie toepassingsvoorwaarden, namelijk fout, schade en oorzakelijk verband.¹⁹⁶

De voorwaarde van fout bevat twee bestanddelen. Een objectief en een subjectief element die beide cumulatief aanwezig moeten zijn.

108. Het objectief of materieel element betekent dat er een objectieve onrechtmatigheid of een onrechtmatige gedraging moet gebeurd zijn.¹⁹⁷ Dit wil zeggen dat de minderjarige een specifieke rechtsregel of de algemene zorgvuldigheidsnorm geschonden heeft.

¹⁹⁵H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanisme*, Brugge, Die Keure, 2010, 89; F. BAUDONCQ, F., DEBAENE, M. en SNAET, S., *De aansprakelijkheid van ouders en onderwijzers*, Brugge, Die Keure, 2007, 49; P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 222; W. VAN GERVEN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven Acco, 2006, 363.

¹⁹⁶H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, Die Keure, 2010, 90; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 40.

Het beoordelen van de schending van een specifieke rechtsregel is vrijwel eenvoudig.¹⁹⁸ Indien een rechtsregel een bepaald gedrag oplegt of een bepaald gedrag verbiedt, dient het gedrag van de minderjarige enkel aan deze regel getoetst te worden. Het feit dat er een overtreding is gebeurd van de rechtsnorm is voldoende om een onrechtmatigheid vast te stellen.¹⁹⁹

De schending van de algemene zorgvuldigheidsnorm is minder eenvoudig. Zeker in het geval van minderjarigen. Men moet de gedraging van de minderjarige toetsen aan het gedrag van een normaal vooruitziend en zorgvuldig persoon in dezelfde omstandigheden geplaatst, de zogenaamde *bonus pater familias*.²⁰⁰ Dit abstracte begrip wordt verder geconcretiseerd. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen externe en interne elementen.²⁰¹ Externe elementen hebben te maken met tijd, plaats, opleiding,... Bij deze elementen wordt rekening gehouden als men de gedraging gaat toetsen aan dat van de *bonus pater familias*. Interne elementen hebben te maken met de persoon. Het kan hier bijvoorbeeld gaan over de leeftijd, geslacht, karakter,... Hiervan wordt gezegd dat er geen rekening mee gehouden mag worden. Er is echter een evolutie in de rechtspraak waarbij rechters toch rekening houden met de leeftijd van de aansprakelijke, maar hier is nog veel discussie rond.²⁰²

109. Het subjectieve of morele bestanddeel houdt in dat de minderjarige schuldbequaam is en dat de gedraging aan hem toerekenbaar is.²⁰³

Met schuldbequaamheid bedoelt men dat men zich bewust is van de omvang en gevolgen van zijn daden en dat de persoon controle heeft over zijn daden.²⁰⁴ Het principe is dat iedereen schuldbequaam is, maar zoals op ieder principe zijn er ook hier uitzonderingen. De belangrijkste groep uitzonderingen voor het oplossen van deze onderzoeksvraag zijn de *infantes*. Opdat een minderjarige aansprakelijk gesteld kan worden, dient hij/zij "de jaren des onderscheids" bereikt te hebben.²⁰⁵ Van de minderjarigen die "de jaren des onderscheids" nog niet bereikt hebben wordt immers verwacht dat zij de gevolgen van hun handelingen nog niet kunnen inschatten.²⁰⁶ Aangezien er geen vaste regel bestaat over wanneer een minderjarige "de jaren des onderscheids" heeft bereikt wordt dit overgelaten aan de feitenrechter om hierover te oordelen.²⁰⁷ Deze zal een aantal criteria hierbij hanteren zoals onder meer opvoeding, aard van het schadegeval en als

¹⁹⁷ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 89; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 40.

¹⁹⁸ W. VANGERVEREN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 365.

¹⁹⁹ P. DE TAVERNIER, *Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 129; W. VANGERVEREN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 365.

²⁰⁰ L. CORNELIS, *Beginnels van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 34; W. VAN GERVEREN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 367; P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 136; H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, afl. 3, 303.

²⁰¹ W. VANGERVEREN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 268.

²⁰² P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 138-140.

²⁰³ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 85; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 40; P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 32; W. VAN GERVEREN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 370.

²⁰⁴ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 85; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 48.

²⁰⁵ L. CORNELIS, *Beginnels van het Belgische buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 23; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 49; W. VAN GERVEREN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 370.

²⁰⁶ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 49.

²⁰⁷ L. CORNELIS, *Beginnels van het Belgische buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 22; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 49.

belangrijkste de leeftijd van de minderjarige.²⁰⁸ Doorgaans wordt de leeftijd van zeven jaar aangenomen als het moment waarop een minderjarige “de jaren des onderscheids” heeft bereikt.²⁰⁹

Met toerekenbaarheid bedoelt men dat de dader uit vrije wil heeft gehandeld en dat er dus geen sprake is van een vreemde oorzaak.²¹⁰ Als vreemde oorzaak kan onder meer overmacht worden aangehaald, maar ook de daad of een fout van een derde.²¹¹

110. Naast de voorwaarde van de fout moet er ook nog sprake zijn van schade en deze schade moet in oorzakelijk verband staan met de fout. Het oorzakelijk verband dient door het slachtoffer bewezen te worden.²¹²

111. Belangrijk om te weten bij de persoonlijke aansprakelijkheid van de minderjarige is dat de ouders hun minderjarig kind procesrechtelijk zullen vertegenwoordigen.²¹³ De aansprakelijkheidsvordering wordt dus “*qualitate qua*” ingesteld. De vordering wordt dus tegen de ouders ingesteld en niet tegen de minderjarige zelf.

Antwoord op de casus: Om te weten of Lisa, Tom en Hans aansprakelijk gesteld kunnen worden moet er dus voldaan zijn aan de drie toepassingsvoorwaarden van artikel 1382 BW. Er moet sprake zijn van een objectieve onrechtmatigheid of een onrechtmatige gedraging wat wil zeggen dat er een specifieke rechtsregel geschonden moet zijn of dat er een schending is van de algemene zorgvuldigheidsplicht. In casu is er sprake van brandstichting. Brandstichting wordt bestraft in artikel 510 van het Strafwetboek. Wanneer men kan verantwoorden dat er toch geen sprake is van de schending van dit artikel kan het toch zijn dat Lisa, Tom en/of Hans aansprakelijk gesteld worden, maar dan op basis van een schending van de algemene zorgvuldigheidsplicht. Naast het objectieve element dient er ook aan een subjectief element voldaan te zijn. Lisa, Tom en Hans moeten schuldbequaam zijn. Dit wil zeggen dat zij de jaren des onderscheids hebben bereikt. Enkel verdergaand op de leeftijd stelt dit voor Lisa geen probleem en ook Hans wordt hoogstwaarschijnlijk schuldbequaam geacht. Voor Tom kan dit voor discussie zorgen aangezien hij slechts acht jaar is. Het bereiken van de jaren des onderscheids wordt door de rechtsleer en rechtspraak meestal gezet op zeven jaar. Dit is echter geen vaste norm zodat het mogelijk zou kunnen zijn dat Tom toch niet schuldbequaam wordt geacht. Dit zou als gevolg hebben dat hij niet persoonlijk aansprakelijk gesteld gaat kunnen worden voor de schade aangericht door de brandstichting. Naast de voorwaarde van fout dient er ook nog sprake te zijn van schade en een oorzakelijk verband. De schuur is zwaar beschadigd door de brandstichting dus deze voorwaarden zullen geen probleem meer vormen.

²⁰⁸ L. CORNELIS, *Beginnelen van het Belgische buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 23; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 49.

²⁰⁹ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 86; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 49.

²¹⁰ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 48; W. VAN GERVEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 375.

²¹¹ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 58-59.

²¹² P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 191.

²¹³ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 86.; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 50; H. BOCKEN, “Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen”, *De Verz.* 2006, afl. 3, 303.

3.3.3 Aansprakelijkheid van de ouders

112. Op basis van artikel 1384, lid 2 BW zijn ouders kwalitatief aansprakelijkheid voor hun minderjarige kinderen. Dit artikel is van toepassing op beide ouders die in solidum aansprakelijk zijn voor hun minderjarige kinderen.²¹⁴ Ook indien beide ouders niet samenwonen, ook indien een van de ouders het exclusief ouderlijk gezag heeft.²¹⁵

113. De kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders geldt wanneer hun minderjarig kind een fout of minstens een objectieve onrechtmatigheid heeft begaan.²¹⁶ Allereerste moet het dus gaan om een minderjarig kind. Van zodra het kind meerderjarig is geworden zijn de ouders niet meer aansprakelijk op basis van artikel 1384, lid 2 BW.²¹⁷ Daarnaast moet het minderjarig kind een fout of minstens een objectieve onrechtmatigheid hebben begaan.²¹⁸ Deze onrechtmatigheid moet schade hebben toegebracht aan een derde.²¹⁹

Indien aan deze voorwaarden is voldaan bestaat er een weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden in hoofde van de ouders.²²⁰ Men spreekt hier van een dubbel aansprakelijkheidsvermoeden. Er wordt vermoed een fout te zijn gebeurd in hoofde van de ouders in de opvoeding van de minderjarige en/of in het toezicht.²²¹ Dit vermoeden kan enkel weerlegd worden indien de ouders kunnen aantonen dat er zowel in de opvoeding als in het toezicht geen fout is gebeurd.²²² Enkel wanneer dit dubbel tegenbewijs wordt geleverd zullen de ouders niet aansprakelijk gesteld worden. Het tegenbewijs moet geleverd worden door concrete elementen aan te brengen.²²³

114. Voor het tegenbewijs van het toezicht houden de rechters rekening met elementen zoals de leeftijd van het kind en de plaats en tijdstip van het schadegeval.²²⁴ Hoe jonger het kind, hoe moeilijker het zal zijn om het tegenbewijs te leveren. Voor oudere kinderen gaat men ervan uit dat ze minder streng toezicht nodig hebben.²²⁵ Daarnaast is het voor de ouders ook makkelijker om

²¹⁴ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 64.

²¹⁵ P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 452.

²¹⁶ Art. 1384, tweede lid BW; H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, afl. 3, 303; P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 443; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 65; W. VAN GERVEN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 383; B. WEYTS, "De aansprakelijkheid van de ouders en van andere toezichthouders" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 95.

²¹⁷ P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 444.

²¹⁸ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, afl. 3, 303; P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 461.

²¹⁹ B. WEYTS, "De aansprakelijkheid van de ouders en van andere toezichthouders" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 95.

²²⁰ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 66.

²²¹ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, afl. 3, 303; B. WEYTS, "De aansprakelijkheid van de ouders en van andere toezichthouders" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 97; W. VAN GERVEN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 383; H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, afl. 3, 303.

²²² Art. 1384, lid 5 BW; L. BIHAIN, *Protection de la jeunesse : Le défi d'une réforme*, Brussel, Larcier, 2007, 98.

²²³ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, afl. 3, 313; B. WEYTS, "De aansprakelijkheid van de ouders en van andere toezichthouders" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 97.

²²⁴ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, afl. 3, 313.

²²⁵ P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 392.

het tegenbewijs te leveren wanneer het kind op het moment van het schadegeval onder het toezicht van iemand anders stond, bijvoorbeeld tijdens de schooluren.²²⁶

Wat betreft het tegenbewijs van de opvoeding is het niet voldoende dat de ouders algemeen stellen dat er in het verleden geen problemen geweest zijn of dat de minderjarige goede studieresultaten heeft.²²⁷ In de praktijk zal het zeer moeilijk zijn om het vermoeden van de fout in de opvoeding te weerleggen wat als gevolg heeft dat de ouders in zo goed als alle gevallen kwalitatief aansprakelijk gesteld zullen worden voor de daden van hun minderjarig kind.

Antwoord op de casus: *Opdat de ouders van Lisa, Tom en Hans aansprakelijk gesteld kunnen worden dienen er dus enkele voorwaarden voldaan te zijn. De eerste voorwaarde wordt eenvoudig vervuld. Aangezien Lisa zestien jaar is, Tom acht en Hans twaalf zijn ze dus alle drie minderjarig. Als tweede dienen de minderjarige kinderen een fout of objectieve onrechtmatigheid begaan te hebben. Zoals reeds gesteld bij de persoonlijke aansprakelijkheid is eveneens deze voorwaarde voldaan. Er moet ook sprake zijn van schade. Ook deze voorwaarde is vervuld. Dit alles leidt ertoe dat er een weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden ligt op de ouders van Lisa en Tom en op de ouders van Hans. Dit vermoeden kan enkel weerlegd worden indien de ouders kunnen bewijzen dat er geen fout is gebeurd in het toezicht EN in de opvoeding van de minderjarige kinderen. De kinderen waren aan het spelen op het dorpspleintje. Ze waren dus niet op school, in de jeugdbeweging,... Ze stonden dus onder toezicht van hun ouders. Lisa is zestien jaar oud en heeft dus minder toezicht nodig dan bijvoorbeeld haar broertje van acht. Daarnaast moet er ook bewezen worden dat er geen fout is gebeurd in de opvoeding. Zoals hierboven reeds gesteld zal dit moeilijk worden om te bewijzen. Indien de ouders van Lisa en Tom en de ouders van Hans dit tegenbewijs niet kunnen leveren zullen zij kwalitatief aansprakelijk gesteld worden voor de schade die is aangericht door hun minderjarige kinderen.*

Wanneer de aansprakelijkheid is vastgesteld is de volgende vraag wie zal moeten instaan voor de vergoeding. Tijdens een bemiddelingsgesprek worden hieromtrent eveneens afspraken gemaakt. Er zijn verschillende mogelijkheden die afhankelijk zijn van de minderjarige, zijn ouders en een eventuele verzekeraar.

3.4 Vergoeding van de schade

115. Wanneer er vastgesteld is wie aansprakelijk is voor het schadegeval kan gekeken worden naar wie de schade uiteindelijk gaat vergoeden.

3.4.1 Minderjarige

116. Het feit of de minderjarige de schade zelf zal vergoeden en in welke mate dat zal zijn zal sterk afhangen van de solvabiliteit van de minderjarige en de aard van de vergoeding. Wanneer het gaat om niet (louter) financiële vergoedingen zoals het doen van klusjes, vrijwilligerswerk, het volgen van bepaalde opleidingen is het ook vanzelfsprekend dat deze zullen gebeuren door de minderjarige zelf. Zoals hierboven reeds vermeld kan het zijn dat in de bemiddelingsovereenkomst

²²⁶P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 386; B. WEYTS, "De aansprakelijkheid van de ouders en van andere toezichthouders" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 97.

²²⁷H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, afl. 3, 314; P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 383.

wordt opgenomen hoeveel de schade van het slachtoffer bedraagt en wat de minderjarige gaat doen om deze schade te herstellen. Wanneer het echter gaat om financiële vergoedingen zal het ervan afhangen hoe solvabel de minderjarige is. Kan/wil hij zijn spaarrekening hiervoor aanspreken of eventueel gaan werken om het slachtoffer te kunnen vergoeden? Dit zijn afspraken die gemaakt worden tijdens de herstelbemiddeling. Er bestaan echter ook nog andere opties.

3.4.2 Provinciaal Vereffeningsfonds

117. Aangezien minderjarigen vaak niet over de financiële middelen beschikken om in te staan voor de schade die ze hebben veroorzaakt kan het Provinciaal Vereffeningsfonds hier te hulp komen. In ruil voor enkele uren vrijwilligerswerk bij een non-profit organisatie betaalt het Provinciaal Vereffeningsfonds de vergoeding aan het slachtoffer van het als misdrijf omschreven feit dat de minderjarige heeft begaan.²²⁸

De minderjarige doet een aanvraag samen met zijn bemiddelaar aan het comité Vereffeningsfonds. Hierin motiveert hij waarom het comité zijn aanvraag zou moeten goedkeuren. Bij de beslissing hiervan neemt het fonds telkens drie elementen in overweging. Als eerste is er het financieel economisch element. Er wordt nagegaan hoe de financiële situatie van de minderjarige en zijn ouders is. Daarnaast is er het pedagogisch element. Door tussenkomst van het Provinciaal Vereffeningsfonds worden eigen inspanningen van de minderjarige verwacht. Hij zal zelf moeten instaan voor de schade die door hem is toegebracht. Als laatste speelt het herstel naar het slachtoffer. Het is voor het slachtoffer belangrijk dat de minderjarige zelf inspanningen doet om de schade te vergoeden.²²⁹

118. Na de zesde staatshervorming is beslist dat persoonsgebonden materies overgaan naar de Vlaamse Gemeenschap of naar de lokale overheden. Taken die binnen de grenzen van een gemeente plaatsvinden kunnen door deze gemeente worden uitgeoefend, andere taken worden uitgeoefend door de Vlaamse Gemeenschap. De provincie verliest hierdoor zijn bevoegdheid over het Vereffeningsfonds. Aanvankelijk diende deze staatshervorming afgerond te zijn op 1 januari 2017. Dit is echter verlengd tot 1 januari 2018 waardoor het fonds dit jaar nog actief is bij de provincies. Er is momenteel nog geen duidelijkheid over de toekomst van het Provinciaal Vereffeningsfonds.

3.4.3 Ouders

119. Zoals reeds is besproken zijn ouders kwalitatief aansprakelijk voor hun minderjarige kinderen. Indien zij niet het dubbel tegenbewijs kunnen leveren dienen zij het slachtoffer integraal te vergoeden.²³⁰

120. De ouders hebben op basis van de artikelen 1382-1383 BW een regresvordering tegen de minderjarige.²³¹ Artikel 2262bis, lid 2 BW bepaalt dat de vordering voor schadevergoeding uit een onrechtmatige daad dient ingesteld te worden binnen de vijf jaar na het schadegeval. Maar artikel

²²⁸ X, "Provinciaal Vereffeningsfonds", www.vlaamsbrabant.be/welzijn-gezondheid/gezinnen-met-kinderen/jeugdhulp/vereffeningsfonds/index.jsp.

²²⁹ X, "Jaarverslag 2015 Provinciaal Vereffeningsfonds", 2015, www.vlaamsbrabant.be/binaries/Vereffeningsfonds_Vlaams-Brabant_activiteitenrapport_2015_tcm5-111177.pdf.

²³⁰ P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 541.

²³¹ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 70.

2252 BW bepaalt dat de verjaring niet loopt tegen minderjarigen. Dit betekent dat de vijf jaar van artikel 2262bis, lid 2 BW pas begint te lopen wanneer de jongere meerderjarig is geworden.

3.4.4 Verzekeringsmaatschappij

3.4.4.1 Algemeen

121. Wanneer de ouders kwalitatief aansprakelijk gesteld worden voor hun minderjarig kind of het kind wordt persoonlijk aansprakelijk gesteld en is onvermogen zullen de ouders mogelijk een beroep kunnen doen op hun gezins aansprakelijkheidsverzekering voor het vergoeden van deze schade. Bij deze verzekering zijn er echter een paar problemen die de kop op kunnen steken. Ten eerste is de gezins aansprakelijkheidsverzekering geen verplichte verzekering. De ouders zullen dus niet altijd hierop kunnen terugvallen.²³² Deze verzekering is echter aan de andere kant wel een populaire verzekering. Ongeveer 80-90% van de gezinnen hebben er een.²³³ Ten tweede kan er ook een probleem zijn met de algemene voorwaarden van de verzekering. Er zijn immers uitsluitingen waarbij de verzekeraar kan weigeren om dekking te verlenen. Hier wordt later nog op terug gekomen.

122. De wettelijke regeling van de gezins aansprakelijkheidsverzekering is terug te vinden in de Wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen, hierna Verzekeringwet.²³⁴ Daarnaast is het Koninklijk Besluit van 12 januari 1984 tot vaststelling van de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomst tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privé-leven ook van belang.²³⁵ Dit KB stelt de minimumgarantievoorwaarden vast tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst.²³⁶ Wanneer het gaat om contractuele aansprakelijkheid gaat de gezins aansprakelijkheidsverzekering dus niet tussenkomen.

123. Artikel 3 van het KB van 12 januari 1984 bepaalt wie er als verzekerde wordt beschouwd onder de gezins aansprakelijkheidsverzekering.²³⁷ Als eerste is er de verzekeringnemer samen met zijn samenwonende echtgenoot.²³⁸ Een voorwaarde hierbij is dat de verzekeringnemer zijn hoofdverblijfplaats in België heeft. Als tweede zijn ook verzekerd alle bij de verzekeringnemer inwonende personen. Hieronder vallen eveneens de kinderen die hun verblijfplaats hebben op hun kot. Aangezien er in de huidige samenleving veel samengestelde gezinnen zijn en dus de kinderen van de verzekeringnemer niet altijd de hoofdverblijfplaats heeft bij hem/haar voegen de algemene voorwaarden van de gezins aansprakelijkheidsverzekeringen hier nog aan toe de personen die door

²³² L. SCHUERMANS, "Enkele actualia over de aansprakelijkheidsverzekering van ouders" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 113.

²³³ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, afl. 3, 306; KBC, "Je familiale verzekering", www.kbc.be/particulieren/nl/product/verzekeren/gezin/familiale-verzekering.html.

²³⁴ Wet 4 april 2015 betreffende de verzekeringen, *BS* 30 april 2014.

²³⁵ Koninklijk besluit 12 januari 1984 tot vaststelling van de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privé-leven, *BS* 31 januari 1984.

²³⁶ P. COLLE, *Handboek bijzonder gereguleerde verzekeringscontracten*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 84.

²³⁷ P. COLLE, *Handboek bijzonder gereguleerde verzekeringscontracten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 93; L. SCHUERMANS, "Enkele actualia over de aansprakelijkheidsverzekering van ouders" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 114.

²³⁸ Art. 3, 1° KB 12 januari 1984, *BS* 31 januari 1984; L. BALCAEN, "herstelbemiddeling voor minderjarigen en de interferentie met de gezins aansprakelijkheidsverzekering" in *De Verz.*, 2003, 277-278.

de verzekeringnemer of de samenwonende echtgenoot of levenspartner onderhouden worden.²³⁹ Daarnaast zijn eveneens het huispersoneel verzekerd en degene die belast zijn met de bewaking van de met de verzekeringnemer samenwonende kinderen en van de aan de verzekeringnemer toebehorende dieren.

123. Hieruit kan dus worden afgeleid dat zowel de ouders die een gezins aansprakelijkheidsverzekering hebben afgesloten als de minderjarige kinderen die bij hen inwonen verzekerden zijn van de gezins aansprakelijkheidsverzekering.

3.4.4.2 Grenzen aan de dekking

124. Er zijn echter grenzen aan de dekking van de aansprakelijkheid door de gezins aansprakelijkheidsverzekering. Artikel 6 van het KB van 12 januari 1984 somt de gevallen op waarbij dekking is uitgesloten. Dit KB is van dwingend recht wat wil zeggen dat verzekeringsmaatschappijen zich aan deze uitzonderingen moeten houden.²⁴⁰ Een eerste uitsluiting is de opzettelijke schade veroorzaakt door minderjarigen.

125. Art. 6, 6° KB Privé-leven van 12 januari 1984 bepaalt als volgt: *“Van de dekking kunnen worden uitgesloten de schade voortvloeiend uit de persoonlijke burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst van de verzekerde die de jaren van onderscheid heeft bereikt en die een schadegeval veroorzaakt voortvloeiend uit gevallen van grove schuld die op uitdrukkelijke en beperkende wijze in de algemene voorwaarden van de overeenkomst zijn bepaald.”*²⁴¹

Ook in de Verzekeringswet is er een artikel, artikel 62 opgenomen dat bepaalt dat de verzekeraar niet verplicht kan worden dekking te verlenen wanneer de verzekerde het schadegeval opzettelijk heeft veroorzaakt.²⁴² Dit artikel 62 van de Verzekeringswet is van openbare orde, de verzekeraar kan hier dus niet van afwijken.²⁴³ Het begrip opzet wordt echter niet gedefinieerd in de wet, maar wordt gedefinieerd door de rechtspraak als volgt: “ Een schadegeval is opzettelijk veroorzaakt wanneer de verzekerde vrijwillig en bewust schade heeft toegebracht.”²⁴⁴ De rechtsleer is van mening dat men mag aannemen dat opzet vereist dat de minderjarige het schadegeval bewust en met kennis van de gevolgen ervan werd veroorzaakt.²⁴⁵ Dit wil dus zeggen dat opdat de

²³⁹ Algemene voorwaarden AG Insurance; L. SCHUERMANS, “Enkele actualia over de aansprakelijkheidsverzekering van de ouders” in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 114.

²⁴⁰ L. SCHUERMANS, “Enkele actualia over de aansprakelijkheidsverzekering van de ouders” in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 117.

²⁴¹ Art. 6, 6° KB Privé-leven 12 januari 1984; L. SCHUERMANS, “Enkele actualia over de aansprakelijkheidsverzekering van ouders” in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 132.

²⁴² G. JOCQUE, “Actualia verzekeringsrecht” in TH. VANSWEEVELT en B. WEYTS (EDS.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 26.

²⁴³ C. HENSKENS, “Opzettelijke schade veroorzaakt door minderjarige: contractueel verhaalsrecht van de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar”, *NjW*, 2016, 847; G. JOCQUE, “Actualia verzekeringsrecht” in TH. VANSWEEVELT en B. WEYTS (EDS.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 28.

²⁴⁴ L. BALCAEN, “Herstelbemiddeling voor minderjarigen en de interferentie met de gezins aansprakelijkheidsverzekering”, *De Verz.*, 2003, 277-278.; G. JOCQUE, “Actualia verzekeringsrecht” in TH. VANSWEEVELT en B. WEYTS (EDS.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 26; Cass. 26 oktober 2011, *NjW* 2012, 214 met noot G. JOCQUE, “Opzettelijke fout bij verzekeringen”, *RGAR* 2012, 14891.

²⁴⁵ L. BALCAEN, “Herstelbemiddeling voor minderjarigen en de interferentie met de gezins aansprakelijkheidsverzekering” in *De Verz.* 2003, 277-278; P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 586; G. JOCQUE, “Opzet in de gezins aansprakelijkheidsverzekering”, *De Verz.*, 2001, 218.

verzekeraar zich mag beroepen op het begrip opzet om zijn dekking te weigeren het volstaat maar wel noodzakelijk is dat de schade gewild werd.²⁴⁶

126. De leeftijd waarop het opzettelijk karakter van een foutieve gedraging van de minderjarige niet meer kan worden ingeroepen wordt niet door de wet bepaald.²⁴⁷ De meeste verzekeringsmaatschappijen hebben dit wel in hun algemene voorwaarden opgenomen.²⁴⁸ De verzekeringsmaatschappijen van AG Insurance, Belfius, BNP Paribas, KBC en Ethias blijven zelfs in geval van opzet dekking verlenen tot wanneer de minderjarige de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt.²⁴⁹

127. Enkel de verzekerde die de fout opzettelijk heeft gepleegd, kan van het recht op dekking van de verzekering worden uitgesloten.²⁵⁰ Opzet heeft immers een persoonlijk karakter. Dit betekent dus dat de ouders die kwalitatief aansprakelijk zijn gesteld voor hun minderjarige kind aanspraak kunnen blijven maken op de dekking van de verzekering.²⁵¹ Enkel wanneer ook de ouders zelf een opzettelijke fout begingen kan de verzekeringsmaatschappij weigeren om dekking te verlenen.²⁵²

128. Een tweede grens die aan de dekking wordt gegeven is de zware fout. In het tweede lid van artikel 62 van de Verzekeringwet wordt bepaald dat de verzekeraar ook dekking verleent bij grove schuld, behalve in de gevallen die specifiek door de overeenkomst zijn uitgesloten.²⁵³ De contractuele bepaling die dekking door de verzekering uitsluit bij zware fout dient op die manier geformuleerd te worden dat het voor de verzekerde duidelijk is bij welke tekortkoming de dekking wordt uitgesloten.²⁵⁴ Ook bij een zware fout geldt hetzelfde principe als bij opzet dat de verzekeraar slechts bevrijd is van zijn verplichting om dekking te verlenen indien de zware fout persoonlijk toerekenbaar is aan de verzekerde.²⁵⁵ Wanneer een minderjarige dus persoonlijk aansprakelijk gesteld wordt en hij een grove fout heeft begaan die in de algemene voorwaarden van de verzekeringsovereenkomst is uitgesloten van dekking dan zal de verzekeringsnemer geen dekking moeten verlenen. Indien echter de ouders kwalitatief aansprakelijk gesteld zijn voor hun

²⁴⁶ C. VAN SCHOUWBROECK, "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" *Themis* 2014, nr. 88, 79.

²⁴⁷ L. SCHUERMANS, "Enkele actualia over de aansprakelijkheidsverzekering van ouders" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ED.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 132.

²⁴⁸ C. VAN SCHOUWBROECK, "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" *Themis* 2014, nr. 88, 79.

²⁴⁹ AG INSURANCE, "Algemene voorwaarden Aansprakelijkheidsverzekering top", www.aginsurance.be/Retail/nl/Product%20Documents/20027N.pdf; BNP PARIBAR FORTIS, "Algemene voorwaarden familiale", www.bnpparibasfortis.be/rsc/contrib/document/1-Website/5-Docserver/BNP/F78489N.pdf; ETHIAS, "Algemene voorwaarden ethias familiale", www.ethias.be/part/pdf/nl/Algemene_voorwaarden/av_familiale_nl.pdf en KBC, "Algemene voorwaarden gezinspolis", <https://multimediafiles.kbcgroup.eu/ng/PUBLISHED/KBC/PDF/VERZEKERINGEN/GEZINSPOLIS/kbc-gezinspolis-algemene-voorwaarden.pdf>.

²⁵⁰ G. JOCQUE, "Actualia verzekeringsrecht" in TH. VANSWEEVELT en B. WEYTS (EDS.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 27.

²⁵¹ L. BALCAEN, "Herstelbemiddeling voor minderjarigen en de interferentie met de gezinsaansprakelijkheidsverzekering" in *De Verz.*, 2003, 277-278; C. HENSKENS, "Opzettelijke schade veroorzaakt door minderjarige: contractueel verhaalsrecht van de gezinsaansprakelijkheidsverzekeraar" in *NjW* 2016, 847; G. JOCQUE, "Actualia verzekeringsrecht" in TH. VANSWEEVELT en B. WEYTS (EDS.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 27; C. VAN SCHOUWBROECK, "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" *Themis* 2014, nr. 88, 79.

²⁵² L. BALCAEN, "Herstelbemiddeling voor minderjarigen en de interferentie met de gezinsaansprakelijkheidsverzekering" in *De Verz.*, 2003, 277-278;

²⁵³ C. VAN SCHOUWBROECK, "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" *Themis* 2014, nr. 88, 82.

²⁵⁴ C. VAN SCHOUWBROECK, "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" *Themis* 2014, nr. 88, 82.

²⁵⁵ C. VAN SCHOUWBROECK, "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" *Themis* 2014, nr. 88, 82.

minderjarige kinderen en zij geen zware fout beginnen die in de algemene voorwaarden van de verzekeringsovereenkomst is uitgesloten, zal de verzekeraar nog steeds dekking moeten verlenen voor het schadegeval. Artikel 6, 6° KB van 12 januari 1984 biedt ook in geval van zware fout slechts een minimumvoorwaarde. De algemene voorwaarden van verzekeringsmaatschappijen breiden deze minimumvoorwaarden opnieuw verder uit. Bij de meeste verzekeringsmaatschappijen wordt de schade voortvloeiend uit een zware fout die is omschreven in de algemene voorwaarden nog steeds gedekt tot aan de leeftijd van achttien jaar.²⁵⁶ De feiten die omschreven worden als zware fout verschillen naargelang de verzekeringsmaatschappij. Enkele voorbeelden zijn dronkenschap, geweldpleging op personen,... Dit wil zeggen dat wanneer een minderjarige een zware fout begaat, de verzekeringsmaatschappij nog steeds dekking zal verlenen.

3.4.4.3 Rechtstreekse vordering benadeelde

129. Volgens het aansprakelijkheidsrecht kan een slachtoffer zijn eis tot vergoeding van zijn schade instellen tegen de aansprakelijk dader. Deze dader zal dan zijn verzekeraar aanspreken. Het slachtoffer heeft echter ook de mogelijkheid om een rechtstreekse vordering in te stellen tegen de verzekeraar van de dader. Dit is een eigen recht van het slachtoffer om zijn vergoeding van de schade rechtstreeks van de verzekeraar te ontvangen.²⁵⁷

130. Wat gebeurt er dan indien de verzekeraar bevrijd is van dekking te verlenen aan de verzekerde? In dit geval is het van belang dat de gezinsaansprakelijkheidsverzekering een niet verplichte verzekering is. Dit heeft als gevolg dat de verzekeraar enkel de excepties, de nietigheid en het verval van recht voortvloeiende uit de wet of de overeenkomst kan tegenwerpen aan de benadeelde, voor zover deze hun oorzaak vinden in een feit dat het schadegeval vooraf gaat. Dit betekent dus dat wanneer de verzekerde is uitgesloten van dekking omwille van opzet of zware fout die is bedongen in de algemene voorwaarden van de verzekeringsovereenkomst de verzekeraar dus ook geen vergoeding gaat uitbetalen aan het slachtoffer via de rechtstreekse vordering. Hierbij is het echter eveneens van belang te vermelden dat opzet en zware fout een persoonlijk karakter hebben. Wanneer er dus sprake is van een kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders voor hun minderjarige kinderen zal de verzekeraar dus wel dekking moeten verlenen.²⁵⁸

3.4.4.4 Terugvordering van de minderjarige

131. Ter verduidelijking even een voorbeeld.²⁵⁹ Op 11 januari 2010 heeft het Hof van Cassatie een arrest geveld over deze materie. Een minderjarige heeft opzettelijk schade berokkend aan een derde. De ouders werden op basis van artikel 1384, lid 2 BW kwalitatief aansprakelijk gesteld. Zij hadden een gezinsaansprakelijkheidsverzekering afgesloten die de veroorzaakte schade aan het slachtoffer heeft vergoed. De aansprakelijkheid van de minderjarige door opzet is in beginsel niet

²⁵⁶ AG INSURANCE, "Algemene voorwaarden Aansprakelijkheidsverzekering top", www.aginsurance.be/Retail/nl/Product%20Documents/20027N.pdf; BNP PARIBAR FORTIS, "Algemene voorwaarden familiale", www.bnpparibasfortis.be/rsc/contrib/document/1-Website/5-Docserver/BNP/F78489N.pdf; ETHIAS, "Algemene voorwaarden ethias familiale", www.ethias.be/part/pdf/nl/Algemene_voorwaarden/av_familiale_nl.pdf en KBC, "Algemene voorwaarden gezinspolis", <https://multimediafiles.kbcgroup.eu/ng/PUBLISHED/KBC/PDF/VERZEKERINGEN/GEZINSPOLIS/kbc-gezinspolis-algemene-voorwaarden.pdf>.

²⁵⁷ C. VAN SCHOUBROECK, "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" *Themis* 2014, nr. 88, 84.

²⁵⁸ C. VAN SCHOUBROECK, "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" *Themis* 2014, nr. 88, 84.

²⁵⁹ P. DE TAVERNIER, "Over het subrogatoir verhaal van de gezinsaansprakelijkheidsverzekeraar (Art. 41 Wet Landverzekeringsovereenkomst) tegen een minderjarige die opzettelijk schade toebrengt aan personen of zaken", *TJK* 2010, nr.5, 277.

gedekt, maar de kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders wel. De verzekeraar beroept zich in beginsel op het contractueel verhaalsrecht.²⁶⁰ Op basis van dit artikel treedt hij in de rechten van de verzekerde tegen de aansprakelijke derden. Daarnaast beroept hij zich op artikel 95 Verzekeringwet dat een subrogatierecht van de verzekeraar voorschrijft. De verzekeraar heeft zich gesubrogeerd in de rechten van de verzekerde tegen de aansprakelijke derde.²⁶¹

132. Artikel 152, lid 1 van de verzekeringwet bepaalt dat de verzekeraar een recht van verhaal heeft tegen de verzekeringnemer en, indien daartoe grond bestaat, tegen de verzekerde, ten belope van het persoonlijk aandeel in de aansprakelijkheid van de verzekerde.²⁶² Dit geldt enkel voor zover de verzekeraar volgens de wet of de verzekeringsovereenkomst de prestaties had kunnen weigeren of verminderen. Hij kan dit echter enkel doen wanneer deze mogelijkheid contractueel in de verzekeringsovereenkomst is bedongen en wanneer aan de verzekerde of in het geval van een minderjarige verzekerde aan zijn wettelijke vertegenwoordigers een tijdige kennisgeving is gebeurd van de intentie om dit verhaal in te stellen.²⁶³

133. Artikel 95 van de verzekeringwet bepaalt dat de verzekeraar die de schadevergoeding heeft betaald aan de benadeelde het bedrag kan terugvorderen van de aansprakelijke derden. Hij treedt hierbij in de rechten en rechtsvorderingen van de verzekerde of de begunstigde.

134. De vraag hierbij is of de minderjarige gezien kan worden als een derde. Hij viel immers onder het toepassingsgebied van de verzekerde, maar aan de andere kant werd hij uitgesloten van dekking omwille van het opzet. Hier is in de rechtsleer en de rechtspraak discussie rond. Sommige auteurs zeggen dat wanneer een minderjarige, die inwoont bij zijn ouders, uitgesloten werd omwille van opzet, hij nog steeds een verzekerde blijft in de gezinsaansprakelijkheidsverzekering van zijn ouders.²⁶⁴ Anders zou het doel van de gezinsaansprakelijkheidsverzekering, namelijk de bescherming van het gezin niet gewaarborgd worden. Andere zeggen dat de minderjarige dan gezien moet worden als een derde en dat de gezinsaansprakelijkheidsverzekeraar verhaal kan uitoefenen op de minderjarige.²⁶⁵

In het bovenvermelde arrest spreekt het Hof van Cassatie zich uit over deze onzekerheid.²⁶⁶ Het Hof oordeelde dat de minderjarige die bij zijn ouders inwoont en opzettelijk een fout heeft begaan en verzekerde is in de gezinsaansprakelijkheidsverzekering, gezien kan worden als verzekerde in de zin van artikel 88 Wet Landverzekeringsovereenkomst (nu artikel 152, eerste lid Verzekeringwet). Dit is eveneens het geval wanneer de verzekeraar geen dekking verleend aan de minderjarige zelf, maar slechts ten aanzien van zijn ouders die op basis van artikel 1384, lid 2 BW kwalitatief aansprakelijk worden gesteld. Uit het feit dat de bedragen niet aan hem zijn uitbetaald

²⁶⁰ Art. 152, lid 1 Verzekeringwet.

²⁶¹ G. JOCQUE, "Actualia verzekeringsrecht" in Th. VANSWEEVELT en B. WEYTS (eds.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 28.

²⁶² V. CALLEWAERT, "La notion de sinistre intentionnel et son impact sur la couverture d'assurance R.C. vie privée" in J. WILDEMEERSCH en J. LOLY (eds.), *Responsabilités autour et alentours du mineur*, Limal, Anthemis, 2011, 209.

²⁶³ P. COLLE, *Handboek bijzonder gereguleerde verzekeringscontracten*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 103; C. VAN SCHOUBROECK, "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" *Themis* 2014, nr. 88, 92.

²⁶⁴ G. JOCQUE, "Actualia verzekeringsrecht" in Th. VANSWEEVELT en B. WEYTS (eds.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 28.

²⁶⁵ I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 555.

²⁶⁶ Cass. 11 januari 2010, AR C.07.0434.F; V. CALLEWAERT, "La notion de sinistre intentionnel et son impact sur la couverture d'assurance R.C. vie privée" in J. WILDEMEERSCH en J. LOLY (eds.), *Responsabilités autour et alentours du mineur*, Limal, Anthemis, 2011, 208.

kan volgens het Hof niet worden afgeleid dat die minderjarige een derde is in de zin van artikel 41 eerste lid Wet Landverzekeringsovereenkomst (nu artikel 95, lid 1 Verzekeringswet).

Antwoord op de casus: *Hans is twaalf jaar wat betekent dat de verzekeraar sowieso dekking zal verlenen. Ook wanneer er sprake zou zijn van opzet. Tom daarentegen is slechts acht jaar. Hier moet men nagaan of hij de 'jaren des onderscheids' heeft bereikt. Indien hij niet schuldbekwaam wordt bevonden dan zal de verzekeraar niet tussenkomen op basis van de persoonlijke aansprakelijkheid van Tom, maar enkel op basis van de kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders van Tom. Lisa is zestien jaar. Voor haar leeftijd wordt wel opzet erkend. De verzekeraar kan dus weigeren om dekking te verlenen. De ouders van Lisa zijn echter eveneens kwalitatief aansprakelijk en dus zal de verzekeraar toch dekking verlenen op basis van deze kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders van Lisa en niet op basis van haar persoonlijke aansprakelijkheid. Opzet is persoonlijk waardoor de verzekeraar geen uitsluiting van dekking kan invoeren voor de kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders van Lisa.*

3.5 Problematiek herstelbemiddeling

135. Wanneer een zaak wordt overgedragen aan het parket kan de Procureur des Konings een voorstel tot herstelbemiddeling doen of de zaak doorzenden naar de jeugdrechtbank. Deze kan eveneens voorstellen om het geschil op te lossen via herstelbemiddeling. Wanneer dit gebeurt kunnen er zich echter enkele problemen vormen rond de principes die hiervoor zijn geschetst wat betreft de verzekeraar. Wanneer er zich een schadegeval voordoet zal de verzekerde, in dit geval waarschijnlijk de ouders van de minderjarige, aangifte doen bij zijn verzekeringsmakelaar. Deze is dan verplicht een dossier te openen en dit door te geven aan de verzekeringsmaatschappij. De verzekeringsmaatschappij kan dan inzage vragen in het dossier.²⁶⁷

Als er gekeken wordt naar de bemiddelingsprocedure in de Jeugdwet, wordt de aansprakelijkheidsverzekeraar hier niet in vermeld. De vragen die hierbij gesteld kunnen worden zijn wat dan de rol is van de aansprakelijkheidsverzekeraar binnen het bemiddelingsproces. Hierbij wordt eerst gekeken naar de praktijk van herstelbemiddeling en daarna naar enkele wettelijke bepalingen buiten het gebied van herstelbemiddeling in geval van jeugddelinquentie.

3.5.1 Praktijk herstelbemiddeling

136. Een eerste belangrijk punt is dat de minderjarige die een dergelijke overeenkomst wil aangaan eerst zijn gezinsansprakelijkheidsverzekeraar hiervan op de hoogte stelt.²⁶⁸ Indien hij dit niet doet heeft de verzekeraar op basis van artikel 76 van de Verzekeringswet het recht om de dekking te weigeren. Dit zal ook het geval zijn indien er nadien wordt beslist om een herstelbemiddeling op te starten.

137. Zoals bleek uit het onderzoeken van verschillende bemiddelingsovereenkomsten is de verzekeringsmaatschappij geen partij bij de herstelbemiddeling. Hij dient de bemiddelingsovereenkomst niet te ondertekenen. In de algemene bepalingen van deze

²⁶⁷ Nota: Verzekeringen – juli 2003, na correspondentie met Jeugdzorg ammaüs op 25 april 2017.

²⁶⁸ Art. 74 Verzekeringswet.

overeenkomsten staat eveneens vermeld dat de overeenkomst niet slaat op de vorderingen die de verzekeraars hebben tot terugbetaling van kosten die verzekeraars hebben voorgesloten. Zoals ieder schadegeval dat bij de verzekeraar wordt binnengebracht zal wel onderzocht worden of de verzekeraar akkoord gaat met het te betalen bedrag.

Op het eerste zicht wordt de aansprakelijkheidsverzekeraar dus niet betrokken bij het bemiddelingsproces. Dit zou echter misschien wel van belang kunnen zijn aangezien het vaak deze is die uiteindelijk de schade gaat moeten vergoeden aan het slachtoffer en omdat men in het verzekeringsrecht spreekt van de leiding van het geschil voor de aansprakelijkheidsverzekeraar.

3.5.2 Leiding van het geschil

138. Met leiding van het geschil bedoelt men het geschil tussen de verzekerde en de benadeelde.²⁶⁹ Artikel 143, eerste lid Verzekeringswet bepaalt dat zodra de aansprakelijkheidsverzekeraar dekking is verschuldigd en voor zover deze wordt ingeroepen, hij verplicht is zich achter de verzekerde te stellen binnen de grenzen van de dekking.²⁷⁰ Deze plicht omvat drie voorwaarden.²⁷¹ De dekking van de verzekeraar moet worden ingeroepen. Daarnaast moet de verzekeraar in beginsel gehouden lijken tot dekking.²⁷² Als laatste mogen de burgerrechtelijke belangen van de verzekeraar niet in strijd zijn met de belangen van de verzekerde.²⁷³ De bedoeling hiervan is te vermijden dat de verzekerde zich niet ernstig zou verdedigen of te vrijgevig zou opstellen ten opzichte van de benadeelde.²⁷⁴ De leiding van het geschil houdt onder meer in dat de verzekerde verplicht is alle gerechtelijke en buitengerechtelijke stukken over het schadegeval onmiddellijk door te geven aan de verzekeraar.²⁷⁵ Het voeren van de leiding van het geschil op zich maakt echter van de verzekeraar geen partij in het geding.

139. Naast een plicht is de leiding van het geschil ook een recht voor de verzekeraar.²⁷⁶ De verzekeraar heeft immers het recht om bewarende maatregelen te nemen, om met de benadeelden te onderhandelen en het recht om de leiding te nemen om een gerechtelijke procedure.

Herstelbemiddeling laat toe om aan de vermoedelijke plegger van een misdrijf, aan de personen die ten aanzien van hem het ouderlijk gezag uitoefenen, aan de personen die hem in rechte of in feite onder hun bewaring hebben, alsook aan het slachtoffer met de hulp van een onpartijdige bemiddelaar, aan de materiële en relationele gevolgen van het feit tegemoet te komen. De gezinsaansprakelijkheidsverzekeraar die dekking zal moeten bieden in toepassing van het KB van

²⁶⁹ P. COLLE, *De nieuwe wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 198.

²⁷⁰ Art. 143, eerste lid W.Verz.; P. COLLE, *De nieuwe wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 198.

²⁷¹ P. COLLE, *De nieuwe wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 198.

²⁷² G. HEIRMAN, "De leiding van het geschil door de aansprakelijkheidsverzekeraar (Art. 79 WLVO): Draagwijdte en gevolgen van belangenconflicten", *RABG* 2014/11, 748-757.

²⁷³ G. HEIRMAN, "De leiding van het geschil door de aansprakelijkheidsverzekeraar (Art. 79 WLVO): Draagwijdte en gevolgen van belangenconflicten", *RABG* 2014/11, 748-757.

²⁷⁴ P. COLLE, *De nieuwe wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 200; G. HEIRMAN, "De leiding van het geschil door de aansprakelijkheidsverzekeraar (Art. 79 WLVO): Draagwijdte en gevolgen van belangenconflicten", *RABG* 2014/11, 748-757.

²⁷⁵ Art. 144 W. Verz.; G. HEIRMAN, "De leiding van het geschil door de aansprakelijkheidsverzekeraar (Art. 79 WLVO): Draagwijdte en gevolgen van belangenconflicten", *RABG* 2014/11, 748-757; P. VAN DE SYPE, "Over het leiden en lijden van de verzekeraar" in VPB, *Verzekeringen en gerechtelijke procedures*, Kalmthout, Biblio, 1996, 42.

²⁷⁶ P. COLLE, *De nieuwe wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 201; G. HEIRMAN, "De leiding van het geschil door de aansprakelijkheidsverzekeraar (Art. 79 WLVO): Draagwijdte en gevolgen van belangenconflicten", *RABG* 2014/11, 748-757; P. VAN DE SYPE, "Over het leiden en lijden van de verzekeraar" in VPB, *Verzekeringen en gerechtelijke procedures*, Kalmthout, Biblio, 1996, 42.

12 januari 1984 en van de gesloten verzekeringsovereenkomst, werd niet in het bemiddelingsproces betrokken. Artikel 143 Verzekeringswet, die van dwingend recht is, bepaalt echter dat de verzekeraar wiens belangen niet tegenstrijdig zijn met de verzekerde, de leiding van het geschil heeft en het recht heeft om, in de plaats van de verzekerde, de vordering van de benadeelde te bestrijden.

140. Wanneer er een belangenconflict ontstaat tussen de verzekeraar en de verzekerde verliest de verzekeraar het recht om het geschil te leiden.²⁷⁷ Er kan zich onder meer een belangenconflict voordoen wanneer:²⁷⁸

- De verzekeraar over een regresrecht beschikt
- De verzekeraar twee verzekerden met strijdige belangen verzekert
- De verzekerde zichzelf verantwoordelijk acht en een schadeloosstelling wenst om te kunnen genieten van een door het parket aangeboden voorstel tot minnelijke schikking

De orde van Vlaamse balies heeft een standpunt ingenomen over de rol van de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar in het geval van herstelbemiddeling.²⁷⁹ In een brief aan het kabinet van de minister van Justitie in 2007 heeft de bestuurder van het departement toegang tot het recht gesteld dat omwille van de bepalingen in de verzekeringswet de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar niet kan worden uitgesloten voor zover de herstelbemiddeling betrekking heeft op de regeling van de burgerlijke belangen. Volgens hen maakt de participatie van de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar aan de herstelbemiddeling het homologeren door de jeugdrechtsbank van de bemiddelingsovereenkomst overbodig en verkort het daarmee eveneens de procedure en de vergoeding van het slachtoffer.

141. Bij dit standpunt kunnen echter eveneens wat kritische bemerkingen worden gemaakt. De bedoeling van de leiding van het geschil is om te voorkomen dat de verzekerde personen zich niet ernstig gaan verdedigen of zich vrijgevig zouden opstellen indien ze ervan uitgaan dat er dekking zal worden verleend door de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar.²⁸⁰ Hieraan wordt in het geval van herstelbemiddeling echter tegemoet gekomen door de mogelijke aanwezigheid van een advocaat bij het sluiten van de bemiddelingsovereenkomst en bij de aanwezigheid van de herstelbemiddelaar die een deontologische plicht heeft om erop toe te zien dat de bemiddelingsovereenkomst evenwichtig en redelijk wordt opgesteld.²⁸¹

Indien de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar wel de leiding van het geschil zou hebben bij herstelbemiddeling zou dit immers indruisen tegen het doel van de wetgever om de minderjarige de kans te geven om zelf voor het herstel te zorgen. Een van de basisprincipes van herstelbemiddeling is vrijwilligheid. Dit wil zeggen dat alle partijen moeten instemmen met de herstelbemiddeling en dit moeten doen tijdens de ganse procedure. Het zijn ook de partijen die

²⁷⁷ G. HEIRMAN, "De leiding van het geschil door de aansprakelijkheidsverzekeraar (Art. 79 WLVO): Draagwijdte en gevolgen van belangenconflicten", *RABG* 2014/11, 748-757; P. VAN DE SYPE, "Over het leiden en lijden van de verzekeraar" in VPB, *Verzekeringen en gerechtelijke procedures*, Kalmthout, Biblio, 1996, 46.

²⁷⁸ P. VAN DE SYPE, "Over het leiden en lijden van de verzekeraar" in VPB, *Verzekeringen en gerechtelijke procedures*, Kalmthout, Biblio, 1996, 47.

²⁷⁹ K. CREYF, "Herstelbemiddeling – ontwerp van omzendbrief", www.advocaat.be/documenten/ordeexpress/2007/5/aanvullende%20opmerkingen%20op%20omzendbrief.pdf.

²⁸⁰ P. COLLE, *Algemene beginselen van het Belgisch verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 203.

²⁸¹ Art. 33 Deontologische code

akkoord moeten gaan met wat er in de bemiddelingsovereenkomst wordt opgenomen om deze vrijwilligheid te waarborgen.

3.6 Besluit

142. In dit hoofdstuk werd nagegaan wie aansprakelijk gesteld kan worden voor een als misdrijf omschreven feit begaan door de minderjarige en wat de gevolgen daarvan zijn voor de vergoeding van de schade. Een eerste conclusie die gemaakt kan worden, is dat de minderjarige persoonlijk aansprakelijk gesteld kan worden voor zijn daden. Een belangrijke voorwaarde is wel dat hij de jaren des onderscheids heeft bereikt. Daarnaast kunnen ook de ouders aansprakelijk worden gesteld. Indien zij niet slagen om een dubbel tegenbewijs te leveren worden zij kwalitatief aansprakelijk gesteld voor de daden van hun minderjarig kind. Deze persoonlijke aansprakelijkheid van de minderjarige en kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders hebben verregaande gevolgen voor de vergoeding van de schade.

143. Als er na het bemiddelingsproces een bemiddelingsovereenkomst wordt opgesteld kan het zijn dat er een schadevergoeding wordt overeengekomen. Dit is niet altijd het geval. De vraag die zich stelt is wie voor de vergoeding zal moeten instaan. In beginsel is dit de minderjarige zelf. Hij heeft immers het als misdrijf omschreven feit begaan en zal verantwoordelijkheid moeten opnemen voor zijn dader. Het is echter vaak zo dat de minderjarige zelf niet over voldoende financiële middelen beschikt. Het Provinciaal Vereffeningsfonds kan daarin tegemoet komen, maar de toekomst van dit fonds in omwille van de staatshervorming nog onzeker.

144. Omwille van de kwalitatieve aansprakelijkheid zal het slachtoffer terecht komen bij de ouders voor de vergoeding van de schade. In ongeveer 80% van de gevallen zullen de ouders een aansprakelijkheidsverzekering hebben afgesloten. Het lijkt dus logisch dat deze de overeengekomen schadevergoeding zal betalen. Wat op het eerste zicht logisch lijkt, bleek echter niet zo vanzelfsprekend. In de Jeugdwet is er immers geen sprake van een rol voor de aansprakelijkheidsverzekeraar tijdens het bemiddelingsproces.

145. Een andere problematiek was dat de aansprakelijkheidsverzekeraar normaliter de leiding van het geschil moet hebben. Dit is bij een herstelbemiddeling niet het geval. De vraag of dit moet worden voorzien in de Jeugdwet is nog niet beantwoord. Aan de ene kant is er het feit dat dit recht en deze plicht van de verzekeraar wettelijk is ingeschreven in de Verzekeringswet. Aan de andere kant is er evenwel het feit dat een tussenkomst van een verzekeraar tijdens het bemiddelingsproces in de weg zou kunnen staan van de vrijwilligheid van de partijen. Het zijn namelijk de minderjarige, zijn ouders en het slachtoffer die vrijwillig akkoord moeten gaan met wat er wordt overeengekomen. Een inmenging van de verzekeraar lijkt hier dan ook moeilijk binnen de passen.

147. Uit dit alles kan geconcludeerd worden dat de rol van de aansprakelijkheidsverzekeraar bij herstelbemiddeling in geval van jeugddelinquentie beperkt is wat betreft de procedure, maar van groot belang is wat betreft de uitvoering van de overeenkomst.

Eindconclusie

148. In deze masterthesis werden twee aspecten van herstelbemiddeling in geval van jeugddelinquentie besproken. Na een kader te schetsen van de historiek, werking en gevolgen van de bemiddeling in het eerste hoofdstuk werd ingegaan op de problematiek van de bekwaamheid van de minderjarige. Het principe lijkt eenvoudig. Een minderjarige is handelingsonbekwaam, dus kan geen rechtshandelingen stellen. Maar het zou geen principe zijn moesten er geen uitzonderingen volgen. Mits een toestemming, bijstand of vertegenwoordiging kan de minderjarige een groot aantal rechtshandelingen toch zelf stellen. De manier waarop de minderjarige deze rechtshandelingen kan stellen is sterk afhankelijk van het soort rechtshandeling.

149. Het onderzoek ging dan verder naar de bemiddelingsovereenkomst. Om te weten te komen of een minderjarige deze zelf kan stellen was het van belang om te weten welk soort overeenkomst een bemiddelingsovereenkomst is. Hieruit is gebleken dat een bemiddelingsovereenkomst niet eenvoudig te kwalificeren is. Dit omwille van het sterk persoonlijk karakter. De partijen beslissen immers zelf wat er in deze bemiddelingsovereenkomst afgesproken wordt.

150. Van de verbintenisrechtelijke figuren die besproken werden sluit de bemiddelingsovereenkomst het sterkst aan bij een dading. Als dit het geval zou zijn, zouden de ouders eerst een machtiging moeten vragen aan de vrederechter alvorens een dading voor de minderjarige te mogen sluiten. Deze formaliteit is niet voorzien in de Jeugdwet. Wanneer echter gekeken worden naar de bemiddelingsovereenkomst zien we dat deze dient goedgekeurd of gehomologeerd te worden door de Procureur des Konings of de jeugdrechter, afhankelijk van wie het herstelbemiddelingsaanbod heeft gedaan. Er bestaat dus in beide gevallen een soort van rechterlijke controle. Een essentieel bestanddeel van de dading is dat er wederzijdse toegevingen gedaan worden. Omwille van het persoonlijk karakter van de bemiddelingsovereenkomst is dit niet altijd het geval. Er kunnen immers bemiddelingsovereenkomsten worden afgesloten zonder dat beide partijen toegevingen hebben gedaan. Wanneer dit het geval is kan de bemiddelingsovereenkomst gekwalificeerd worden als een gewone verbintenisrechtelijke overeenkomst.

151. Een altijd terugkerend punt was de rol van de ouders binnen de herstelbemiddeling. Zij zijn de wettelijke vertegenwoordigers van de minderjarige en hebben dus eveneens een rol in het bemiddelingsproces. Dit kan echter voor spanningen zorgen wanneer de meningen van de minderjarige en zijn ouders verschillen. Om voor deze problematiek een oplossing te vinden werd gekeken of een bemiddelingsovereenkomst eveneens geldig is wanneer de ouders hier niet bij betrokken worden.

152. Het antwoord was alweer niet eenduidig. De reden kan opnieuw gevonden worden in het persoonlijke aspect van de herstelbemiddeling. Of de bemiddelingsovereenkomst al dan niet afgesloten kan worden zonder toestemming van de ouders hangt af van wat er in de overeenkomst afgesproken wordt en hoe de ouders hiermee omgaan. De conclusie die hieruit getrokken kan worden is dat de ouders als houders van het ouderlijk gezag zich kunnen verzetten tegen de bemiddeling. Wanneer de ouders zelf niet willen deelnemen, maar zij hun minderjarig kind dit niet verbieden, is er geen enkel probleem. Er kunnen afspraken gemaakt worden over het herstel van

de schade zonder mede-ondertekening van de ouders. Wanneer er echter een financieel aspect mee verbonden is, wordt de situatie moeilijk. De minderjarige is immers vaak insolvabel en omwille van de kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders voor de schade aangericht door hun minderjarige kinderen staan zij in voor deze vergoeding. In dit geval is het dus wel noodzakelijk dat de ouders de bemiddelingsovereenkomst ondertekenen.

153. In het laatste hoofdstuk werd de problematiek besproken rond de aansprakelijkheidsverzekeraar. De Verzekeringwet van 2014 bepaalt dat de verzekeraar de leiding van het geding heeft en het recht heeft om, in de plaats van de verzekerde, de vordering van de benadeelde te bestrijden. Een belangrijk punt hierbij was de vraag wie er aansprakelijk gesteld kan worden en zal moeten instaan voor de vergoeding. De minderjarige kan zelf persoonlijk aansprakelijk gesteld worden en kan zelf instaan voor de vergoeding. Wanneer het gaat om financiële schade kan hij dit doen door middel van te werken voor de te vergoeden schade of door een beroep te doen op het Provinciaal Vereffeningsfonds.

154. Daarnaast zijn de ouders van de minderjarige kwalitatief aansprakelijk. Zij kunnen dus ook worden aangesproken voor de schade. In dit geval kunnen zij een beroep doen op de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar indien zij deze hebben afgesloten.

155. Een eerste punt van discussie hierover ging over de grenzen van de dekking met opzet als belangrijkste uitsluiting. Wanneer de minderjarige het als misdrijf omschreven feit opzettelijk heeft gepleegd kan de verzekeraar zijn dekking weigeren. Dit is echter afhankelijk van de leeftijd van de minderjarige en wat er bepaald is in de algemene voorwaarden van de gezins aansprakelijkheidsverzekering. Opzet is echter persoonlijk en omwille van het feit dat de ouders kwalitatief aansprakelijk zijn voor de daden van hun minderjarige kinderen zal de verzekeraar alsnog moeten uitbetalen.

156. Een tweede punt van discussie had specifiek betrekking op de herstelbemiddeling. Zoals reeds werd aangegeven heeft de verzekeraar de leiding van het geschil. In de Jeugdwet wordt echter niets gezegd over de rol van de verzekeraar in het bemiddelingsproces. Dit zou een probleem kunnen vormen, maar lijkt mijns inziens aan de andere kant een logische keuze. Indien de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar in de plaats van de verzekerde de vordering van de benadeelde zou bestrijden, zou er geen sprake meer zijn van een vrijwillige herstelbemiddeling. Er kan dus besloten worden dat de rol van de aansprakelijkheidsverzekeraar tijdens het bemiddelingsproces onbestaand is, maar in de fase van de uitvoering van de overeenkomst van groot belang is.

Bibliografie

Wetgeving

Burgerlijk Wetboek 21 maart 1804, *BS* 3 september 1807.

Gerechtigd Wetboek 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967.

Wet 30 april 1958 betreffende de handelingsbekwaamheid van de minderjarige voor sommige spaarverrichtingen, *BS* 10 mei 1958.

Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965.

Wet 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, *BS* 22 augustus 1978.

Wet 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 19 juli 2006.

Wet 4 april 2015 betreffende de verzekeringen, *BS* 30 april 2014.

Samenwerkingsakkoord van 13 december 2006 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, het Waals Gewest, de Duitstalige Gemeenschap en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie betreffende de inwerkingtreding van artikel 7, 7° van de wet van 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 13 juli 2007.

Koninklijk Besluit 12 januari 1984 tot vaststelling van de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privé-leven, *BS* 31 januari 1984.

Wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *Parl. St. Kamer* 2004-05, nr. 1467.

Ministeriële omzendbrief van 28 september 2006 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 29 september 2006.

Verslag namens de Commissie voor justitie uitgebracht door mevrouw Hilde Claes van 11 juli 2005, *Parl. St. Kamer* 2004-05, nr. 1467/012.

Rechtsleer

Boeken

AERTSEN, I., "Victim-offender mediation in Belgium" in THE EUROPEAN FORUM FOR VICTIM-OFFENDER MEDIATION AND RESTORATIVE JUSTICE (ed.), *Victim-offender mediation in Europe: Making restorative justice work*, Leuven, University Press, 2000, 382 p.

BAETEMAN, G., *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 1106 p.

BAUDONCQ, F., DEBAENE, M. en SNAET, S., *De aansprakelijkheid van ouders en onderwijzers*, Brugge, Die Keure, 2007, 103 p.

BERBUTO, S. en VAN DOOSSELAERE, D., "Les offres restauratrices : approche pratique et questions juridiques" in MOREAU, T. en BERBUTO, S., *Réforme du droit de la jeunesse questions spéciales*, Luik, Anthemis, 2007, 229 p.

BIHAIN, L., *Protection de la jeunesse : Les défis d'une réforme*, Brussel, Larcier, 2007, 254 p.

BOCKEN, H. en BOONE, I., *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, Die Keure, 2010, 217 p.

BOONE, I., *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 722 p.

BROECKX, K., *Het recht op hoger beroep en het beginsel van de dubbele aanleg in het civiele geding*, Antwerpen, Maklu, 1995, 541 p.

CALLEWAERT, V., "La notion de sinistre intentionnel et son impact sur la couverture d'assurance R.C. vie privée" in WILDEMEERSCH, J., en LOLY, J., (eds.), *Responsabilités autour et alentours du mineur*, Limal, Anthemis, 2011, 222 p.

CASTERMANS, M., *Gerechtigd Privaatrecht*, Gent, Story Publishers, 2009, 763 p.

COEN, K., DRESER, L. en VANWALLEGHEM, R., "De bekwaamheid van minderjarigen" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2007, 370 p.

COLLE, P., *Handboek bijzonder gereguleerde verzekeringscontracten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 396 p.

COLLE, P., *De nieuwe wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 266 p.

CORNELIS, L., *Beginnelsen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 744 p.

COUDRON, C., "Enkele problemen betreffende de burgerrechtelijke bekwaamheid om een dading te sluiten" in X, *Recht in beweging Verslagboek 6^e VRG-alumnidag 12 maart 1999*, Leuven, Boekhandel & uitgeverij Peeters, 1999, 182-184.

CRISPIJN, P. en MARTENS, I., "Afstamming" in EINDREDACTIE KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2007, 370 p.

DAMBRE, M., *Bijzondere overeenkomsten*, Brugge, Die Keure, 2014, 534 p.

DAUW, P., *Burgerlijk procesrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 540 p.

DE FRAENE, D., "La priorité à l'offre restauratrice... Les convoyeurs attendent-ils?" in MOREAU, T., RAVIER, I. en VAN KEIRSBILCK, B., *La réforme de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse – premier bilan et perspectives d'avenir*, Luik, Editions Jeunesse et droit, 2008, 481 p.

DE JONGHE, I., *Jeugd- en strafrecht, kritische zoektocht doorheen federale en decretale wetgeving, getoetst aan de praktijk*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 299 p.

DE SMET, B., *Juridische aanpak van problemen rond opvoeding*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 179 p.

DE TAVERNIER, P., *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 670 p.

DIRIX, E., TILLEMANS, B. en VAN ORSHOVEN, P., *De Valks Juridisch woordenboek*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 621 p.

ENGELS, C., "Lastgeving en dading" in *Rechtskroniek van het Notariaat*, Brugge, Die Keure, 2008, 237 p.

FERWERDA, H. en VAN LEIDEN, I., *De schade hersteld? Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen*, Arnhem, Bureau Beke, 2012, 141 p.

GERLO, J., *Handboek voor familierecht: Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 359 p.

HESPEL, S. en PUT, J., *Jeugdsanctierecht voorgesteld: Naar een constructief Jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 118 p.

JOCQUE, G., "Actualia verzekeringsrecht" in VANSWEEVELT, TH. En WEYTS, B. (ed.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 294 p.

KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 370 p.

LENS, K., *Juridisch-empirische analyse van herstelbemiddelingsovereenkomsten*, Leuven, 2013-14, 103 p.

- MERCHIEERS, Y., *Bijzondere overeenkomsten*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 413 p.
- MOSELMAANS, S., *Voogdij*, Mechelen, Kluwer, 2004, 530 p.
- NAGELS, C., DE FRAENE, D. en CHRISTIAENS, J., *La réforme de la protection de la jeunesse (2004-2006)*, Brussel, Crisp, 2006, 58 p.
- ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2013, 953 p.
- PORTUGAELS, N. en WAELKENS, J., *Knelpunten bij de redactie van een dading*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 82 p.
- PUT, J., *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 590 p.
- ROBERT, T., "De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 341 p.
- SCHUERMANS, L., "Enkele actualia over de aansprakelijkheidsverzekering van ouders" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 413 p.
- SENAEVE, P., *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 685 p.
- STIJNS, S., *Verbintenissenrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 152 p.
- STIJNS, S. en WERY, P. (ed.), *De bronnen van niet-contractuele verbintenissen*, Brugge, Die Keure, 2007, 263 p.
- SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht: Identiteit en verwantschap vanuit juridisch perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 581 p.
- SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht: Een benadering in Context*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 581 p.
- TILLEMANS, B., *Dading*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 563 p.
- VANDEBROEK, M. en VANFRAECHEM, I., "Bemiddeling en hergo" in PUT, J. en ROM, M., *Het nieuwe jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2007, 325 p.
- VANDEPUTTE, R., *De overeenkomst: Haar ontstaan, haar uitvoering en verdwijning, haar bewijs*, Brussel, Larcier, 1977, 462 p.
- VAN DE SYPE, P., "Over het leiden en lijden van de verzekeraar" in BREWAEYS, E., COLLE, P. en CORNERLIS, L. (ed.), *Verzekeringen en gerechtelijke procedures*, Kalmthout, Biblio, 1996, 182 p.
- VANFRAECHEM, I., *Herstelgericht groepsoverleg*, Brugge, Die Keure, 2007, 249 p.

VANFRAECHEM, I. en WALGRAVE, L., "Op zoek naar herstel na een 'als misdrijf omschreven feit'" in WALGRAVE, L. en VETTENBURGS, N. (Red.), *Herstelgericht groepsoverleg: Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, Leuven, Lanno, 2005, 130 p.

VAN GERVEN, W., *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 728 p.

VAN GERVEN, W. en COVEMAEKER, S., *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 728 p.

VAN MELLAERT, G., *Praktijkboek Gerechtelijk recht*, Brugge, Vanden Broele, 2006, 2v. p.

VANSWEEVELT, T. en WEYTS, B., *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 294 p.

WALGRAVE, L., *Jeugddelinquentie in perspectief: Met een koel hoofd naar een geïntegreerde aanpak*, Mechelen, Kluwer, 2012, 187 p.

WALGRAVE, L., *Repositioning Restorative Justice*, Cornwall, Willan Publishing, 2003, 351 p.

WALGRAVE, L. en VETTENBURG, N. (Red.), *Herstelgericht groepsoverleg: Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, Leuven, Lanno, 2006, 130 p.

WEYTS, B., "De aansprakelijkheid van de ouders en van andere toezichthouders" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *Jongeren & recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 413 p.

WUYTS, T., *Vermogensbeheer door ouder(s), voogd en voorlopig bewindvoerder*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 314 p.

Bijdragen in tijdschriften

BALCAEN, L., "Herstelbemiddeling voor minderjarigen en de interferentie met de gezinsaansprakelijkheidsverzekering", *De Verz.* 2003, 275-287.

BOCKEN, H., "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, afl. 3, 301-318.

DE TAVERNIER, P., "Over het subrogatoir verhaal van de gezinsaansprakelijkheidsverzekeraar (Art. 41 Wet Landverzekeringsovereenkomst) tegen een minderjarige die opzettelijk schade toebrengt aan personen of zaken", *TJK* 2010, nr. 5, 277-282.

DUMORTIER, E. en CHRISTIAENS, J., "De nieuwe Wet op de jeugdbescherming: Krijtlijnen van een ambigue hervorming", *TJK* 2006, afl. 4, 273-280.

HEIRMAN, G., "De leiding van het geschil door de aansprakelijkheidsverzekeraar (Art. 79 WLVO): Draagwijdte en gevolgen van belangenconflicten", *RABG* 2014, nr. 11, 748-757.

HENSKENS, C., "Opzettelijke schade veroorzaakt door minderjarige: contractueel verhaalsrecht van de gezinsaansprakelijkheidsverzekeraar", *NjW* 2016, 846-850.

RENDERS, E. en VANFRAECHEM, I., "Minderjarige slachtoffers in herstelbemiddeling: positie en ervaringen" *Tijdschrift voor herstelrecht* 2015, 41-55.

VANFRAECHEM, I., "Een constructief antwoord op (jeugd)delinquentie: recidive verminderen?" *Tijdschrift voor herstelrecht* 2009, 8-18.

VAN RUMST, S., "Herstelmiddeling in de nieuwe wet op de Jeugdbescherming: De wettelijke verankering van een pretoriaanse praktijk", *TJK* 2006, afl. 4, 291-301.

VAN SCHOUBROECK, C., "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" *Themis* 2014, nr. 88, 75-101.

VERVOORT, I., "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?" *Jura Falc.* 1999-00, 31-78.

Rechtspraak

GwH 13 maart 2008, nr. 50/2008.

GwH 13 maart 2008, *TJK* 2008/3, 243, noot R. DEFRANCQ, S. VAN RUMST en G. DECOCK.

Cass. 16 april 1953, *Pas.* 1953, I, 614.

Cass. 11 januari 2010, AR C.07.0434.F

Cass. 26 oktober 2011, *NjW* 2012, 214 met noot G. JOCQUE, "Opzettelijke fout bij verzekeringen", *RGAR* 2012, 14891.

Internetbronnen

AG INSURANCE, "Algemene voorwaarden aansprakelijkheidsverzekering Top Familiale", www.aginsurance.be/Retail/nl/Product%20Documents/20027N.pdf.

BNP PARIBAR FORTIS, "Algemene voorwaarden Familiale", www.bnpparibasfortis.be/rsc/contrib/document/1-Website/5-Docserver/BNP/F78489N.pdf.

CREYF, K., "Herstelmiddeling – ontwerp van omzendbrief", www.advocaat.be/documenten/ordeexpress/2007/5/aanvullende%20opmerkingen%20op%20omzendingbrief.pdf.

ETHIAS, "Algemene voorwaarden Ethias familiale", www.ethias.be/part/pdf/nl/Algemene_voorwaarden/av_familiale_nl.pdf.

KBC, "Je familiale verzekering", www.kbc.be/particulieren/nl/product/verzekeren/gezin/familiale-verzekering.html.

KBC, "Algemene voorwaarden gezinspolis", <https://multimediafiles.kbcgroup.eu/ng/PUBLISHED/KBC/PDF/VERZEKERINGEN/GEZINSPOLIS/kbc-gezinspolis-algemene-voorwaarden.pdf>.

MARIEN. M., "Politie weet wie grafzerkjes vernielde op Brugs kerkhof", 2016, www.hln.be/hln/nl/957/Binnenland/article/detail/2967650/2016/11/08/Politie-weet-wie-grafzerkjes-vernielde-op-Brugs-kerkhof.dhtml.

SOMERS, S., "De herstelbemiddelaar", 2009, <http://moderator.be/wp-content/uploads/2016/04/De-Morgen-2009.pdf>.

X., "Hergo", www.kennisplein.be/Pages/Hergo.aspx.

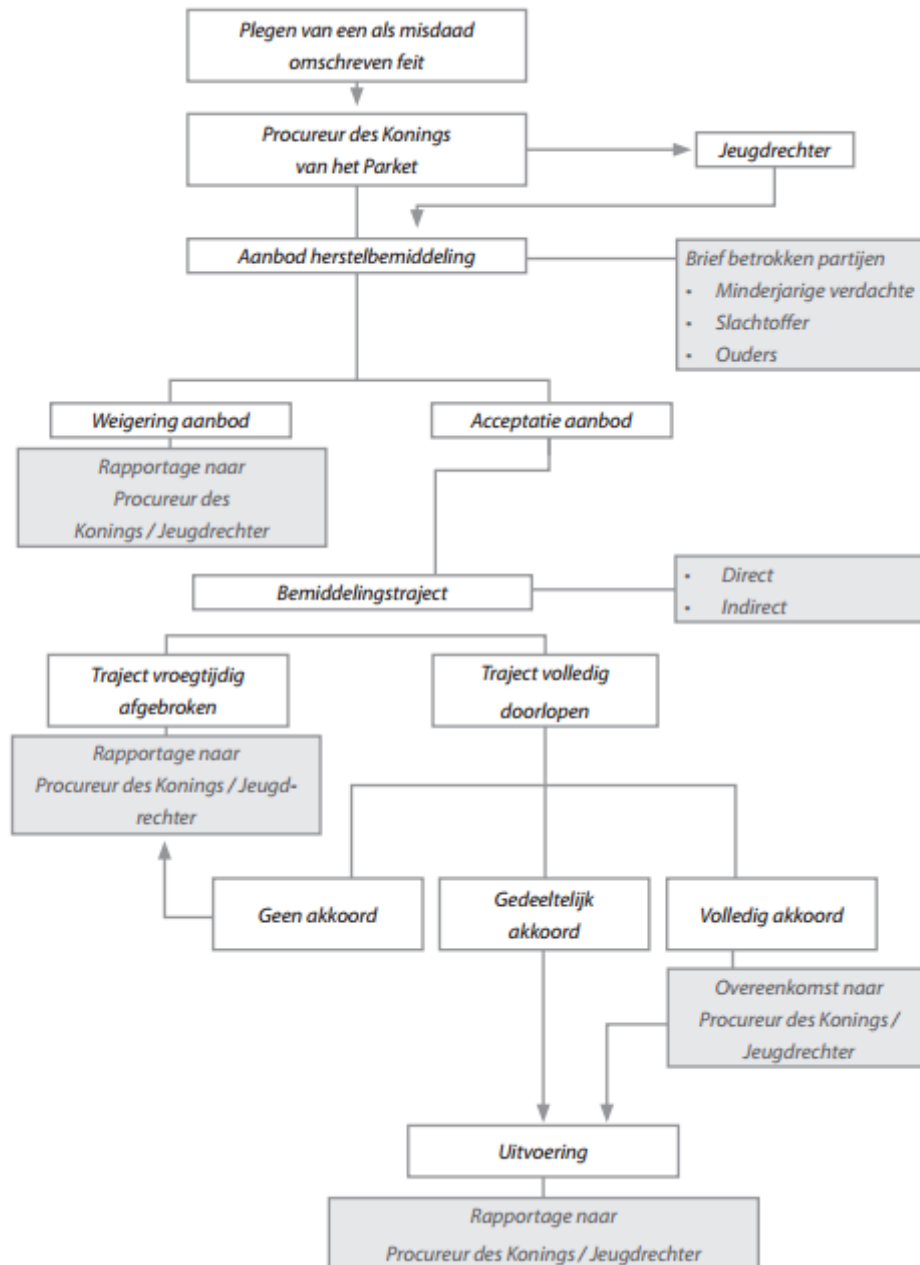
X., "Herstelovereenkomst", 2006, www.kennisplein.be/sites/Jeugdrecht/Pages/2002-02-Herstelovereenkomst.aspx.

X., "Herstelbemiddeling in de praktijk", 2008, www.kennisplein.be/sites/Jeugdrecht/Pages/2008-06-Herstelbemiddeling-in-de-praktijk.aspx.

X., "Provinciaal Vereffeningsfonds", www.vlaamsbrabant.be/welzijn-gezondheid/gezinnen-met-kinderen/jeugdhulp/vereffeningsfonds/index.jsp.

X., "Provinciaal Vereffeningsfonds", www.vlaamsbrabant.be/binaries/Vereffeningsfonds_Vlaams-Brabant_activiteitenrapport_2015_tcm5-111177.pdf.

Bijlage 1: Schema proces herstelbemiddeling van een als misdrijf omschreven feit²⁸²

²⁸² H. FERWERDA en I. VAN LEIDEN, *De schade hersteld? Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen*, Arnhem, Bureau Beke, 2012, 24.

Bijlage 2: Bemiddelingsovereenkomst: Excusesbrief

Antwerpse Dienst Alternatieve Maatregelen

OVEREENKOMST

Naar aanleiding van de **winkeldiefstal** op 29/04/2013, beschreven in het gerechtelijk dossier werd aan de betrokken partijen een aanbod tot herstelbemiddeling gedaan door de **procureur des Konings**.

De betrokken partijen in dit dossier zijn:

- , op wie de klacht betrekking heeft, en zijn ouders
- de benadeelde, vertegenwoordigd door

: van de dienst ADAM trad op als bemiddelaar en begeleidde het bemiddelingsproces.

Via indirecte contacten kwamen de partijen tot een overeenkomst. Deze overeenkomst bevat een weergave van de standpunten van de partijen en de verbintenissen met betrekking tot het herstel.

1. STANDPUNTEN

Op 29 april 2013 ben ik betrokken geraakt bij een winkeldiefstal in te Brasschaat. Ik kwam daar een 'vriend' tegen en die zei 'kom, we gaan in de eens kijken'. Toen we in de winkel waren zei hij dat ik in het pashokje moest gaan. Hij heeft mij een boekentas gegeven en gezegd welke spullen ik in de tas moest doen. Ik weet niet waarom ik dit toen heb gedaan. Hij zei dit en ik heb het toen zonder nadenken gewoon gedaan. Die jongen is toen doorgedaan en toen ik naar buiten wou gaan ben ik tegengehouden geweest door een meneer. De winkel heeft toen de politie gebeld en ik ben dan door de politie meegenomen geweest naar het politiebureau.

Ik kende die vriend nog niet zo lang. Ik mag hem niet meer zien van mijn ouders en wens dit ook niet meer. Ik wil geen problemen meer krijgen. Het was de eerste keer dat ik zo iets deed. Ik zou dit nu nooit meer doen. Ik heb heel veel spijt van wat ik heb gedaan. Ik had niet naar die jongen mogen luisteren. Ik zou nu 'nee' zeggen indien iemand dit opnieuw zou zeggen om te doen.

Ik besef dat dit slecht is voor de winkel. Ik denk dat dit als gevolg extra werk voor hen met zich meebrengt. De ticketten waren immers van de kleren getrokken dus zij zullen deze er allemaal terug moeten aanhangen. Via de bemiddelaar verneem ik dat dit klopt. Voor de winkel brengt dit een extra personeelskost van 20 euro met zich mee. Zij wensen dat wij deze 20 euro terug betalen. Ik vind dit een goed idee en wil dit ook betalen. Mijn mama gaat dit bedrag storten. Ik ga er ook mee akkoord een brief te schrijven waarin ik mijn spijt kan betuigen. Op die manier wens ik verantwoordelijkheid op te nemen voor hetgeen ik heb gedaan.

Uitbreidingstraat 392 bus B - 2600 Berchem - tel: 03 285 98 00 - fax: 03 285 98 19
e-mail: secretariaat.adam@cawmetropool.be

Maatschappelijke zetel: CAW Metropool vzw - Grote Steenweg 169 - 2600 Berchem

Antwerpse Dienst Alternatieve Maatregelen

Moeder

Ik ben door de politie verwittigd geweest en ben naar het politiekantoor moeten gaan. Ik vind het heel slecht wat heeft gedaan. Ik voelde mij hierdoor gekwetst en beschaamd. Dit was zeker geen aangename ervaring! Ik heb geroepen tegen mijn zoon want voor mij is het onbegrijpelijk dat hij zo iets doet. Moest ik niet naar de politie zijn moeten gaan, ik had niet geloofd dat hij zo iets had gedaan. Ik ben blij dat we via deze bemiddeling dit onderling kunnen regelen. Ik vind de schadevraag van 20 euro een correcte vraag. Gezien ik verantwoordelijk ben voor mijn zoon, zal ik als ouder dit bedrag vergoeden. Ik ben blij dat we dit op deze manier kunnen regelen.

, vertegenwoordigd door

Op 29 april 2013 werd ons filiaal te Brasschaat het slachtoffer van een winkeldiefstal. Een jongere trachtte hierbij verschillende kledingstukken met een totale waarde van 51 euro te stelen. Hij werd in het naar buiten gaan tegengehouden en de politie werd verwittigd. De kleren waren niet beschadigd en werden door de winkel teruggenomen. Om die reden vragen wij geen vergoeding voor de gestolen kledij. Wel brengt dit extra werk met zich mee voor ons personeel. Zo dient de politie verwittigd te worden, er moet iemand bij de verdachte blijven, ... Om die reden vragen wij een administratieve vergoeding van 20 euro. Ook vinden we het belangrijk dat de jongere ons laat weten hoe hij over deze feiten denkt. We verwachten om die reden een excusesbrief waaruit blijkt dat de jongere spijt heeft van hetgeen hij heeft gedaan.

Indien ons 20 euro vergoed en ons een excusesbrief schrijft tegen eind december, is voor ons de zaak geregeld. Wij hebben verder geen verwachtingen naar hem en zijn ouders toe.

2. VERBINTENISSEN

De betrokken partijen kwamen, na wederzijdse toegevingen, het volgende overeen:

- Ik, , bijgestaan door mijn ouders, verbind mij ertoe om **voor 31 december 2013** het volledige bedrag van **20 euro** te betalen op rekening van , alsook een **excusesbrief** te schrijven. De bemiddelaar zal na ontvangst het bedrag en de excusesbrief zo spoedig mogelijk overmaken aan de benadeelde.
- Wij, , vertegenwoordigd door verklaren het volledige bedrag van **20 euro en de excusesbrief** te ontvangen **tot slot van alle rekeningen**. Bijgevolg zullen wij voor de winkeldiefstal van 29/04/2013 geen verdere gerechtelijke stappen ondernemen ten aanzien van en/ of zijn ouders.

De overeenkomst houdt geen erkenning van aansprakelijkheid of schuldbekenenis in buiten wat partijen uitdrukkelijk erkennen. Alle partijen zijn op de hoogte van het feit dat de overeenkomst aan het gerechtelijk dossier wordt toegevoegd. Ze weten bovendien dat deze tekst geen afbreuk doet aan de mogelijkheid voor de eventueel gesubrogeerde partijen om op klassieke wijze voor hun belangen op te komen.

Uitbreidingestraat 392 bus B . 2600 Berchem . tel: 03 285 98 00 . fax: 03 285 98 19
e-mail: secretariaat.adam@cawmetropool.be

Maatschappelijke zetel: CAW Metropool vzw . Grote Steenweg 109 . 2600 Berchem

Bijlage 3: Bemiddelingsovereenkomst: financiële vergoeding

Overeenkomst²⁸³

Deze overeenkomst omvat de standpunten **en verbintenissen** tussen de partijen betrokken bij feiten van **diefstal** op **18/09/2013** te Lanaken, parketnummer:

PARTIJEN:

1. **B. P** (°15-07-1997), wonende te, op wie de klacht betrekking heeft, en ouders ,
2. **D.G** (°), wonende te **Lommel**, als benadeelde partij, en ouders **namen**,

Deze overeenkomst is het resultaat van individuele bemiddelingsgesprekken (en een rechtstreeks gesprek +datum)

BEMIDDELING:

Standpunten

SCHADEREGELING:

Het bedrag wordt overgeschreven volgens onderstaande betalingsgegevens:

Rekeningnummer:

Bedrag:

Begunstigde:

Einddatum:

Mededeling:

Op voorwaarde dat de afspraken worden nagekomen, **verklaart** tot slot van alle rekeningen vergoed te zijn door ... (**wat zijn aandeel betreft, zijnde ...**) en deze zaak als afgesloten te beschouwen.

²⁸³ Verkregen na correspondentie met BAAL Limburg

Indien de afspraken betreffende de betaling van de schadevergoeding zoals omschreven in deze overeenkomst niet (of slechts gedeeltelijk) worden nageleefd, komt deze overeenkomst te vervallen en hernemen de partijen hun rechten. In dit geval worden de reeds betaalde voorschotten als verworven beschouwd voor het slachtoffer.

ALGEMENE BEPALINGEN :

De betrokken partijen geven hun toestemming om deze overeenkomst toe te voegen aan het gerechtelijk dossier.

Deze overeenkomst doet op geen enkele wijze afbreuk aan de rechten van gesubrogeerde partijen om in deze zaak hun rechten te doen gelden of op te komen voor hun belangen.

Deze overeenkomst werd opgesteld te Hasselt op datum, in 3 exemplaren, waarvan een exemplaar voor elke betrokken partij en een exemplaar voor het Parket van de Procureur des Konings te Hasselt/Tongeren. Een kopie wordt bewaard in het bemiddelingsdossier op de dienst BAAL.

Voor akkoord,

(handtekening + datum)

Dader	../../....	ouder(s)	../../....
Slachtoffer	../../....	ouder(s)	../../....

Herstelbemiddeling wordt geregeld door de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.

(B.S. 29 september 2006)

Overeenkomst

Ref. HCA-BIC

De overeenkomst geeft **de standpunten en de verbintenissen** van de partijen weer over de feiten van _____ te _____, beschreven in PV-nr. _____.²⁸⁴

Partijen werden na verwijzing door het parket (of de jeugdrechter) betrokken in een bemiddeling met tussenkomst van een bemiddelaar. In gesprekken met de bemiddelaar trachten de partijen te komen tot een herstel van de materiële en/of morele schade.

De betrokken partijen zijn:

- 1a. (voornaam + naam van dader), (geboortedatum), tegen wie klacht werd neergelegd
- 1b. (naam van de ouders), de ouders van (1a), die tussenkomen als burgerlijk verantwoordelijken
- 2(a.) (voornaam + naam), (geboortedatum), als benadeelde
- (2b. (naam van de ouders), de ouders van (2a), die tussenkomen als burgerlijk verantwoordelijken)

Gebeurtenissen:

Volgens het proces-verbaal is (voornaam + naam dader) op (datum) te (plaats) betrokken bij

Standpunten van de partijen:

²⁸⁴ Verkregen na correspondentie met Jeugdzorg Emmaüs

1. (voornaam + naam) en zijn ouders:

Over de feiten: ...

Over de schade van (voornaam + naam benadeelde): ...

2. (voornaam + naam) (en zijn ouders)

Over de feiten: ...

Over de eigen schade: ...

Verbintenissen:

De bovenvermelde partijen gaan akkoord om aan de bemiddeling mee te werken en zijn overeengekomen dat het schadebedrag vastgesteld wordt op _____ euro.

(naam + voornaam dader) schrijft ten laatste op (datum) het bedrag van _____ euro over op de rekening van B.I.C., Jubellaan 300 te 2800 Mechelen, rekeningnummer: BE77 8805 5714 8142 met vermelding van: het dossiernr. BIC De bemiddelingsdienst schrijft dan zo snel mogelijk het totale bedrag van _____ euro over op de rekening van de benadeelde.

OF

(naam + voornaam dader) betaalt via maandelijkse afbetalingen van _____ euro. De eerste betaling gebeurt in (maand + jaartal) op de rekening van B.I.C., Jubellaan 300 te 2800 Mechelen, rekeningnummer: BE77 8805 5714 8142 met vermelding van: het dossiernr. BIC De maandelijkse betalingen gebeuren steeds voor de 15de van de maand. De laatste betaling is gepland voor 15 (maand + jaartal). De bemiddelingsdienst schrijft de maandelijkse afbetalingen over op de rekening van de benadeelde.

Algemene bepalingen:

De overeenkomst houdt geen erkenning van aansprakelijkheid of schuldbekentenis in buiten wat partijen uitdrukkelijk erkennen.

De overeenkomst slaat niet op de vorderingen die de verzekeraars hebben tot terugbetaling van kosten die verzekeraars hebben voorgeschooten, wegens deze feiten.

De bemiddelingsdienst brengt het parket/ de jeugdrechtbank op de hoogte van de uitvoering van de overeenkomst.

De overeenkomst wordt toegevoegd aan het gerechtelijk dossier.

De overeenkomst is slechts geldig indien alle partijen de overeenkomst hebben getekend en indien het parket/ de jeugdrechtbank de overeenkomst heeft goedgekeurd/ gehomologeerd.

Deze overeenkomst is opgesteld in drie exemplaren:

- 1 voor (voornaam + naam dader) en zijn ouders
- 1 voor (voornaam + naam benadeelde) (en zijn ouders)
- 1 voor het gerechtelijk dossier
- een kopie voor de bemiddelingsdienst.

Handtekeningen:

(voornaam + naam dader)

(naam ouders dader)

Datum:

Datum:

(voornaam + naam benadeelde)

(naam ouders benadeelde)

Datum:

Datum:

Bijlage 4: Bemiddelingsovereenkomst: Vrijwilligerswerk²⁸⁵

OVEREENKOMST: VRIJWILLIGERSWERK IN KADER VAN EEN HERSTELBEMIDDELING Dossiernummer HCA-BIC: HB/.../.../...
--

Deze overeenkomst vloeit voort uit de overeenkomst tussen (naam benadeelde of rechtspersoon) en (naam minderjarige) dd. _____. In deze overeenkomst engageert (naam minderjarige) zich om ____ u vrijwilligerswerk te doen.

Tussen de betrokkenen:

1. De organisatie

.....

vertegenwoordigd door:.....

adres:.....

tel:/.....

²⁸⁵ Verkregen na correspondentie met Jeugdzorg Emmaüs

2. De jongere

.....

geboortedatum:

3. Ouders

.....

Telefoonnummer:

4. De bemiddelingsdienst van Jeugdzorg Emmaüs regio Mechelen

vertegenwoordigd door:.....

adres: Jubellaan 300

2800 Mechelen

015/28.07.59

04(eigen nummer aanvullen)

werd als volgt overeengekomen:

1. De organisatie

- de nodige zorg en aandacht te wijden aan het onthaal van de jongere;
- de jongere taken toe te vertrouwen op de wijze, tijd en plaats zoals is overeengekomen;
- te zorgen dat de arbeid wordt verricht in behoorlijke omstandigheden met betrekking tot de veiligheid en de gezondheid van de jongere. Te zorgen dat hem/haar bij een ongeval de eerste hulpmiddelen verstrekt kunnen worden;
- dat de jongere geen vergoeding krijgt voor de gepresteerde uren, ook niet voor de vervoerskosten van en naar de werkplaats;
- respectvol om te gaan met de jongere;
- de bemiddelingsdienst op de hoogte te brengen wanneer er beroep moet gedaan worden op de verzekering van Jeugdzorg Emmaüs regio Mechelen
- bij problemen i.v.m. de uitvoering van het vrijwilligerswerk onmiddellijk contact op te nemen met de bemiddelaar van HCA-BIC. De jongere moet ook de mogelijkheid hebben om contact op te nemen met de bemiddelaar van HCA-BIC;
- de overeenkomst terug te bezorgen aan de bemiddelaar van HCA-BIC;
- art. 77 van de wet op de jeugdbescherming en art. 458 van het strafwetboek te respecteren en zich dus te houden aan de geheimhouding en discretie van de feiten, die hem in de uitoefening van zijn opdracht worden toevertrouwd;

2. De jongere

- heeft als taak:
- zal tewerkgesteld worden volgens een vaststaand uurrooster: zie bijlage
- houdt zich aan de volgende REGELS EN AFSPRAKEN:
 - Is steeds aanwezig en op tijd op de werkplaats;
 - Verricht zijn/haar werk zoals is opgenomen in de overeenkomst;
 - Toont voldoende inzet en motivatie bij de uitvoering van zijn uren;
 - Luistert naar wat de werkplaatsbegeleider hem/haar opdraagt;
 - Doet niets wat schade kan berokkenen aan collega's;
 - Geeft het gereedschap in goede staat terug aan de werkgever;
 - Is niet in het bezit van alcohol of drugs en is ook niet onder invloed van eender welke verdovende middelen; Wanneer je druggerelateerde feiten pleegt tijdens het vrijwilligerswerk zijn wij genoodzaakt de politie hiervan te verwittigen.
 - Respecteert volgende afspraken op de werkvloer:
 - gebruik van GSM/ MP3: wel/niet/in onderling overleg toegestaan;
 - roken: wel/niet/in onderling overleg toegestaan;
 - veiligheidsschoenen: verplicht/ niet verplicht;
 - andere:.....;
 - Contacteert bij problemen op de werkplaats de bemiddelaar van HCA-BIC;
- Indien hij afwezig zou zijn, zal hij dit ten laatste 's morgens melden aan (naam organisatie), _____, op telefoonnummer _____. Nadien wordt in overleg met alle partijen bekeken of deze dagen nog kunnen worden ingehaald en wanneer dit kan gebeuren.
- 's Middags is er een pauze voorzien van een half uur. Er is mogelijkheid om ter plaatse te eten.

3. De Ouders

- hun zoon of dochter te stimuleren en te ondersteunen in het uitvoeren van deze overeenkomst.
- zijn op de hoogte dat de schade die opzettelijk wordt veroorzaakt door hun zoon of dochter en die niet gedekt is door de verzekering van Jeugdzorg Emmaüs regio Mechelen, ten hunnen laste is. Indien de ouders een familiale polis hebben, kunnen ze hiervan gebruik maken.

4. De bemiddelingsdienst:

- zal de praktische organisatie van het vrijwilligerswerk waarnemen.
- heeft een verzekering burgerrechtelijke aansprakelijkheid en lichamelijke ongevallen afgesloten voor de jongeren die in het kader van een bemiddeling vrijwillig gaan werken. Deze verzekering komt tussen indien geen beroep kan gedaan worden op een verzekering van de jongere/ouders of tewerkstellingsplaats.
De jongere kan niet aansprakelijk gesteld worden voor de schade toegebracht aan materialen en uitrusting die hem zijn toevertrouwd om er een bepaalde handeling mee te doen.
- zal erop toezien dat de overeenkomst wordt nageleefd. Dat houdt in dat de bemiddelaar contact zal opnemen met de verantwoordelijke van de werkplaats om na te gaan of de jongere de taken naar behoren heeft volbracht.
- brengt de gerechtelijke verwijzer op de hoogte van de naleving van deze overeenkomst.
- respecteert art. 77 van de wet op de jeugdbescherming en art. 458 van het strafwetboek en houdt zich dus aan de geheimhouding van de feiten, die hem in de uitoefening van zijn opdracht worden toevertrouwd;

Opgemaakt in vier exemplaren:

- één voor (naam organisatie)
- één voor (naam jongere) en zijn ouders
- één voor het gerechtelijk dossier
- één voor de bemiddelingsdienst.
-

Handtekeningen:

Gelezen en goedgekeurd:

(naam organisatie), _____

Datum:

(naam jongere) en zijn ouders

Datum:

Bemiddelingsdienst van Jeugdzorg Emmaüs regio Mechelen

(naam bemiddelaar en directie)

Datum:

Bijlage: Uurrooster jongere

Datum	Van	Tot	Gepresteerde uren	Totaal Gepresteerde uren

Bijlage 5: Deontologische code herstelbemiddelaars²⁸⁶

Woord vooraf

Dit document introduceert een aantal ethische regels met het oog op een kwaliteitsvolle uitoefening van het beroep van slachtoffer-dader bemiddelaar/herstelbemiddelaar en moderator binnen herstelgericht groepsoverleg (HERGO) ¹. Gezien een bemiddelaar in nauw contact staat met de partijen, wordt de noodzaak gevoeld dit intermenselijk gegeven te reguleren om de kwaliteit van het werk te vrijwaren en de partijen te behoeden voor onethische praktijken. Deze code is een leidraad voor correct handelen en biedt bescherming aan de bemiddelaar.

Ze is het resultaat van overleg tussen vertegenwoordigers van de bemiddelingssectoren minderjarige daders en hun slachtoffers en meerderjarige daders en hun slachtoffers ².

De code moet worden samengelezen met de wet op de slachtoffer-dader bemiddeling³ en de Jeugdwet⁴, alsook met de visietekst van Sugnomè vzw - Forum voor herstelrecht en bemiddeling en de eigen missie- en visietekst van de HCA-diensten. Een deontologische code is immers niet waarde vrij, maar situeert zich tegen de achtergrond van de missie die men voorstaat en de visie op hoe men deze wil realiseren.

²⁸⁶ www.hca-adam.be/wp-content/uploads/2016/07/Deontologische-code-2012-HB.pdf.

I. Toepassingsgebied

Art. 1 Deze deontologische code is bestemd voor alle slachtoffer-dader bemiddelaars/herstelbemiddelaars die een formeel bemiddelingsproces opzetten tussen de dader⁵ en het slachtoffer van een strafrechtelijk misdrijf of een als misdrijf omschreven feit, dit zowel voor als na vonnis⁶. Zij is van toepassing zowel op bezoldigde en vrijwillige bemiddelaars, als op bemiddelaars in opleiding en personen die stage lopen bij de dienst⁷.

Art. 2 Slachtoffer-dader bemiddeling/herstelbemiddeling is een vorm van dienstverlening, waarbij een neutrale⁸ derde op een methodisch onderbouwde wijze, een communicatieproces tussen partijen⁹ betrokken in een gerechtelijke procedure naar aanleiding van een (als) misdrijf (omschreven feit), poogt op te starten en/of te stimuleren, om hen zelf in staat te stellen te werken aan pacificatie en herstel¹⁰.

Art. 2 bis Een HERGO is een overleg, op vraag van de jeugdrechter, waarbij de minderjarige dader, zijn burgerlijk verantwoordelijken en de benadeelde, elk met hun achterban (advocaat, consulent en/of andere steunfiguren) in communicatie gaan. Tijdens dit overleg ligt de nadruk op:

1. het herstel ten aanzien van het slachtoffer;
2. het herstel ten aanzien van de samenleving;
3. het voorkomen van de feiten in de toekomst.

De intenties van de jongere met betrekking tot deze drie domeinen worden opgenomen in een intentieverklaring, die aan de jeugdrechter wordt overgemaakt. Dit overleg gebeurt onder begeleiding van een moderator en een co-moderator, en in aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de maatschappij¹¹.

Art. 3 De bemiddelaar wordt door de partijen gemandateerd. Hij biedt aan de partijen de mogelijkheid om op directe of indirecte wijze met elkaar in dialoog te treden over de feiten, de belevingen en de gevolgen van het conflict en zich te verhouden ten aanzien van justitie. Hij streeft naar een respectvolle houding bij beide partijen en een openheid voor elkaars waarheid, beleving en belangen. De bemiddelaar biedt een veilig en comfortabel kader voor dit communicatieproces. Hij bewaakt de gelijkwaardigheid tussen de partijen (en hun eventuele steunfiguren). De bemiddelaar doet niet aan waarheidsvinding.

De bemiddelaar kan de rol van een advocaat of een andere hulp- of dienstverlener niet overnemen. Indien nodig verwijst hij hen door.

Art. 3 bis De moderator begeleidt de HERGO en het opstellen van de intentieverklaring. Hij ziet erop toe dat de hierin opgenomen afspraken worden nageleefd.

Art. 4 De bemiddeling situeert zich binnen het justitieel kader.

De bemiddelaar doet een beroep op de gerechtelijke instanties om de positie van dader en slachtoffer binnen een aanvraag te verduidelijken. De bemiddelaar toetst daarbij ook elke aanvraag op de wettelijke bepalingen inzake de slachtoffer-dader bemiddeling, alsook op de algemene criteria voor een slachtoffer-dader bemiddeling/herstelbemiddeling:

rechtstreekse of onrechtstreekse betrokkenheid van de dader bij de feiten, een minimale bereidheid om hiervoor verantwoordelijkheid op te nemen én de aanwezigheid van een aanspreekbaar slachtoffer.

Art. 5 De bemiddelaar is tewerkgesteld in een onafhankelijke bemiddelingsdienst en bewaakt ten allen tijde zijn onafhankelijkheid als bemiddelaar.

II. Grondhouding

Art. 6 De bemiddelaar benadert de partijen vanuit een respectvolle houding.

Hij verdeelt zijn aandacht evenwaardig over hen. Hij stelt zich objectief, maar kritisch op tegenover de verwachtingen van de partijen en waakt erover dat alle belangen aan bod kunnen komen.

Art. 7 De bemiddelaar vermijdt bij zijn werkzaamheden elke vorm van discriminatie. Zo weigert hij geen enkel dossier op grond van geslacht, huidskleur, afstamming, nationaliteit of etnische afkomst, seksuele geaardheid, burgerlijke stand, leeftijd, geloof of levensbeschouwing, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, een fysieke eigenschap of enig andere grond.

Iedereen met een direct belang in een gerechtelijke procedure heeft het recht een bemiddeling aan te vragen¹².

Art. 8 De bemiddelaar werkt vanuit een emancipatorische visie. Hij erkent de mogelijkheden van elke persoon en tracht deze te maximaliseren. De bemiddelaar streeft de maximale keuzevrijheid van de betrokkenen na.

Art. 9 De bemiddelaar moet volledig transparant zijn over de opzet van de bemiddeling, de mogelijkheden en beperkingen ervan en zijn opdracht daarbinnen. Hij is eerlijk over zijn kennis en kunde inzake deelaspecten die zich in de loop van een bemiddeling kunnen aandienen. Bij eventuele vergissingen of verkeerde inschattingen, bespreekt hij dit met de betrokken partij.

III. Werkingsprincipes

Art. 10 De inhoud van het bemiddelingsproces is vertrouwelijk met dien verstande dat de bemiddelaar tussen de partijen onderling informatie kan overbrengen, voor zover hij daarvoor de toestemming krijgt van de partijen.

Art. 11 De bemiddelaar stelt de justitiële instantie op de hoogte van het einde van zijn tussenkomst volgens de geldende regelgeving.

Art. 12 De bemiddelaar meerderjarigen zal de reden voor het niet plaatsvinden van de bemiddeling of het voortijdig stopzetten van de bemiddeling, gelegen bij één van de betrokkenen aan geen enkele derde doorgeven tenzij via een door beide partijen ondertekend document.

Voor de bemiddelaars minderjarigen gelden de wettelijke bepalingen ter zake.¹³

Art. 13 De bemiddelaar respecteert het recht van de partijen om uit vrije wil deel te nemen aan de bemiddeling, uit vrije wil keuzes te maken met betrekking tot de inhoud, het verloop en de beëindiging van het bemiddelingsproces en uit vrije wil de inhoud te bepalen van de bemiddelingsovereenkomst.

Als een partij niet ingaat op het aanbod van bemiddeling, meldt de bemiddelaar aan de tegenpartij die op het aanbod wilde ingaan, dat de bemiddeling tussen hen niet kan worden opgestart.

Art. 14 De bemiddelaar treedt op als neutrale derde, wat wil zeggen dat hij geen partij kiest voor één van de betrokkenen. Hij bewaakt gelijkmatig de belangen van alle partijen.

IV. Omgaan met vertrouwelijke informatie

Art. 15 De bemiddelaar is gebonden door het beroepsgeheim zoals omschreven in art. 458 van het Strafwetboek¹⁴.

Al wie meewerkt aan de ondersteuning van de bemiddelaar binnen zijn eigen dienst, is gehouden door de discretieplicht¹⁵.

Art. 16 De bemiddelaars onderling kunnen zich beroepen op een gedeeld beroepsgeheim voor zover aan de voorwaarden is voldaan. De voorwaarden voor een gedeeld beroepsgeheim onder bemiddelaars zijn dat er gegevensuitwisseling plaats vindt tussen bemiddelaars, die allen gebonden zijn door het beroepsgeheim. Alle bemiddelaars zijn met dezelfde finaliteit betrokken bij de bemiddeling met een welbepaalde partij. Er mag enkel informatie worden uitgewisseld die noodzakelijk is voor de continuïteit of kwaliteit van de bemiddeling en in het belang van de partij. De bemiddelaar moet de cliënt minstens informeren over het voornemen en zo mogelijk moet steeds getracht worden om vooraf de toestemming van de partij te verkrijgen.

Mits voldaan aan de voorwaarden kan er op de bemiddelaars binnen de eigen dienst ook een gezamenlijk beroepsgeheim rusten. Voor een gezamenlijk beroepsgeheim gelden alle voorwaarden van het gedeeld beroepsgeheim. Echter kunnen 'binnen de eigen dienst' ook relevante gegevens worden uitgewisseld. In beginsel gaat het over een team van bemiddelaars die zowel intern als extern als een en dezelfde bemiddelingsdienst worden beschouwd.¹⁶

Art. 17 De bemiddelaar kan geen inhoudelijke informatie met betrekking tot de bemiddeling doorgeven aan derden tenzij met de uitdrukkelijke toestemming van de betrokken personen¹⁷ en voor zover relevant voor het verder verloop van de bemiddeling.

Art. 18 De bemiddelaar kan geen persoonsgebonden informatie doorgeven aan derden tenzij met uitdrukkelijke toestemming van de betrokken persoon¹⁸ en voor zover relevant voor het verder verloop van de bemiddeling.

Art. 19 Indien de bemiddelaar meent dat de integriteit van de partijen of derden in het gedrang komt, kan hij terugvallen op volgende stappen: indien de bemiddelaar zijn vermoeden niet onmiddellijk in communicatie kan brengen met de partijen en zijn vermoeden blijft bestaan en hij meent dat er actie nodig is, dan gaat hij hierover in overleg binnen de eigen organisatie¹⁹ of met de deontologische adviescommissie. Ontbreekt de tijd voor overleg, dan doet de bemiddelaar wat volgens hem nodig is. Achteraf debrieft hij binnen de eigen organisatie²⁰.

Art. 20 Bij intern en extern overleg respecteert de bemiddelaar, voor wat betreft het uitwisselen van informatie, de regels van het beroepsgeheim, de wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens en andere (wettelijke) bepalingen terzake.

Art. 21 Bij het opstarten van een bemiddeling legt de bemiddelaar een dossier aan.

De manier waarop het dossier wordt samengesteld en bijgehouden, dient te gebeuren conform de regels van de wet op de verwerking van de persoonsgegevens en andere toepasselijke regelgeving. Enkel de gegevens die bijdragen tot de uitvoering van de taak van de bemiddelaar worden genoteerd. De bemiddelaar streeft bij de dossiersamenstelling wel de volledigheid na opdat een toetsing aan de deontologische code mogelijk is in functie van de kwaliteit van de dienstverlening en de bescherming van de bemiddelaar²¹.

Deze gegevens en de verwerking ervan worden vertrouwelijk behandeld. De bemiddelaar zal zijn schriftelijke en/of op computer gestelde documenten beveiligen.

De bemiddelaar ziet erop toe dat alle informatie die in het kader van een bemiddeling wordt uitgewisseld ook door derden als vertrouwelijk wordt herkend²².

Art. 22 De bemiddelaar brengt de partij op de hoogte van de registratie van de persoonsgegevens en van het bijhouden van een dossier. Hij brengt de partij eveneens op de hoogte van zijn recht op toegang tot deze gegevens²³.

Art. 23 Alle persoonsgebonden gegevens met betrekking tot de bemiddeling worden niet langer dan nodig bewaard volgens de geldende afspraken binnen de eigen organisatie²⁴. Geanonimiseerde stukken worden bijeengebracht in een archief op de vestiging van de werkgevers. Alle overige informatie wordt zorgvuldig vernietigd. De geanonimiseerde gegevens kunnen bewaard blijven in functie van onderzoek.

V. Informeren van partijen mbt de bemiddelingsprocedure

Art. 24 De bemiddelaar informeert de partijen bij aanvang en doorheen de bemiddeling over de opzet, de werkingsprincipes, het verloop van bemiddeling en de rol van de bemiddelaar. Hij wijst zowel op de meerwaarde van bemiddeling als op de eventuele gevolgen ervan. In de mate van het mogelijke ziet hij erop toe dat de betrokken partijen het aanbod en de inhoud van de bemiddeling kunnen begrijpen²⁵.

Art. 25 De bemiddelaar informeert de partijen over het bestaan van een klachtenprocedure.

VI. Bijstand

Art. 26 De bemiddelaar laat iedere partij weten dat hij recht heeft op bijstand van een steunfiguur. De steunfiguur kan op vraag van de partij tijdens het bemiddelingsproces aanwezig zijn. Hij is zelf geen partij in de bemiddeling. Hij heeft een louter ondersteunende rol en kan ook niet in de plaats treden van de partij²⁶.

Art. 27 De bemiddelaar informeert iedere partij over de mogelijkheden van juridische advies en het recht op bijstand van een advocaat²⁷.

Art. 28 Mits toestemming van de cliënt kan de bemiddelaar zonodig de advocaat op de hoogte brengen van het bemiddelingsaanbod. De bemiddelaar laat de partij aangeven in welke mate zijn advocaat wordt betrokken bij het bemiddelingsproces. In het kader van de bemiddeling kan de advocaat zijn cliënt echter niet vertegenwoordigen met uitzondering van de vertegenwoordiging van rechtspersonen. Uitzonderlijk kunnen diensten voor bemiddeling minderjarigen afwijken van deze regeling.

Art. 29 De bemiddelaar laat iedere partij weten dat hij de mogelijkheid heeft op advies en bijstand van een hulpverlener. Mits toestemming van de cliënt kan de bemiddelaar zonodig de hulpverlener op de hoogte brengen van het bemiddelingsaanbod.

VII. Grenzen in hoofde van de bemiddelaar

Art. 30 Indien de bemiddelaar de bemiddelingsaanvraag weigert op te nemen, dient hij dit te motiveren binnen de eigen organisatie en wordt binnen de dienst bekeken of iemand anders de aanvraag kan opnemen. Indien de organisatie beslist om de aanvraag te weigeren, wordt de reden van weigering aan de aanvrager meegedeeld.

Art. 31 Bij het vermoeden van oneigenlijk gebruik van de bemiddeling en/of machtsmisbruik ten aanzien van partijen en, of de bemiddelaar, problematiseert de bemiddelaar dit indien mogelijk ten aanzien van de partij(en). Hij bespreekt dit ook binnen de eigen organisatie.

Art. 32 Onverminderd art. 13 heeft ook de bemiddelaar het recht om op elk ogenblik de bemiddeling stop te zetten. Zowel de beslissing tot stopzetten als het eventueel opnieuw opstarten door dezelfde of een andere bemiddelaar kan slechts worden genomen na overleg binnen de eigen organisatie. In dit geval

dient men te toetsen of de bemiddelaar zijn taak conform artikel 3 (bis) van de code kan uitvoeren. In geval van stopzetting motiveert de bemiddelaar dit ten aanzien van de partij(en).

VIII. Bemiddelingsovereenkomsten

Art. 33 De bemiddelaar streeft ernaar dat een overeenkomst evenwichtig en redelijk wordt opgesteld. Bij het vermoeden van onevenwicht of onredelijkheid bespreekt hij dit met partijen. Hij motiveert hen om hierover juridisch advies in te winnen. Indien het vermoeden blijft, bespreekt de bemiddelaar dit binnen de eigen organisatie. Dit geldt in het bijzonder wanneer de bemiddelaar het vermoeden heeft dat de overeenkomst één van de partijen of derden, die niet aanwezig zijn bij de bemiddeling, schade kan toebrengen.

Art. 34 De bemiddelaar ziet erop toe dat elke partij op wie de overeenkomst betrekking heeft, een ondertekend exemplaar ontvangt.

Art. 35 De verantwoordelijkheid om de overeenkomst na te leven ligt bij de ondertekenende partijen en niet bij de bemiddelaar²⁸.

IX. Onverenigbaarheden in hoofde van de bemiddelaar

Art. 36 Bemiddelen ten aanzien van een bloed- of aanverwant, of iemand waarmee hij gemeenschappelijke belangen of een persoonlijke band heeft, kan niet.

Art. 37 De bemiddelaar mag de betrokkenen geen vergoeding vragen voor de geleverde prestaties.

Art. 38 De bemiddelaar neemt tijdens de uitoefening van zijn functie geen geschenken aan van partijen²⁹.

X. Derden die geen rechtstreeks belang hebben

Art. 39 Het betrekken van derden die geen rechtstreeks belang hebben, mag de werkingsprincipes van de bemiddeling op geen enkel moment in het gedrang brengen.

Art. 40 Enkel observatoren met belangen of interesses op professioneel, studie of onderzoeksvlak kunnen een bemiddeling mee volgen.

Art. 41 Bij aanwezigheid van een observator, wordt de uitdrukkelijke voorafgaandelijke toestemming gevraagd aan de partijen, die bij het gesprek aanwezig zullen zijn. Zij worden geïnformeerd over de opzet en de aard van de observatie.

Art. 42 Er worden afspraken gemaakt betreffende de werkingsprincipes en de rol van de observator. Deze worden schriftelijk vastgelegd en ondertekend door de observator.

Art. 43 Als de bemiddelaar een vraag vanuit de media krijgt, legt hij deze voor aan de organisatie.³⁰

Art. 44 Een bemiddelaar kan nooit verplicht worden om mee te werken aan een vraag vanuit de media, noch om zelf te getuigen, noch om zelf getuigen aan te brengen.

Art. 45 De bemiddelaar informeert de partijen voorafgaandelijk over aard en opzet van het medium waarvoor ze gevraagd worden te getuigen.³¹

Voor niet-anonieme of herkenbare getuigenissen vraagt de bemiddelaar uitdrukkelijk toestemming aan alle in de bemiddeling betrokken partijen. In alle andere gevallen volgt de bemiddelaar het beleid van de eigen organisatie.

Art. 46 De bemiddelaar bespreekt vooraf zorgvuldig met alle partijen de voorwaarden en afspraken. De bemiddelaar bespreekt eveneens met de betrokkenen de voor- en nadelen van een getuigenis/medewerking.

XI. Deontologische adviescommissie

Art. 47 De commissie verstrekt op basis van de deontologische code adviezen m.b.t alle deontologische vragen van de bemiddelaars en hun werkgevers.

Art. 48 De commissie waakt verder over de toepasbaarheid van de code en stimuleert mee de discussie met het oog op de actualisering van het document.

Art. 49 De commissie komt minstens drie maal per jaar samen.

Art. 50 De bemiddelaar en/of werkgever bezorgt zijn vraag schriftelijk aan de secretaris van de commissie. Hij verschaft daarbij alle nodige inlichtingen opdat de commissie een passend en weloverwogen advies kan formuleren. De voorzitter ziet erop toe dat het geformuleerd advies schriftelijk wordt meegedeeld aan de bemiddelaar en/of werkgever.

Art. 51 De commissie bestaat uit minstens drie personen die deskundig zijn op het domein van de ethiek, de deontologie en/of de problematiek van de bemiddeling én die vertrouwd zijn met justitie en/of de

sector van de hulpverlening. In de vergaderingen wordt gestreefd naar een evenwichtige samenstelling. Het advies wordt geformuleerd bij consensus.

Art. 52 De commissie duidt onder haar leden een voorzitter aan. Het secretariaat van de commissie wordt waargenomen door een stafmedewerker van één van de ondersteunende diensten. Deze heeft geen stemrecht.

Art. 53 Het mandaat van de commissieleden geldt in principe voor een hernieuwbare periode van drie jaar. Commissieleden kunnen ontslag nemen na voorafgaande schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter.

Art. 54 De commissieleden werken onbezoldigd.

Art. 55 De adviezen van de deontologische adviescommissie genieten een morele gezagswaarde.

Art. 56 Onder toezicht van de voorzitter zorgt de secretaris van de deontologische commissie voor de anonieme publicatie van alle verstrekte adviezen en stelt deze ter beschikking van alle bemiddelaars/werkgevers.

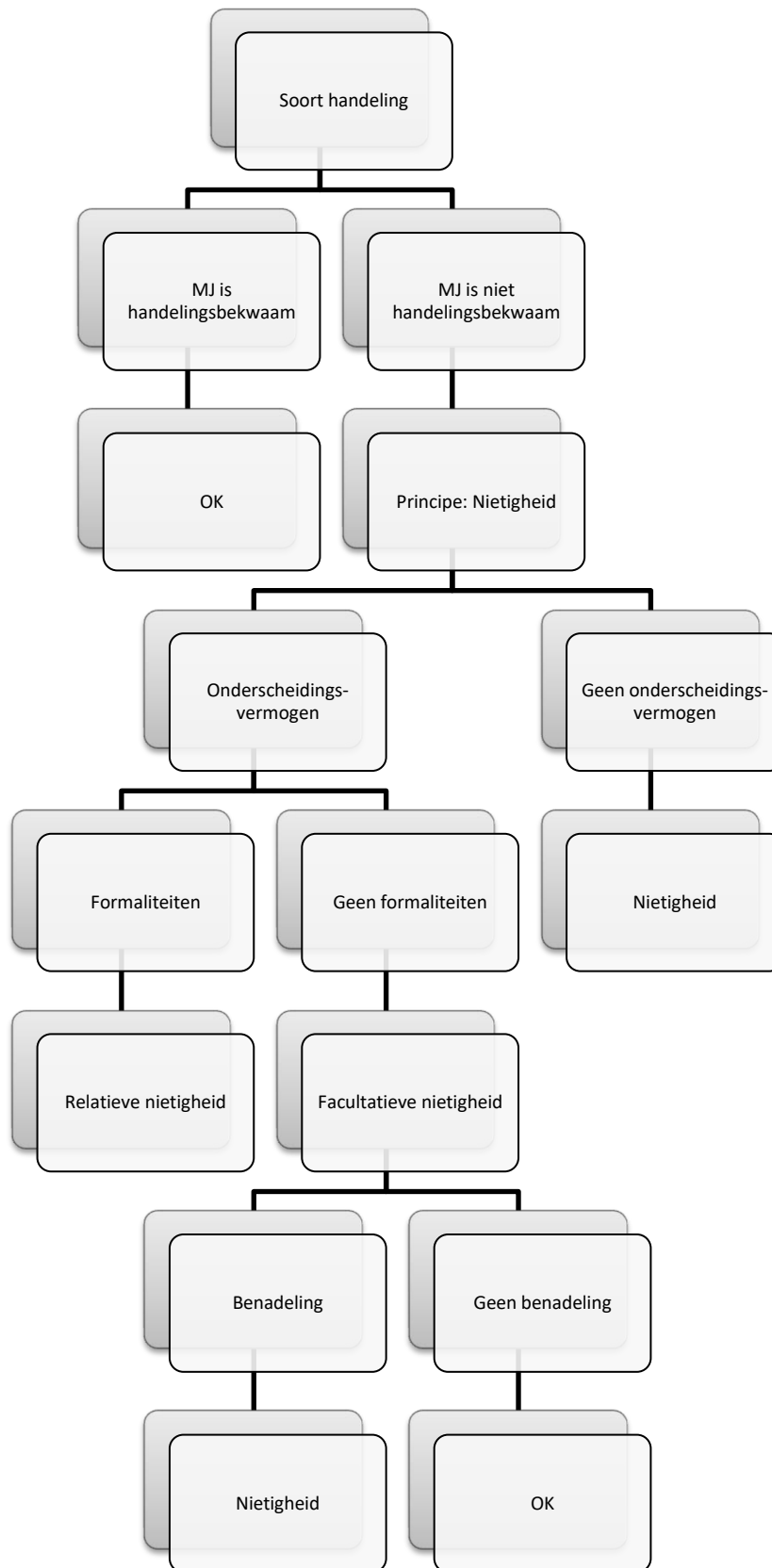
XII. Naleving van de code

Art. 57 Elke werkgever³² legt de deontologische code ter ondertekening voor aan de bemiddelaar bij de indiensttreding en waakt over de naleving ervan. Hij ziet erop toe dat de bemiddelaar kennis heeft van de inhoud van de code.

XIII. Filosofie van de code

Art. 58 Deze code dient als leidraad om de bemiddelaar die te maken krijgt met deontologische vragen te ondersteunen. Ze nodigt de bemiddelaar uit tot persoonlijke reflectie en dialoog en zij bevordert daardoor ook de groei en ontwikkeling van de individuele bemiddelaar, het team en de organisatie waartoe hij behoort.

Bijlage 6: Schema 2.7: Wat indien de minderjarige de overeenkomst toch zelf sluit?

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:
Bemiddeling i.g.v. jeugddelinquentie: burgerrechtelijke vraagstukken

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2017**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Thijs, Sarina

Datum: **25/05/2017**